

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞME, POLİTİK İSTİKRARSIZLIK VE GELİR
EŞİTSİZLİĞİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mustafa VAROL

Niğde

Ağustos, 2023

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞME, POLİTİK İSTİKRARSIZLIK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mustafa VAROL

Danışman: Doç. Dr. Burcu BERKE

Üye : Doç. Dr. Filiz Kutluay TUTAR

Üye : Prof. Dr. Dilek TEMİZ

Niğde
Ağustos, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Küreselleşme, Politik İstikrarsızlık ve Gelir Eşitsizliği: Türkiye Örneği**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/09/2023

Mustafa VAROL

ÖNSÖZ

Küreselleşme kavramı eski zamandan itibaren yaygın olarak bir kullanım alanı bulmuştur. Politik istikrarsızlık politik alanda sürekliliğin sağlanamaması ve bunun nedenlerinin nereden kaynaklandığının araştırılmasıdır. Gelir dağılımı ise belli bir zaman diliminde elde edilen gelirin nasıl dağıtıldığını gösterir. Çalışmamda bu üç kavram tanımlanıp aralarında nasıl bir ilişki olduğu kavramsal ve ampirik olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Lisansüstü hayatım boyunca her daim yol gösterip destek olan, çalışmamın her evresinde yardımını hissettirerek çalışmamın daha zengin olmasını sağlayan ve büyük sabırla tüm desteği gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Burcu BERKE'ye teşekkür ederim. Ayrıca hayatım boyunca ve tez çalışmamda maddi ve manevi her desteği gösteren ve her daim yanımda olduklarını hissettiren babam Ahmet VAROL ve annem Gülay VAROL' a teşekkürü bir borç bilirim.

Mustafa VAROL

Niğde, 2023

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESELLEŞME, POLİTİK İSTİKRARSIZLIK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

VAROL, Mustafa
İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burcu BERKE
Ağustos 2023, 82 Sayfa

Küreselleşme günümüzde sıklıkla kullanılan bir kavramdır. 1980’li yıllardan itibaren küreselleşme gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden etkilemiştir. Politik istikrarsızlık, siyasi yapıdaki istikrarsızlık ile birlikte değişen yapısal koşullar olarak tanımlanabilir. Politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme, fiyat düzeyi, gelir dağılımı, dış denge ve istihdam ile etkileşimi bulunur. Gelir dağılımı ise bir ülkede üretilen ürünlerin belli bir zaman diliminde o ülkenin bireyleri arasında nasıl dağıldığını gösterir. Bu üç kavram aslında sürekli kendi aralarında etkileşim içerisindedir. Bu çalışmanın temel amacı küreselleşme, gelir dağılımı ve politik istikrarsızlık arasındaki bağlantıyı hem kavramsal hem de ampirik olarak incelemektir. Bu amaçla Türkiye için 2002-2021 döneminde küreselleşme, gelir dağılımı ve politik istikrarsızlık ilişkileri VAR modeli çerçevesinde ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulgularına bakıldığında Türkiye’de 2002-2021 döneminde diğer kontrol değişkenlerinin (dışa açıklık ve enflasyon) etkileri kontrol edildikten sonra gelir eşitsizliğinde en etkili değişkenin politik istikrarsızlık olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, Türkiye ekonomisi için politik istikrar ve gelir dağılımında eşitliğin birbirine bağlı olduğu söylenebilir. Diğer değişkenler açısından bakıldığında küreselleşme veya dışa açıklık oranı ve enflasyon arttıkça gelir eşitsizliğinin azalacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Politik İstikrarsızlık, Gelir Eşitsizliği, VAR Analizi, Türkiye

ABSTRACT
MASTER'S THESIS

**GLOBALIZATION, POLITICAL INSTABILITY AND INCOME
INEQUALITY: THE CASE OF TURKEY**

VAROL, Mustafa
Department of Economics
Thesis Advisor: Assoc. Dr. Burcu BERKE
August 2023, 82 Page

Globalization is a concept that is frequently used today. Since the 1980s, globalization has affected developed and developing countries politically, socially, culturally and economically. Political instability can be defined as the changing structural conditions along with the instability in the political structure. Political instability has interactions with economic growth, price level, income distribution, external balance and employment. Income distribution shows how the products produced in a country are distributed among the individuals of that country in a certain period of time. These three concepts are actually in constant interaction with each other. The main purpose of this study is to examine the link between globalization, income distribution and political instability, both conceptually and empirically. For this purpose, the relations between globalization, income distribution and political instability for Turkey in the 2002-2021 period are presented within the framework of the VAR model. Looking at the findings of the study, it was seen that political instability was the most influential variable in income inequality after controlling for the effects of other control variables (openness and inflation) in the 2002-2021 period in Turkey. Therefore, it can be said that political stability and equality in income distribution are interconnected for the Turkish economy. In terms of other variables, it has been found that income inequality will decrease as globalization or openness rate and inflation increase.

Key Words: Globalization, Political Instability, Income Inequality, VAR Model, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1.1. Küreselleşmenin Tanımları	3
1.2. Küreselleşmenin Dinamikleri.....	6
1.2.1. Üretici Güçlerindeki Gelişme	6
1.2.2. Mega Kapital	7
1.2.3. Yeni Liberal Strateji	7
1.2.4. Kapitalizmin Uzun Krizi	7
1.2.5. Sosyalizmin Krizi	8
1.3. Küreselleşme Boyutları	8
1.3.1. Teknolojik Küreselleşme	9
1.3.2. Ekonomik Küreselleşme	11
1.3.3. Sosyal ve Kültürel Küreselleşme.....	12
1.3.4. Siyasal Küreselleşme	13
1.4. Küreselleşme Yaklaşımları	14
1.4.1. Radikaller.....	14
1.4.2. Kuşkucular	15
1.4.2. Dönüşümcüler.....	15
1.5. Küreselleşmenin Topluma Etkisi	17

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK İSTİKRARSIZLIK

2.1. Politika ve Siyaset	19
2.1.2. Politika Kavramı.....	19
2.1.3. Siyaset Kavramı.....	19
2.2. Politik İstikrar Kavramı ve Tanımı	20

2.2.1. Dış Kaynaklı Politik İstikrarsızlıklar	22
2.2.2. Çok Partili Hükümetler (Koalisyonlar)	22
2.2.3. Seçim Zamanı	22
2.2.4. Politik Yozlaşma.....	23
2.2.5. Parlamento İçerisinde Oluşan Keskin Ayrışmalar.....	24
2.3. Politik İstikrar Türleri.....	24
2.3.1. Süreklilik Yaklaşımı	25
2.3.2. Sıklık Yaklaşımı	25
2.3.3. Ake’ nin İstikrarsızlık Kavramı	26
2.3.4. Sanders’ in İstikrarsızlık Kavramı	27
2.4. Politik İstikrarsızlık Göstergeleri	29
2.4.1. Yönetimsel İstikrarsızlık Göstergeleri.....	29
2.4.2. Toplumsal Huzursuzluk Ve Politik Şiddet Göstergeleri	30
2.4.3. Kurumsal Göstergeler	30
2.5. Politik İstikrarsızlığın Ekonomik Süreç İle Etkileşimi	31
2.5.1. Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme Etkileşimi.....	31
Kaynak: Şanlısoy, 2010: 201.....	31
2.5.2. Politik İstikrarsız Ve Fiyat İstikrarı Etkileşimi.....	33
2.5.3. Politik İstikrarsızlık Gelir Dağılımı Etkileşimi	35
2.5.4. Politik İstikrarsızlık Dış Denge Etkileşimi	37
2.5.5. Politik İstikrarsızlık - İstihdam –İşsizlik Etkileşimi	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI

3.1. Gelir Dağılımının Tanımı Ve Önemi	40
3.2. Gelir Dağılımı Türleri	42
3.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	42
3.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	43
3.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	43
3.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	44
3.3. Gelir Dağılımının Ölçütleri	44
3.3.1. Lorenz Eğrisi	44
3.3.2. Gini Katsayısı	46

3.3.3. Yüzde Paylar Analizi.....	47
3.3.4. Genelleştirilmiş Entropi Ölçütleri Ve Theil Etkisi	47
3.3.5. Eşdeğerlik Ölçeği	48
3.3.6. Pareto Katsayısı	49
3.3.7. Kuznets Katsayısı	50
3.4. Gelir Dağılımı Teorileri	51
3.4.1. Fizyokratlara Göre Gelir Dağılımı	51
3.4.2. Klasiklere Göre Gelir Dağılımı	52
3.4.3. Keynesyenlere Göre Gelir Dağılımı	54
3.4.4. Monetaristlere Göre Gelir Dağılımı	54
3.4.5. Neo-Klasiklere Göre Gelir Dağılımı	55
3.4.6. Marksistlere Göre Gelir Dağılımı.....	56
3.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Unsurlar	57
3.5.1. Siyasi İktidar Politikaları Ve Kararlılığı.....	58
3.5.2. Nüfus Artışı Ve İşsizlik	58
3.6.3. Enflasyon	58
3.6.4. Ekonomik Büyüme	58
3.6.5. Vergisel Düzenlemeler	59
3.6.6. Diğer Unsurlar	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

4.1. Seçilmiş Literatür Taraması	61
4.2. Data-Method.....	62
4.3. Birim Kök Testi.....	63
4.4. Gecikme Uzunluğunun Bulunması	65
4.5. Varyans Ayrıştırması.....	66
4.6. Etki-Tepki Analizi.....	67
4.7. Serisel Korelasyon İçin LM Testi	69
4.8. Normallik Testi	69
5. SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	72
EKLER	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Teknoloji ve Alt Sistem İlişkisi.....	9
Şekil 2. Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme Etkileşimi.....	31
Şekil 3. Politik İstikrarsız ve Fiyat İstikrarı Etkileşimi	33
Şekil 4. Politik İstikrarsızlık Gelir Dağılımı Etkileşimi	35
Şekil 5. Politik İstikrarsızlık Dış Denge Etkileşimi.....	37
Şekil 6. Politik İstikrarsızlık - İstihdam –İşsizlik Etkileşimi.....	38
Şekil 7. Lorenz Eğrisi	45
Şekil 8. Değişkenlerin Grafikleri	63
Şekil 9. Değişkenlerin Grafikleri.....	64
Şekil 10. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri.....	66
Şekil 11. Etki Tepki Analizi	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Küreselleşmenin Kavramsallaşması	16
Tablo 2. Çeşitli Hane Halkı Bileşenleri İçin Eşdeğerlik Ölçeği (Oxford ve Değiştirilmiş OECD Yöntemi)	49
Tablo 3. Birim Kök Testi Değerleri	65
Tablo 4. Gecikme Uzunlukları Değerleri	66
Tablo 5. Gini Katsayısının Varyans Ayrıştırması	67
Tablo 6. Serisel Korelasyon LM Testi	69
Tablo 7. Jarque-Bera Test İstatistiği	69

GİRİŞ

Küreselleşme kavramı, yaklaşık 1980'lerin ilk çeyreğinde ortaya çıkmaya başlayan yeni eğilimleri ve süreçleri tanımlamak için kullanılır (Başkaya, 1995: 39). Son yıllarda en çok tartışılan kavram olan küreselleşme, birçok değişik yorum ve değerlendirmeye neden olmaktadır. Aslında tüm yorumların kendi içinde tutarlı ve spesifik bir ideolojik arka planı vardır. Küreselleşme yaklaşımı üç gruba ayrılabilir: birinci grup, küreselleşmeyi teknolojik gelişme ile ilişkilendirerek küreselleşmenin bundan sonra kendiliğinden gerçekleştiğini belirtmektedir. Küreselleşmeyi piyasaların uluslararasılaşması ile ilişkilendiren ise ikinci gruptur. 1970'lerin ortalarından bu yana teknolojik gelişmelerin ve artan üretimin piyasaları dış pazarlara getirdiğini ve ülkelerin bu yönde ticari liberalleşme için gerekli önlemleri aldığını belirtmektedir. Üçüncü grup ise küreselleşmeyi yeni bulmayanlardır. Onlara göre küreselleşme kapitalizmin mantığından kaynaklanmaktadır (Rydina ve Chernikov, 1974: 219).

Küreselleşme dünyanın dört bir yanında yaşamını sürdüren bireyler ve bunların bir araya getirdiği toplumlar ile devletler arasındaki etkileşim olup karşılıklı bağımlılığı ifade etmektedir. Küreselleşme aslında ulusal ve evrensel çeşitlilikte hem ulusal yöne hem de uluslararası yöne doğru ilerleyen bir durumdur. Durgun bir yapıdan ziyade dinamik olup küreselleşme, dünyanın farklı alanlarına hâkim olmakta ve böylece mevcut yapısını yeni genişleme ve hareketlerle uyarlamaktadır (Bayar, 2008: 25).

Politik istikrarsızlık, siyasi arenadaki istikrarsızlık veya değişen yapısal koşullar demektir. Bu açıdan bu türden istikrarsızlık farklı rejim türlerinin bir sonucu olabilir. Politik istikrarsızlık kavramında iki durum vardır: ilki, ülkenin mevcut siyasi sisteminin zorla değiştirilmeye çalışılması iken, ikincisi ise siyasi süreçte (seçmenlerin kutuplaşması, siyasi parçalanma, koalisyon veya azınlık hükümetleri, hükümet değişikliklerinin sıklığı vb.) anayasal düzende kalırken oluşan siyasi olgulardır (Şanlısoy, 2020: 87). Politik istikrar ise iç çatışma ve şiddet olaylarının olmamasıdır. İstikrarın varlığı, yasalara saygının olduğu bir yönetim biçiminden anlaşılır. Bir karar aşamasında çatışma veya kargaşa ortamları mevcut ise istikrardan bahsedilemeyip, şiddet içeren durumlarda istikrarsızlık söz konusudur. Bir diğer

durum hükümetin iktidardaki süresi ile bağlantılı olup ülkede seçilen iktidarın yönetimde kalmasının o ülkedeki istikrar ile doğru orantılı olduğu söylenebilir (Hurwitz, 1973: 451).

Gelir dağılımı bir ülkede üretilen ürünün belirli bir zaman diliminde o ülkenin bireyleri, grupları, üretim faktörleri ve sektörleri arasında nasıl dağıldığını gösterir. Gelirin dağılımı bir anlamda toplam gelirin bireyler, sektörler, bölgeler ve üretim faktörleri arasındaki dağılımı olarak düşünülebilir. Gelirin üretimde kullanılan faktörler arasındaki dağılımı hangi üretim faktörünün en fazla geliri sağladığını belirlemede ve belirli olguların gelir dağılımına etkilerini dönemsel olarak açıklamada önemlidir. Ülkenin sektörel ve bölge planları çerçevesinde gelirin sektörler ve bölgeler arası dağılımı önemli olup, mevcut gelirin bireyler arasındaki dağılımı da ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar açısından dikkat çekicidir (Akça ve Ela, 2012: 242). Gelir dağılımı mikro ve makro statüde birden çok faktörü etkilemektedir. Yetenekler, bireylerin yaşadıkları şehrin büyüklüğü gibi mikro faktörlerle birlikte nüfus, iç ve dış ticaret oranları, ekonomik büyüme, vergi oranları, enflasyon, finansal piyasanın gelişme düzeyi gibi makro faktörler de gelir dağılımı üzerinde etkilidir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye için 2002-2021 döneminde küreselleşme, politik istikrarsızlık ve gelir dağılımı ilişkilerini kavramsal düzeyde açıklayıp VAR analizi üzerinden ampirik olarak ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde küreselleşme kavramı incelenmiştir. Küreselleşme kavramı içerisinde ilk olarak küreselleşmenin tanımı, gelişimi ve dinamikleri incelenmiştir. Daha sonra küreselleşme teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, ve siyasal açıdan incelenmiş olup küreselleşmeye olan yaklaşımlar ile toplumsal etkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde politik istikrarsızlık kavramı ele alınmış olup politika ve siyaset kavramları ve politik istikrarsızlığın tanımları üzerinde durulmuştur. Daha sonra politik istikrar türleri ve göstergeleri açıklanarak, politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme, fiyat istikrarı, gelir dağılımı, dış denge ve istihdam ile etkileşimi incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise gelir dağılımı kavramı ele alınarak, gelir dağılımının tanımı, önemi ve türleri incelenmiştir. Ayrıca, gelir dağılımının nasıl ölçüleceği araştırılmış ve ilgili teoriler üzerinde durulmasının yanısıra gelir dağılımını etkileyen unsurlar tartışılmıştır. Son bölümde ise Türkiye için her üç kavramı içeren ampirik bir analiz yapılarak çalışma sonuç ve politika önerileri ile tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1.1. Küreselleşmenin Tanımları

Küreselleşme, dünyanın dört bir yanında yaşamını sürdüren insan, insanların bir araya getirdiği toplumlar ve devletler arasındaki iletişim ve etkileşim durumunun karşılıklı bağımlılığının giderek artmasıdır. Bir anlamda küreselleşme, yerel ve evrensel çeşitlilikte hem yerel hem de evrensel yönleri doğru ilerleyen bir durum olup dinamik bir kavramdır (Bayar, 2008: 25). Bir başka açıdan küreselleşme, teknoloji ve bilgi sektöründeki gelişmelerin dışa açık olması ve rekabet nedeniyle kaynakların etkin kullanımının yanı sıra ulus devleti aşan örgütlenmeler şeklinde de tanımlanabilir (Çelik, 2002: 21). Dolayısıyla, küreselleşme çok boyutlu bir kavram (ekonomik, siyasi, teknolojik ve kültürel) olup çok sayıda aktörü içermektedir. Bunların başında çok aktörün yer aldığı “çağdaş küreselleşme” gelmektedir. Burada dört ana aktörden bahsedilebilir: ulus-devlet, uluslararası kuruluşlar ve uluslar üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu bağlamda, küreselleşme süreci, bu aktörlerin karşılıklı iletişim ve etkileşimiyle şekillenir (Bayar, 2008: 26).

Küreselleşme kavramına yönelik yaklaşımlar genelde küreselleşme taraftarları ve karşıtları olarak ikiye ayrılır: bunlardan küreselleşme taraftarlarından Dicken'e göre küreselleşme “uluslararasılaşmadan daha gelişmiş ve karmaşık bir kavram olup ülke ve bölge sınırları içinde mal ve hizmet hareketliliğinin artırılmasına imkan verip uluslararası alanda ekonomik faaliyetlerin dağılımını artırarak ulusların işlevsel bütünleşmesini sağlayan bir olgudur” (Dicken, 1992: 1). Giddens’a göre küreselleşme “artan karşılıklı ilişkileri içermekte olup bu ilişkiler sadece ekonomik alanda değil sosyal, politik ve kültürel alanda da karşılıklı ilişkilerin varlığı ve bu ilişkilerin etkinliğinin artırılmasıdır” (Giddens, 2000: 67). Harvey’e göre küreselleşme “dünyanın küçülmesi ve yoğunlaşması, iletişim ve ulaşımı daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz hale getiren ve böylece karşılıklı bağımlılığı artıran iletişim ve bilgi teknolojilerinin evriminin bir sonucu”dur. “Zaman-mekan sıkışması” olarak da adlandırılan bu durum, dünyanın “tek bir mekan” olarak küçülmesidir. Böylece bilginin toplanması, değerlendirilmesi, kullanılması ve üretime uygulanması hızlı bir

şekilde ve daha verimli hale gelmektedir. Böylelikle toplumdaki yapıyı etkileyen üretim, dağıtım, yönetim ve tüketim alanlarında köklü dönüşümler ve değişimler yaşanmıştır” (Coştu, 2005: 97).

Cerny'e göre küreselleşme “mal ve varlıkların yapısal farklılıklarını artırarak ekonomik ve politik yapının uluslararası politik ekonominin temeline entegrasyonudur” (Cerny, 1995: 10). Oman’a göre küreselleşme “mal ve hizmet akımlarını içeren ekonomik faaliyetler olup ülkeler ve insan hareketlerini dikkate alan mikroekonomik bir süreçtir”. Bu süreci oluşturan aktörler şirketler, bankalar ve bireyler gibi birimler olup rekabetçi bir sürecin parçasıdır (Oman, 1994: 33). Harris’e göre küreselleşme “mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve pazarlamasının uluslararasılaşmasıdır” (Harris, 1993: 1).

Devlet Planlama Teşkilatının tanımı ise “küresel entegrasyon, ülkelerin kendi aralarında ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin yayılması ve gelişmesi, ideolojik farklılıklara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı sosyal kültürlerin, inançların ve beklentilerin daha iyi tanınması ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi çeşitli ancak birbiriyle ilişkili olguları içerir” (DPT, 1995: 23). Küreselleşme sürecine olumlu tarafından bakan bu tanımlar, küreselleşme sürecinde ülkelerin bütünleştiği ve ülkeler arası ilişkilerin arttığı, kutuplaşmanın çözüldüğü, bütünleşme ve uluslararasılaşmanın ekonomi başta olmak üzere her alanda empoze ettiği fikrini ortaya koymaktadır.

Küreselleşme karşıtlarına bakıldığında bunlardan Boratav’a göre, küreselleşme “soğuk savaş döneminin ardından yeni bir açılımla kapitalizmin tüm dünyaya yayılmasıdır” (Boratav, 2001: 16). Hirst ve Thompson’a göre küreselleşme, “ülkeler arasında büyük ve büyüyen bir sermaye ve yatırım alışverişi akışının olduğu açık bir uluslararası ekonomi olup yeni bir olgu değildir. 1860’tan beri var olan birçok uluslararası ekonomik birleşmeden biridir” (Hirst ve Thompson, 2007: 26-28). Kepenek’e göre küreselleşme, “bilim ve teknolojiye gelişmelerin bir sonucu olarak, kapitalizmin geçirdiği kalitenin bir dönüşümüdür” (Kepenek, 1990: 26).

Chomsky’ e göre küreselleşme “devlet merkezli kurumların ve devlet merkezli referansların, yalnızca uluslararası bağlamda değil aynı zamanda tamamen küresel bir bağlamda faaliyet gösteren farklı aktörler arasındaki ilişkilerin yapısında çözüldüğü süreçtir” (Fox, 2002: 22). Kazgan’a göre küreselleşme, “bu ciddi bir

gerçek ve bir gerçektir, son derece yıkıcı sonuçlar ve sorunlar doğurmaktadır ve tüm parlak söylemlere rağmen büyük sermayelerin içinde bulunduğu krizden çıkış arayışından başka bir şey değildir” (Kazgan, 2002: 67). Greider’e göre, küreselleşme, “yok edilecek ürün üreten tuhaf bir makine gibidir, modern tarım makineleri kadar büyük ve değişkendir, ancak daha karmaşık ve güçlüdür, tanıdık sınırları yok sayar ve açık alanda çalışabilir” (Greider, 1995: 11). Yeldan’a göre küreselleşme, “neoliberalizmin ideolojik bir söylemidir ve küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya pazarlarıyla eklemlenmesidir ve tüm ekonomik karar alma süreçleri, dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleri tarafından giderek daha fazla belirlenmektedir” (Yeldan, 2003: 428).

Bu tanımlar küreselleşme sürecine eleştirel bir bakış içermekte olup küreselleşme sürecinin aslında yeni bir olgu olmadığını ve kapitalizmin niteliksel bir değişiminden ibaret olduğunu belirtmektedir.

Küreselleşme kavramı, yaklaşık olarak 1980’lerin ilk çeyreğinde ortaya çıkmaya başlayan yeni eğilimleri ve süreçleri tanımlamak için kullanılır (Başkaya, 1995: 39). 17. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar dünya ticareti yılda yaklaşık %1’lik bir oranla istikrarlı şekilde büyümüş ve bu artış dünyadaki gelir artışını geride bırakmıştır. Dış ticaret maliyetlerinin azalmasıyla birlikte 19. yüzyılın başından itibaren dünya ticaret oranı hızlı biçimde artmaya devam etmiştir. Bu dönemden itibaren sermaye hareketleri yeniden canlanmış ve dünya ekonomilerinin çoğunun finans piyasalarıyla entegrasyonu artmıştır. Ayrıca bu dönemde Avrupa işçi sınıfının Amerika’ya kitlesel göçüyle birlikte kıtalar arasında yoğun bir emek hareketliliği olmuştur. Bu bağlamda iktisat tarihçileri 1914 yılından önceki uzun yüzyılı “küreselleşmenin ilk yılı” olarak görürler (Rodrik, 2011: 21; McNally, 2006: 45).

Küreselleşme yaklaşımı üç gruba ayrılabilir: birinci grup, küreselleşmeyi teknoloji gelişme ile ilişkilendirerek küreselleşmenin teknoloji gelişiminden sonra kendiliğinden gerçekleştiğini savunur. Küreselleşmeyi piyasaların uluslararasılaşması ile ilişkilendiren ise ikinci gruptur. Bu grup, 1970’lerin ortalarından itibaren teknolojik gelişmelerin ve artan üretimin piyasalarının dış pazarlarda yer aldığını ve ülkelerin ticari liberalleşme için gerekli önlemleri aldığını dile getirirler. Üçüncü grup ise küreselleşmenin zaten var olup yeni olmadığını söyleyenlerdir. Onlara göre küreselleşme kapitalizmin mantığından kaynaklanır. Bir diğer ifadeyle,

küreselleşmenin kapitalist sistemin varlığını sürdürmede kullanılan son yöntem olduğu iddia edilir (Rydina ve Chernikov, 1974: 219).

İki ayrı küreselleşme süreci yaşanmıştır. Bu iki küreselleşme sürecinde ekonomik büyüme oranlarında artışlar oluşmuştur. Tarihsel süreçte ilk olarak dokuma tezgâhlarında yaşanan teknolojik gelişmeler 1730’lu yıllarda başlamıştır. Bunu 1820’li yıllarda demiryolları ve 1840’lı yıllarda ise buhar gücüne dayalı okyanus ötesi nakliye izlemiştir. Bu yıllarda işgücünün bileşimi hızla değişmiştir. 20. yüzyılın ikinci küreselleşme dalgasına ilişkin bu gözlem, hem sermaye birikimi hem de uluslararası gelir dağılımı açısından önemlidir. Gelir eşitsizliğinin temel göstergelerinden olan “gini katsayısı”, küreselleşme sürecinin derinleşmesi ve küresel gelir eşitsizliğinin derinleşmesi arasında yakın bir ilişki olduğunu gösterir. Diğer yandan, kişi başına düşen gelir farklılıklarına bakıldığında zengin ve fakir arasındaki kutuplaşmanın giderek arttığı ve gelir eşitsizliğinin işgücü piyasalarındaki istihdam kalıplarının marjinalleşmesi ile de yakından ilişkili olduğu söylenebilir (Yeldan, 2001: 17, 18).

1.2. Küreselleşmenin Dinamikleri

Küreselleşmenin üstünde durduğu temel etken son dönemlerde yaşanan yoğun bütünleşme sürecidir. Küreselleşme konusunda girilen polemikte tartışılan yer kapitalizmin dünyayı bütünleştirip ya da bütünleştirmedeği değil bütünleştirme biçimleridir. Dünya ekonomisi ise son dönemde daha da bütünleşmiştir. Bu bütünleşmenin hızlanmasındaki maddi temeller beş başlık altında incelenebilir.

1.2.1. Üretici Güçlerindeki Gelişme

Üretici gücünde yaşanan gelişmenin iki nedir vardır: ilki son dönemlerde yaşanan gelişmelerin ulaştırma ve iletişim maliyetlerini oldukça azaltmasıdır. Bir diğer ifadeyle, bilgi ve iletişim sektörünün gelişmesi ile birlikte, üretim sürecindeki tasarım ve planlama aşamalarından son aşamasına kadar uzak mesafelerden kısılmasıdır. Bu bağlamda, teknoloji nedeniyle aynı ürünün farklı üretim aşamalarının dünyanın çok değişik yerlerinde devam etmesi söz konusu olmuş ve dünya bütünleşmeye başlamıştır. Günümüzde üretici güçleri, dünya ekonomisinin piyasa mekanizmaları temelinde bütünleşmesine imkân tanımaktadır.

1.2.2. Mega Kapital

Kapitalist ekonominin küresel entegrasyonunu hızlandıran kilit faktör, üretken sermayenin uluslararası hareketliliği olup, ikinci dünya savaşından itibaren çok uluslu şirketlerin küresel ölçekte iş yapmasıdır. Dünyada büyük bir kontrole sahip olan bu sermaye türü, dünya sermaye birikim sürecinin planlanması ve yürütülmesinde önceki sermaye türlerinden farklı olarak “mega sermaye” olarak bilinir (Savran, 2008: 103-106).

1.2.3. Yeni Liberal Strateji

Emperyalizm döneminin başlangıcından itibaren ortaya çıkan sermaye ihracatı, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden uzun genişleme döneminde yayılıp zamanla dünya ekonomisinin merkezine yerleşmiştir. Bilindiği gibi, uzun genişleme dönemi, Büyük Buhran sırasında parçalanmış dünya ekonomisini yeniden bütünleştirmek için bazı önlemlere dayanıyordu. 1944 yılında Bretton Woods Anlaşması'nın oluşturduğu kurumsal yapı, ticaret alanında serbestleşme ve GATT'a yönelik çeşitli planlar, IMF ve Dünya Bankası'nın sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi için baskısı, savaşın ardından dünya sanayi üretiminin yarısından fazlasını gerçekleştiren ABD'nin muazzam gücü ile birleştiğinde, dünya ekonomisinin bütünleşmesine yönelik önemli bir atılım yapılmıştır. 1945'ten 1975'e kadar olan uzun vadeli genişleme sırasında sermaye birikimi dünya kapitalizminin deneyimlediği temel özelliklerden birisiydi (Satlıhan ve Savran, 1988: 28, 29).

1.2.4. Kapitalizmin Uzun Krizi

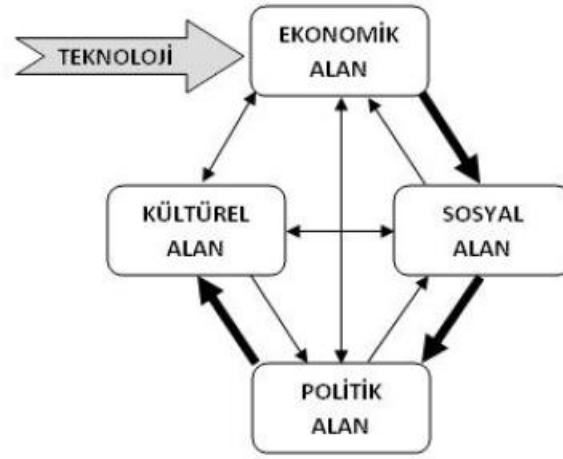
Yeni liberalizm, ekonomik krizde sermayenin yeniden yapılandırılmasının ve işçi sınıfına karşı saldırısının ihtiyaçlarını yanıtladığı bir stratejidir. Bu özellik ile tüm dünyadaki burjuvazinin işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelere karşı ortak ilgisi ifade edilir. Yeni liberalizm ve küreselleşme, uluslararası alanda tüm ülkelerin işçilerini aşamalı biçimde parçalama stratejisidir. Bir anlamda, küreselleşme, endüstriyel rezerv ordusunu dünya çapında genişletme stratejisidir.

1.2.5. Sosyalizmin Krizi

1980'lerin başından bu yana sınıf güçlerinin evrimi, kriz zamanlarında işçi sınıfını zayıflatan bazı nesnel faktörlerin ötesinde çoğunlukla politik ve ideolojik alanlarda belirlenmiştir. Sosyalizmin somut deneyiminin tarihsel gelişimi ve statüsü burada da belirleyicidir. Uzun bir bürokratik dejenerasyon döneminden sonra, Avrupa'daki tüm işçi devletlerinin 1989-91'de içeriden bir patlama ile dağılması ve Asyalıların işçi devleti kabuğu altında çürümesi, bir yandan kamu mülkiyeti ve merkezi planlama fikrine büyük bir ideolojik darbe vurarak yeni liberalizmin egemenliğini güçlendirmiştir. Diğer yandan, dünya çapında örgütlenen formel komünist hareketler, bürokratik bir yozlaşma döneminde reformist ve milliyetçi hareketlere dönüşmüş, sosyal demokrasinin ve liberalizmin çöküşü sırasında çalışan ulus kapitalizmin içine düşmüştür. Ulus, devamsız bürokrasinin yeni liberal saldırılarına karşı siyasi direnişi örgütlemiştir. Ayrıca, dünyadaki işçi hareketinin desteğini alan sosyal demokrasi hem Keynesçiliğin hem de sosyal devletin krizle tasfiyesi sonucunda tamamen değişmiştir. Sonuçta, sosyal demokrasi uluslararası düzlemde liberalizmden ayrılamayan siyasi bir akımın görünümünü kazanmıştır (Savran, 2008: 113, 114).

1.3. Küreselleşme Boyutları

Tarihsel olarak, küreselleşme sürecinin başlangıcı 16. yüzyıla kadar gitse de küreselleşme terimi ilk olarak 1980'li yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerdeki gelişmeye bağlı olarak işletme ve finans alanlarında kullanılmıştır. 1990'lardan sonra ise sosyoloji, kültür ve medya çalışmaları, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi gibi birçok sosyal bilim disiplininin buna katıldığı gözlemlenmiştir. Bu noktada teknoloji, küreselleşmenin baş aktörü olup gelişmenin ve toplumsal değişimin merkezidir. Ancak, teknolojik gelişme ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda değişimin esnekliği nedeniyle belirli bir gecikme ile gerçekleşir.

Şekil 1. Teknoloji ve Alt Sistem İlişkisi

Kaynak: Erkan, 1998: 215.

Teknolojik yenilik, buluş ve araştırma geliştirme süreçlerinin ardından üretim sürecinde veya ekonomik alanda eski teknoloji ve yöntemlerden daha verimli ve üstün hale getirildikten sonra uzmanlaşmaların ortaya çıkmasıyla kullanılır. Yeni mesleklerin ortaya çıkmasıyla da teknolojik yenilikler ekonomik alandan sosyal alana kaymaktadır. Yeni oluşan toplumsal grupların siyasal mücadelesi, yeni mesleklerin ve toplumsal alanda ortaya çıkan toplumsal katmanların kendilerini örgütleyerek toplumda kendi ağırlıklarını hissetme çabalarının, dolayısıyla yenilenmenin radikalleşme sürecinin başladığı mekânın başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik ve sosyal alandan sonra radikal yeniliğin yansıdığı alan siyasi alandır. Ekonomik, sosyal ve politik yapıların teknolojik yenilenmenin etkileriyle belirli bir değişim ve uyum sürecine girmesiyle birlikte kültürel alan bu sürece en son katılanıdır. İnsanlığın bir kültür olarak geçmiş nesillerden miras aldığı değerleri, normları, modelleri ve dünya görüşlerini acilen korumaya ihtiyacı olduğu için gecikme söz konusudur. Literatürdeki bu kaymaya kültürel kayma denir ve bu bağlamda teknolojik yeniliklerin yansımaları son olarak kültürel alanda gerçekleşir (Erkan, 1998: 92-94).

1.3.1. Teknolojik Küreselleşme

1980'li yıllardan bu yana bilgi ve iletişim teknolojilerinin yenilenmesi ve bu yeniliklerin bütün alanlarda yaygınlaşması ile birlikte dünyada mesafeler kısalmıştır. Küreselleşme bağlamında ilk etkisi finans piyasalarında hissedilmesine karşın,

etkisinin politikanın çok ötesinde kültüre ve ticaretten çevreye kadar uzandığı görülür. Küreselleşme sürecinde teknoloji sadece yeterli olmayıp bir gerekliliktir. Günümüzde yüksek fiyatlı ve yaygın olarak kullanılan bilgi teknolojisi, uluslararası etkileşim ve değişim sürecinde küresel değişimi hızlandırmaktadır. Teknolojinin de hızla değişmesiyle birlikte bu değişim toplumun yaşamına yansımaktadır (Giddens, 2000: 24, 69). Bu kapsamda, küreselleşme teknolojik gelişmelerle ilişkilendirilip küreselleşmenin teknolojik gelişmelerden sonra kendiliğinden ortaya çıktığını iddia edilir. Bilgi teknolojisinin gelişmesiyle bilgi ve iletişimin rahatlıkla transferi, daha ucuz ulaşım, sermayenin küresel çapta dolaşımı söz konusu olup küresel bir üretim ağı kurulmuştur (Özdemir, 2007: 219).

Bunların sonucunda teknolojinin gelişmesiyle birlikte, ulaşım, iletişim ve bilgi alanındaki ilerlemeler ise dünya çapında mal, sermaye ve insan hareketlerini desteklemiştir. Dünyada iki kutubun dağılmasıyla da serbest piyasa ekonomisi üretim ve dağıtımda tek hakim sistem haline gelmiş ve küreselleşme güçlenerek dünyanın her yerine yayılmıştır. Bu süreçte bir çok gelişmekte olan ülkeler ekonomilerini küresel pazara açmak için mevcut politikalarını değiştirmiştir (Darıcı, 2007: 216). Bir ülkenin refahını artırabilmesi ve ekonomik büyüme sağlayabilmesi ise rekabet gücünü artırabilmesine bağlı hale gelmiş ve çok uluslu şirketlerin artmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, dış ticaretin serbestleşmesi ve sınırların kalkmasıyla iç pazar yerini dünya pazarına bırakarak uluslararası sermayenin ulusal sermayeyi geçmesine yol açmıştır (Yalçınkaya vd., 2012: 21).

Dünyada küreselleşme olgusu temelde iki nedenden kaynaklanır: Bunlardan birincisi, rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin tüm dünyada egemen ekonomik sistem haline gelmesidir. İkinci neden teknolojik gelişme, özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızlı gelişimidir. Ekonomik açıdan küreselleşme para, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının küresel entegrasyonu olgusudur. Liberal iktisat teorisine göre mal, para, sermaye ve emek piyasalarının entegrasyonu, refah seviyesinin dünyadaki en yüksek seviyeye ulaşmasını sağlamaktadır. Teknolojik evrimler bu entegrasyona neden olan ana araçlardır (Hisarcıklıoğlu, 2001: 59).

Teknolojik gelişmeler, ulusal sınırların ötesinde mal, para ve sermaye ticaretini hızlandırmakta ve böylece ticareti daha ucuz hale getirmektedir. Daha ucuz ve daha hızlı ulaşım ve iletişim, yatırım hareketlerinin, üretimin ve geliştirme çabalarının

çeşitli aşamalarının diğer ülkelere transferini kolaylaştırır. Ancak mal hareketini hızlandıran küreselleşmenin özellikle gelişmekte olan ülkeler için uluslararası alanda yatırım ve kalkınma hareketini artırması ve hızlandırması beklenemez (Çelik, 2012: 63).

Kapitalizm çağında beş yüz yıldır ülkeler arasındaki mal ve sermaye hareketlerinin artmasına neden olan en önemli faktör kâr nedenidir. Bu motivasyonla hareket eden şirketler, teknolojinin sunduğu yeni fırsatları kullanarak ticaret ve yatırım faaliyetlerini geliştirmeye ve genişletmeye çalışmaktadır. Şirketlerin maksimum özgürlükle ticaret yapabilmeleri ve yatırım yapabilmeleri için ülkeler arasında sermaye ve mal hareketinin önündeki tüm eski engeller kaldırılmalıdır (Somel, 2002: 143). Bu nedenle dünya ekonomik düzeninde kalkınmasını tamamlamış ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler, sermayenin, ülkelerin ve ekonomik sistemlerin hareketine izin veren politikalar benimsemeli ve bunun önündeki engelleri kaldıracak ilkeleri benimsemelidir. Bu politikaların uygulanması, piyasaların serbestleşmesine yol açacak ve çok uluslu işletmelerin uluslararası ekonomik yapıdaki etkinliğini artıracak, böylece küreselleşme sürecini genişletecek ve faaliyet alanını artıracaktır (Çelik, 2009: 63).

1.3.2. Ekonomik Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme genelde iki yönlüdür: birincisi, üretimin küreselleşmesi (üretim ve sermayenin maliyetler, pazarlar, vergiler, mevcut emek, politik güven açısından avantajlı olduğu düşünülen yerlere transferi); ikincisi ise finansın küreselleşmesidir (para, kredi ve menkul kıymet işlemlerinin artık büyük ölçüde devletler tarafından düzenlenmemesi) (Pierson, 2015: 276).

Dünya siyasetini şekillendiren ekonomik faktörler, küreselleşmeye de yön veren bir itici güç gibi görünmektedir. Gelişmiş ülkelerde iç pazarların doygunluğu ve özellikle 1970'li yıllardaki petrol krizi sonrası dış pazarlara açılma arayışları ve artan ekonomik faaliyetler, küreselleşmeye yön vermektedir. Bir anlamda, ekonomik faktörler, küreselleşmenin temel nedenlerinden biridir. 1970'li yıllardan itibaren küresel ölçekteki serbest ticaret anlaşmaları, sendikalar ve uluslararası şirketler küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Ayrıca, çok uluslu şirketlerin üretimi “yeni uluslararası işbölümü” altında dünyaya dağıtmaları, karlarını maksimum kılacak

şekilde konumlanmaları ve giderek hükümet politikalarına hakim olmaları da küreselleşmeyi hızlandıran faktörlerdendir. Bu faktörler, uluslararası sermaye hareketliliğini ve ortak pazar konumunu arttırarak küreselleşmeye katkı sağlamaktadır (Saran, 2013: 45; Yılmaz, 2019: 468). Diğer yandan, 1990'lı yıllarda ekonomik küreselleşme sonucu eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ekonomilerindeki sanayisizleşmeyle birlikte, dünya ekonomisinin ağırlık merkezi Kuzey Atlantik'ten Asya'nın çeşitli bölgelerine kaymış olup bu eğilim emekleme aşamasındadır (Hobsbawm, 2008: 29).

1.3.3. Sosyal ve Kültürel Küreselleşme

Kültürel küreselleşme, “farklı ülke sakinlerinin demokrasi, insan hakları, çevre koruma, eğitim, eğlence, her türlü ürün, hizmet ve teknolojiye erişim, tüketim alışkanlıkları ve süreç gibi konularda ortak tutum ve davranışlar sergilediği süreci” ifade etmektedir. Kültürün küreselleşmesi, sosyal kurumların, insanların ve kültürlerarası ilişkilerin örgütlenmesinde ve işleyişinde yakınsama süreci olup aslında coğrafi sınırları aşan bir sosyalleşme sürecidir (Gürün, 2001: 33). Kültürel küreselleşmede kuşkusuz iletişim teknolojileri ve medyanın önemli bir rolü olup, 21. yüzyılda hızlanarak toplumsal hayatta kendine yer bulan kültürel küreselleşmede gazete, radyo, televizyon ve film gibi geleneksel medyanın yanı sıra dijital medya ve sosyal medya platformlarının rolü de oldukça önemlidir (Kaplan ve Kaplan, 2018: 30).

Küreselleşme ile birlikte yaşanan teknolojik değişimler, toplumları kültürel ve sosyal düzeyde etkileyen faktörler arasındadır. Ulaşım ve iletişim imkanları nedeniyle toplumlar arasındaki mesafeler daralmakta ve coğrafi ve kültürel farklılıklar azalmaktadır. Gelişmiş iletişim fırsatları, kültürlerin bir araya gelmesine ve yan yana hareket etmesine imkan tanımaktadır (Sarioğlu, 2005: 20). Teknolojik ve ekonomik güce sahip aktörler, politik ve sosyo-kültürel küreselleşmede de aktif olabilirler. Çünkü dünyanın herhangi bir bölgesine ekonomik olarak yatırım yapan veya üretimini küreselleştiren ve yeni pazarlara sunan ülkeler, öncelikle bu coğrafyanın kendi kültürlerini benimsemesini sağlamak ve yerel halkların sosyal yapısının ve kültürünün belirleyici bir unsuru haline gelmektedir (Saran, 2013: 49). Küreselleşmenin ekonomik alandan sonra ortaya çıktığı alan ise sosyo-kültürel boyuttur. Kültürel alanda, küreselleşmenin toplumun yaşam tarzını etkileyen iki yönü

vardır: bunlar, modern davranış modellerinin yaygınlaşması ve özgün yaşam değerlerinin ortadan kalkmasıdır (Hülür, 2000: 27). Küreselleşme sonucu dünyaya yayılan yeni yönetim biçimleri, uluslararası şirketlerle de yakından bağlantılı olup bu değişimlere uyum sağlamaya zorlamaktadır. Böylece, küreselleşmenin sosyo-kültürel açılımlarının gözlemlenerek bireyler ve uluslararası şirketleri birbirine bağlayan toplumsal yapıdaki olası yıkıcı etkilerinin önlenmesi gerekir (Saran , 2013: 48).

1.3.4. Siyasal Küreselleşme

Siyasal küreselleşme, siyasal sistemin uluslararası sahnede en aktif oyuncularını olan ulus-devletlerin üstünlüğünü sarsmış ve ulus-devleti becerilerini diğer örgütlerle paylaşmaya zorlamıştır. Ulus-devlet bu nedenle küreselleşme yetkilerini uluslararası örgütlere devretme eğiliminde olmuş, bu bağlamda siyasal küreselleşme mutlak egemenlik sınırlarının ortadan kalkmasına ve yönetim sistemlerinin karşılıklı etkileşiminin artmasına neden olmuştur. Bu etkileşimlerle birlikte sivil toplum kuruluşları, özgürlük ve insanların hakları etrafında uluslararası müdahalenin çoğalması devletlerin yönetim anlayışlarını etkilemekle birlikte değiştirmişlerdir. Bu değişim, uluslararası politik küreselleşmede bir uluslar üstü kurumsal hâkimiyet süreci olarak temsil edilmektedir (Çelik, 2009: 28). Bu üstünlük süreci uluslararası ilişkilerin artmasına neden olup bu artış, sorunların uluslararası arenada tartışılmasına ve sorunların çözümü için işbirliği yapılmasına yol açmıştır. Bu kurumlar sayesinde hem yerel hem de uluslararası politikalarda yerel yönetimlerin kararlarına ulusüstü siyasi ve ekonomik kurumlar ortak olmuştur.

(<https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/pageone-economics/uploads/newsletter/2007/200711.pdf>).

Siyasal küreselleşme, siyasal otorite ile yerel nüfus arasındaki ilişkiyi ve işbölümünü yeniden düşünmeyi gerektirir. Ayrıca, ulusal otoritelere karşı ulusüstü kuruluşlarla insan hakları konusunda esnek karar vermede demokratikleşme yönünde bir gelişme vardır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Avrupa Birliği'nin ekonomik entegrasyon süreci, yerel toplulukların tek başına siyasi küreselleşmeyi başarmasının zor olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, politik küreselleşme demokrasiyi daha katılımcı hale getirmektedir (Yalçınkaya vd., 2012: 5).

1.4. Küreselleşme Yaklaşımları

Küreselleşmeye yönelik algılar “Radikaller” (hyperglobalist), “kuşkucular” (skeptical) ve “dönüştürücüler” (transformationalist) şeklinde üçlü şekilde sınıflandırılabilir.

1.4.1. Radikaller

Radikaller, aşırı küreselleşmeciler diye de anılır. Onlara göre sanayi uygarlığının bir ürünü olan ulus-devlet, küreselleşme süreciyle birlikte önemini yitirmiştir. Dünya pazarı piyasa mekanizması hükümetlerden daha çok rasyonel çalıştığı için artık siyasetin yerini almaktadır. Dünya pazarının gelişimi, toplumda daha fazla rasyonaliteyi belirtir ve toplum bugün politikacılara daha az ilgi gösterir. Politikalar yerel veya ulusal düzeyde halen etkili olmakla birlikte, küresel ekonominin hareketlerini etkileme gücüne sahip değildir. Bu anlamda dünyanın birçok ülkesinde vatandaşların siyasetle daha az ilgilenmesi veya politikacıların vatandaşlardan daha fazla hayal kırıklığına uğraması küreselleşme sürecinin bir sonucudur (Giddens, 1999: 56). Bir diğer ifadeyle, radikallere göre artık piyasalar devletlerden daha güçlü olup devlet otoritesindeki bu gerileme diğer kurum ve birliklerin ve yerel otoritelerin giderek yaygınlaşması olarak görülebilir. Radikaller, küresel toplumun geleneksel ulus devletlerin yerini aldığına (veya değiştireceğine) ve yeni sosyal örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmaya başladığına inanmaktadır (Bozkurt, 2000: 19).

Radikaller, bu sürecin küresel ekonomide kazananlar ve kaybedenler yarattığına inanırlar. Bir yandan, geleneksel merkez-çevre yapısının yerini alan “yeni bir küresel işbölümü” ortaya çıkarken, diğer yandan, güney ile kuzey arasında büyüyen bir anakronizmin varlığına dikkat çekilir. Buna karşın küreselleşme, küresel ekonomik düzen içinde kazananlar ve kaybedenler arasındaki kutuplaşmayı birbirine bağlayabilir. Örneğin, neoliberal harekete göre “sıfır toplamı” üretimde küresel ekonomik rekabet yoktur. Küresel rekabet nedeniyle ekonomideki bazı grupların durumu kötüleşse de, hemen hemen tüm ülkeler belirli malların üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Neo-Marksistler ve radikaller için ise böyle bir "iyimser yaklaşım" yanlış olup, küresel kapitalizm hem uluslar arasında hem de uluslar içinde eşitsizlikler yaratmaktadır. Ancak, bu yaklaşımlar, refah devletinden

sosyal korumaya giden geleneksel yolun giderek daha zor ve eski hale geldiği konusunda neoliberallerle aynı fikirdedirler (Bozkurt, 2000).

1.4.2. Kuşkucular

Radikallerin karşıtı olan kuşkuculara küreselleşmeyle ilgili her şeye şüpheyile yaklaştıklarından “küreselleşme karşıtları” da denilir. Onlar, dünyadaki her şeyin zaten önceden var olup hiçbir şeyin yeni olmadığı fikrini ileri sürerler. Küreselleşmenin geçmişine bakan kuşkucular, eski dönemlerde bile önemli bir para ve mal hareketi olduğunu savunurlar. Kısacası onlara göre küreselleşme yeni bir süreç olmayıp asgari devleti hedef alan çevrelerin sıklıkla kullandığı bir terimdir ve refah devletini yok edecek hükümet bir icadıdır (Giddens, 2000: 40, 56). Bu gruba göre küreselleşme beklenmedik bir durum değil, sadece bu süreç aşırı küreselleştiriciler tarafından abartılarak bir efsaneye dönüştürülmüştür. Ayrıca, küresel ekonomi geçmişte olduğundan daha az bütünleşmiştir (Çelik, 2012: 62).

Küreselleşme süreci karşısında gelişen bölgeselleşme, küreselleşmenin bir aşaması değil, tam tersine bir alternatiftir. Küresel bir uygarlık yerine dünya yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru ilerliyor. Küreselleşme entegrasyona değil, farklı kültürler, medeniyetler veya farklı bölgeler arasında yeni çatışmalara yol açacaktır. Yine bu grup, küresel ekonomideki eşitsizliklere dikkat çekiyor ve bunun neoliberallerin dediği gibi bir dünya medeniyetinin ortaya çıkmasından ziyade köktencilğin veya saldırgan milliyetçiliğin ortaya çıkmasına yol açacağını savunmaktadırlar (Bozkurt, 2000: 21, 22).

1.4.2. Dönüşümcüler

Dönüşümcüler, küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, politik ve ekonomik değişimlerin arkasındaki ana siyasi güç olarak görmüşlerdir. Uluslararası ilişkiler ile içişleri arasında net bir ayrım yoktur. Ekonomik olarak çok farklı bir zamanda yaşanmaktadır. Çünkü, küreselleşme ile birlikte, önceki piyasadan çok daha bütünleşmiş yeni bir dünya pazarı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, ekonomi giderek daha fazla bilgi, eğlence, iletişim ve en önemlisi dünyanın en önemli sektörü haline gelen elektronik ve finansal ekonomiyi içeren hizmet sektörüne bağımlı hale gelmeye başlamıştır (Bozkurt, 2000).

Tablo 1. Küreselleşmenin Kavramsallaşması

	Radikaller	Kuşkucular	Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları, Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim	Tarihsel olarak eş görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağıllık
Hakim Özellikler	Küresel kapitalizm, Küresel yönetim, Küresel sivil toplum	Dünya 1980'lerde olduğundan daha az karşılıklı bağıllık	Yoğun ve derin küreselleşm e
Ulusal Hükümetlerin Gücü	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin İtici Gücü	Kapitalizm ve Teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim Motif	Mc Donald's v.b.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin Kavramlaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel Yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: Küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı

Kaynak: Bozkurt, 2000: 24.

Dönüştürücüler, ulusal hükümetlerin yetkilerini ve güçlerini yeniden yapılandırdıklarını kabul ederken, hem egemen ulus devletin sona erdiğine dair radikal iddiaları hem de küreselleşme karşıtı kuşkucuların hiçbir şeyin değişmediği

tezini reddederler. Evrenselci Aydınlatma düşüncesiyle, küreselleşme süreci, modernitenin bir türevi olarak değerlendirilir, ulusal hükümetlerin gücünü yeniden yapılandırır. Dönüşümcüler, küreselleşme konusunda kuşkuculardan ziyade radikallere daha yakındır. Ancak, radikallerin ve kuşkucuların konuya sanayi toplumu ideolojilerinin prizmasından bakarak sorunu bütüncül olarak anlamakta yetersiz kalması şaşırtıcıdır. Bir başka açıdan, ulus-devletler, küreselleşme ve yerelleşme arasındaki ilişkileri karşılıklı karşıtlıklar olarak gösteren yaklaşımlar, mekanik düşüncenin noktasal bakış açısının bir ürünüdür. Diğer yandan, kuantum düşüncesi, sistemin ve sürecin mantığında kısmi çelişkiler içerseler bile bunların birbirini tamamlayan süreçler olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda “Ağaç Modeli”, dönüşümcülüğün yeni bir sentezi ve küreselleşmenin bilgi çağıının bir modelidir. Buna göre; “yerel ilişkiler ve yerel değerler ağacın kökleri ve yetiştiği çevre, küresel ilişkiler ise ağacın meyvesinin pazarlandığı ve dağıtıldığı yerlerdir”. Meyvenin kalitesi toprağın ve köklerin kalitesine bağlıdır. Ağacın gövdesi bize ulusal boyutu verir. Bu nedenle, küreselleşmeyi ateşleyecek küresel ilişkiler ve yerel kalite için sağlıklı bir gövde oluşturmak için ulusal politikalara ihtiyaç vardır. Tüm süreçte katılım, yerel avantajlardan kaynaklanır. Küresel mekanlara geçiş, ulusal kanallar ve imajlar üzerinden yapılır veya yerel faydaların daha etkin etkinleştirilmesi, ulusal ve küresel ilişkilerin güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Bu nedenle yerelleştirme, bilinçli politikalarla uyumlu ve verimli bir şekilde küresel ve ulusal ilişkilerle senkronize edilmelidir (Çelik, 2012: 64).

1.5. Küreselleşmenin Topluma Etkisi

Küreselleşme, hepimizi eşit derecede etkileyen geri dönüşü olmayan bir süreçtir. Bir anlamda, dünyanın, kaçamayacağı bir kaderdir. Küreselleşen bir dünyada yerel kalmak, toplumsal sefaletin ve gerilemenin bir tezahürüdür (Bauman, 2012: 7, 9). Küreselleşme, mekânın genişlemesi, hacmin artması, bölgeler arasındaki akışın etkilerinin hızlanması ve derinleşmesiyle birlikte sosyal etkileşim örüntüsünü ifade etmektedir. Uzak topluluklarla bağlantı kuran ve dünyanın belli başlı bölgeleri ve kıtaları arasında güç ilişkilerinin kapsamını genişleten insani sosyal organizasyonların boyutunda bir değişiklik demektir (Held ve McGrew, 2008: 11).

Yaşadığımız evrende bölgesel çizgilerin geçilmesiyle uluslar kimliklerini yitirmeye başlamışlardır. Daha evrensel ortamda toplumlar kültürel yakınlaşmayla

karşılaşırlar. Bunun sonucunda müzik tarzları, giyecekler, film zevkleri ve yiyeceklerin yanısıra evler, arabalar ve yaşadıkları şehirler yönünden birbirlerine benzemeye başladılar. Dolayısıyla, küresel moda markaları, zevkleri ve stilleri toplumlar arasında yayılarak bir kültür haline gelmiştir. Küreselleşen kültür neticesinde etkilenen toplum ve alanların genişlemesiyle, toplumlar birbirleri ile karşılıklı bağlantı oluşturmaya başlamıştır (Tomlinson, 2004: 103, 118).

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK İSTİKRARSIZLIK

2.1. Politika ve Siyaset

Günümüz literatüründe politika ve siyaset kavramı aynı anlamda kullanılmasına karşın kelimelerin kökenine bakıldığında farklılık görülmektedir. Bu iki kelime aynı zamanda farklı kültürlerden meydana gelmektedir. Siyaset kavramı Arapçadan türetilmiş olup politika kavramı ise eski Yunancadan gelmektedir.

2.1.2. Politika Kavramı

Politika kavramı günümüzde siyaset ile eş anlamlı olarak kullanılmasına karşın, kelimelerin birbirinden tamamen farklı iki kavram olduğu görülür. Siyaset, ülke, insan ve devlet yönetimi iken, politika ise bu yönetimi gerçekleştirmek için üretilmiş olan düşünsel yöntemlerdir. Kısacası, iki kelime birbirinin tamamlayıcısı rolündedir. Politika kelimesi eski Yunancada şehir anlamında kullanılır. Şehirde yaşayan insanların orda olmaktan ve yaşamaktan gurur duydukları ve mutlu oldukları siyasi bir topluluktur. Dolayısıyla politika siyasetin uygulanma biçimi ve devletin yönetim biçimidir. Devleti yönetmek için belirli bir politika oluşmuş olması gerekmektedir. Bu oluşturulan politika siyasete yön verecektir. Bunlara karşın politika kavramına net şekilde bir tanım bulmak çok zordur. Bunun nedeni kelimenin oldukça geniş bir şekilde kullanılmış olmasıdır (Aköz, 2018: 94, 162, 177).

2.1.3. Siyaset Kavramı

Siyaset kelimesi politikanın aksine Arapça kökenli olup at bakıcılığı kelimesinden türediği için, bu kavramın eski Mısır'a kadar dayandığı söylenir. Bir anlamda, taş kabartma figürlerinde firavunların ellerindeki kamçı sayesinde siyasi bir ortam oluşturabileceği savunulur. İslamiyet'ten sonra kelime ceza anlamında kullanılmış olup, devlete karşı işlenmiş suçlara verilen ve devletin yönetilmesinde kurulu düzenin devamında yöneticilerce verilen cezalar demektir (Emiroğlu, 2006: 6).

Siyaset, bireyleri ortak bir amaç etrafında toplayarak birleştiren bir olgudur. Çünkü, bireyler topluluk halinde yaşayıp aralarında iletişim halinde olan canlılardır ve aralarındaki bütünlükle birlikte hareket etmeleri ise siyaset sonucunda oluşur (Tunaya, 2000: 22, 23). Eskiden beri süregelen zamanda bireylerin sürekli hedefleri vardır ve bu hedefleri nedeniyle yeni devletler kurulmuştur. Kurulan devletler ise bu hedeflere ulaşma konusunda öncülük etmiştir. Sonuçta, bireylerin bir arada yaşarken sürekli çatışma halinde olmalarının önüne geçmek için de tek yol siyasettir (Emiroğlu, 2006: 7).

2.2. Politik İstikrar Kavramı ve Tanımı

Türk Dil Kurumuna göre istikrar kavramı "aynı biçimde sürme, devam etme, kararlılık" olarak tanımlarken, istikrarsızlığın tanımı ise istikrarın olmaması şeklindedir. Bu bağlamda, politik istikrarsızlık ise siyasi arenadaki istikrarsızlık veya değişen yapısal koşullar demektir. Siyasi rejimlerin türlerindeki ve uygulama süreçlerindeki farklılıklar siyasi istikrarsızlık yaratmaktadır. Siyasi istikrarsızlıkta iki durum vardır: İlki, ülkenin mevcut siyasi sistemini zorla değiştirmeye çalışmak iken, ikincisi ise siyasi süreçte seçmenlerin kutuplaşması, siyasi parçalanma, koalisyon veya azınlık hükümetleri, hükümet değişikliklerinin sıklığı gibi konularda oluşan siyasi olgulardır (Şanlısoy, 2020: 87). Dolayısıyla, politik istikrarsızlığı açıklayan iki önemli tanım vardır: ilki anayasal olan ve olmayan hükümet değişiklikleri iken, diğeri ise sosyal huzursuzluk ve politik şiddettir. Bu tanımlar politik istikrarsızlığın temel tanımlarıdır . İlki demokrasiyi düzenli, özgür ve rekabet içerisindeki seçimleri olan bir millet olarak tanımlarken, diğeri ise demokrasiyi toplumun kullanabileceği kişisel ve ekonomik özgürlüklerin sayısı ile açıklar. Demokrasinin ilk tanımına göre demokratik olmayan bazı diktatörlükler mevcut iken, diğeri ise vatandaşlarına çok sayıda kişisel ve ekonomik haklar verildiği görüldüğünden ikisi farklıdır (Alesina ve Perotti, 1994: 3, 352).

Siyasi istikrarsızlık, hükümetlerde veya idarelerde anayasal veya anayasaya aykırı değişikliklerin olasılığını ölçmektedir. Bir ülkedeki siyasi kutuplaşma, o ülkedeki siyasi istikrarsızlığı artırır ve bu durum, ekonominin durgunluğuna yol açabilir. Bundan doğan temel sorun ise belirsizliktir. Belirsizlik durumuna düştüğünde, riskten kaçınan yatırımcılar daha güvenli bir liman olarak diğer ülkelere gideceklerinden, ülkedeki yetersiz tasarruf ve yatırım sürecine girilir (Kamacı, 2019:

76). Dolayısıyla, siyasi istikrarsızlık, belirsizlik ve siyasi risk yaratarak, ekonomik birimlerin gelecek ufkunu sınırlandırır ve onların beklentileri üzerinden ülkelerin ekonomilerini etkileyebilir (Ay vd., 2016: 165).

Siyasi istikrarsızlığın konjonktür üzerindeki etkileri bağlamında varılan ortak sonuç, başta ekonomik büyüme olmak üzere makroekonomik değişkenlerin yatırım kanalından etkilendiğidir. Bu istikrarsız ortamın en önemli göstergesinin hükümet değişikliği ihtimali olduğu istikrarsız bir ortamda, uzun vadeli politikalar belirsizleşmekte ve yapılacak yatırımlar ertelenmekte veya yurtdışına transfer edilmektedir. Ekonomik büyümenin temel fonksiyonları olan yatırımlar ve tasarruflar belirsiz bir ortamda gerçekleşemeyip tüketici harcamalarını arttırmaktadır. Seçimlerden sonra kurulan yeni hükümet, mevcut politikaları istikrarlı bir şekilde sürdürürken, belirsizlik ortamı nispeten düşüktür. Diğer yandan, istikrarlı politikalar sürdürülmezse tamamen yeni siyasi uygulamalara geçilir, koalisyon hükümetlerinin iktidara gelmesi durumunda siyasi istikrarsızlık artar ve başta yatırımlar olmak üzere ekonomik göstergeler olumsuz etkilenir (Şanlısoy ve Kök, 2010: 103-105).

Demokratik düzende politik istikrarsızlığa neden olan bazı durumlar da vardır:

- Parlamantonun kutuplaşması,
- Koalisyon hükümetleri,
- Seçmenlerin kararsızlığı,
- Seçimlerin idaresi ve zamanlaması,
- Hükümet değişikliklerinin sıklığı,

Demokratik sistemde bu olayların olması ile politik istikrarsızlık meydana gelir (Ercan ve Bildirici, 2001: 31). Ayrıca, araştırmacılar tarafından politik istikrarsızlık iki farklı yöntem kullanılarak tanımlanır ve ölçülür. İlk yöntem “sosyopolitik istikrarsızlık yaklaşımı” olup bu yaklaşım, politika ile ilgili göstergeleri, protestoları, suikast olayları, isyanlar gibi olayları açıklayan belli başlı göstergelerin toplanmasıyla oluşturulmuş bir endeks ile ölçülür. İkinci yöntem ise “yönetimsel devir hızı yaklaşımı”dır. Bu yöntemde ise hükümetlerin devrilme sıklığı araştırılarak oluşturulan bir endeks ile araştırılıp tanımlanır (Kalay ve Çetin, 2016: 2180).

2.2.1. Dış Kaynaklı Politik İstikrarsızlıklar

Coğrafi açıdan ülkeye yakın olan devletlerde yaşanan olumsuz durumlar ülkemizde de politik istikrarsızlığa neden olmaktadır. Rusya ile yaşanan gerginlikler, komşu ülkelerde yaşanan iç savaşlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Özellikle ülkemize sığınan mülteciler ekonomi ve uluslararası ilişkiler alanında politik istikrarsızlığa neden olmaktadır (Şanlısoy ve Çetin, 2017: 211).

Politik istikrarsızlığın dış kaynaklı nedenlerine örnek verilebilir. İkinci dünya savaşı sırasında Türkiye'nin ekonomik bir krizle karşı karşıya olmasıdır. Bu dönemde, olası bir savaş durumuna karşılık savunma harcamaları artmış ve dolayısıyla, sanayileşmeye yönelik yatırımlar gerçekleşmediğinden, üretim ve refah oranı azalmıştır. Böyle bir ekonomik krizden çıkış için farklı ekonomi politikaları uygulanmaya çalışarak planlı ve istikrarlı bir şekilde uygulanmak istenen politikalar askıya alınmıştır (Şahin, 2016: 70).

2.2.2. Çok Partili Hükümetler (Koalisyonlar)

Çok partili hükümetler iktidarı paylaştığı için siyasi veya ekonomik sorunlara çözüm ararken ortak karar alamayıp sorunun çözemeyebilirler. Dolayısıyla, hükümetlerin koalisyon şeklinde oluşması etkin bir politika izleyememelerine yol açmaktadır (Demirgil, 2011: 127). Diğer yandan, koalisyon hükümetlerinde bazen farklı ideolojiye sahip partiler bir araya gelebilir. Farklı düşüncede, farklı ideolojilere sahip olsalar bile iktidara gelme arzusu ile hükümet kurarak iktidarı paylaşmaktadırlar. Ancak, farklılıklar ortaya çıktıkça birbirlerine karşı anlaşmazlıklar artacak ve bir istikrarsızlık durumu oluşturacaktır. Bu istikrarsızlık durumu makroekonomik yapıda olumsuz etkiler bırakacaktır. Bu ise hükümetlerin değişmesine neden olacaktır. Koalisyon hükümetlerinde çıkar çatışmaları ve güç yarışı meydana gelecek ve bu durum politik istikrarsızlıkla sonuçlanacaktır (Şanlısoy ve Çetin, 2017: 214).

2.2.3. Seçim Zamanı

Ülkelerin içinde bulundukları seçim dönemlerinde seçim ekonomisi havasına girerek iktidarda bulunan veya iktidara gelmek isteyen partilerin farklı ekonomi politikası benimsemeleri durumunda bir istikrarsızlık ortamı kaçınılmaz şekilde

oluşacaktır. Seçim ekonomisi iktidarda olan siyasetçilerin tekrar seçilebilmek için uyguladıkları iktisat politikalarına denmektedir. Seçim zamanında kalan bu seçim politikaları vergiler, borçlanma ve kamu harcamaları ile finanse edilse bile seçimden sonra ekonomik anlamda sıkıntılara yol açmaktadır (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 129).

Siyasetçiler arasında yaşanan rekabet seçim zamanlarında daha çok olmaktadır. Muhalefet ve iktidarda bulunan partiler seçmenleri etkilemek için farklı yöntemler denemektedir. Ancak, iktidarda bulunan parti iktidarda olmanın avantajlarını kullanarak ekonomik ve sosyal açıdan muhalefete kıyasla daha fazla etkili olabilmektedir. Uyguladıkları yeni ekonomi politikaları ile seçmenlerden daha fazla oy almayı hedeflemektedirler. Seçim zamanlarında böyle geniş bir ekonomi politikası uygularken seçimden sonra ise daraltıcı ekonomi politikaları uygulamaktadırlar. Bu durum ise politik dalgalanmaya sebebiyet vermektedir (Karaçor ve Saraç, 2004: 114, 115).

2.2.4. Politik Yozlaşma

Politik istikrarsızlığın nedenlerinden biri de politik yozlaşmadır. Siyasetçilerin, seçmenlerin, siyasal karar hakkına sahip olan sistem içinde bulunan bütün unsurların kuralların tamamına uymayarak toplumdaki herkese sosyal maliyet yüklemesine “politik yozlaşma” denmektedir (İto, 2001: 56). Politik yozlaşmanın bir diğer tanımı ise siyasal karar hakkına sahip olan sistem içinde bulunan bütün unsurların kendilerine özel bir çıkar sağlamak isteğiyle toplumda bulunan hukuk, ahlak ve dini kurallara uygun davranmasıdır (Aktan, 2001: 52). Politik yozlaşma mevcut iken, ekonomik veya siyasal açıdan bir maksimizasyon sağlama amacı olmayıp sadece belirli gruplar çıkar sağlamaktadır. Sağladıkları bu çıkarlar ise toplumdaki refah durumunu olumsuz etkileyip özellikle gelirin dağılımında eşitsizliklere yol açmaktadır. Dolayısıyla, politik yozlaşma ile sosyal ve iktisadi gelişme arasında zıt yönlü bir ilişki bulunmaktadır (İto, 2001: 56).

Kamu görevlileri ve siyasetçilerin kendilerinde bulunan gücü ve yetkiyi kişisel çıkarları için kullandıklarında veya yakınındaki kişilerin çıkarları için kullandıklarında politik istikrarsızlık durumu etkin şekilde oluşup bu çıkarlar da kamu zararınadır (Aktan, 2001: 52). Kişiler çıkarlarını uzun vadeli planlar yaparak kullanmayıp aksine kısa vadeli planlama yapmaktadırlar. Bu çıkarların olumsuz

sonuçlarından biri de siyasi istikrarın süreklilik sağlamamasıdır. Kuvvetler ayrılığı sistemine de zarar vermektedir. Ayrıca, bu koşullarda devlet piyasaya daha çok müdahale etmekte olup, politik yozlaşma gelişmemiş ülkelerde daha fazla görülmektedir (İto, 2001: 56).

2.2.5. Parlamento İçerisinde Oluşan Keskin Ayrışmalar

Demokratik bir devlet yapısında bulunan önemli etkenlerden biri de yasamadır. Yasama gücü yasa çıkarma yetkisidir. Yasa çıkarmak içinde milletvekillerinin ortak kararda olmaları gerekmektedir. Milletvekilleri arasında görüş ayrılıkları bulunması durumunda yasa bile çıkaramayacakları gibi ülke politik yönden bir istikrarsızlık sürecine sürüklenmektedir. Siyaset içerisinde bulunan partilerin her biri farklı görüş ve düşünce yapısı içerisinde ve iktidarda bulunmak ve söz sahibi olabilmek için sürekli bir rekabet halinde bulunmaktadır. Ancak, tam tersine parlamentoda bulunan partilerin daha çok bütüncül davranması ve bütün grupların etkin şekilde ve uyumlu olması durumunda hükümet içerisinde daha güçlü bir yapı oluşmaktadır. Parlamento içerisinde farklı partilerin bulunması ve uyumlu olması daha istikrarlı bir hükümet yapısı olmasını sağlamaktadır (Hazan, 1997: 10, 11).

2.3. Politik İstikrar Türleri

Hurwitz istikrar konusunda beş farklı yaklaşım olduğunu savunmaktadır. Bunlar:

- Şiddetin yokluğu
- Hükümetin iktidarda kalma süresi
- Meşru anayasal bir rejimin varlığı
- Yapısal değişimin olmaması
- Çok boyutlu yapısal özellik

Politik istikrar konusunda en çok öne çıkan iç çatışma ve şiddet olaylarının olmamasıdır. İstikrar olduğunu yasalara saygının olduğu bir yönetim biçiminden anlaşılmaktadır. Eğer bir karar aşamasında çatışma veya kargaşa ortamları varsa istikrar söz konusu değildir. Şiddet içeren durumlar varsa da aynı istikrarsızlık söz konusudur. Bir diğer durum hükümetin iktidardaki süresi ile bağlantılıdır. Ülkede

seçilen iktidarın yönetimde kalması o ülkedeki istikrar ile doğru orantılıdır (Hurwitz, 1973: 451).

2.3.1. Süreklilik Yaklaşımı

1960' lı yılların ortalarına kadar politik istikrar çoğunlukla politik sistemlerin devamı olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir zaman zarfında kesintiye uğrayan demokratik hükümetler veya kesintiye uğrayan totaliter hkmetlere sahip olan sistemler istikrarsız kesintiye uğramayan hükümetler istikrarlıdır. Daha sonra süreklilik kavramı gelişmiş olup istikrarlı bir liderlik tarzı tanımı elde edilmiştir. Bu tanımla aynı kurumsal yapıyı uzun vadede sürdürmeye yönelik liderlik tarzı istikrarlıdır.

2.3.2. Sıklık Yaklaşımı

Pratik frekans yaklaşımı, istikrarsızlığı ikili bir kavramdan ziyade sürekli bir kavram olarak ele almakta ve istikrarsızlığın belirli türdeki siyasi olayların meydana gelme sıklığı ile doğru orantılı olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle, bu yaklaşımın savunucularına göre istikrarsızlık daha geniş bir bağlamda tanımlanmaktadır. Darbeler, iktidar değişiklikleri, gösteriler, muharebe, gerilla savaşı gibi olaylar zamanla arttıkça istikrarsızlık da artmaktadır. Kararlılık, bu tür kararsız olayların olmadığı anlamına gelmektedir (Sanders, 1981: 50, 51).

Sanders (1981) alışmasında 1960'larda yaratılan siyasi değişkenlere ilişkin veri kümelerini kullanarak iç savaş ve iç savaş davranışının belirli ampirik yönlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmalar için boyutlu okul terminolojisini kullanmıştır. Pek çok ülke ve farklı dönemleri kapsayan bu çalışmaları özetlemek mümkündür. İ atışma davranışının ne çıkan yönleri şunlardır: İç savaş, gerilla savaşı, suikastlar ve şiddete bağlı ölümler de dahil olmak üzere yaygın bir organize siyasi şiddettir ve elit istikrarsızlığı, darbe, darbe girişimi ve hükümet baskısı dahil olmak üzere organize elit eylemidir. Toplu protestolar gösteriler, grevler, çatışmalar, sosyal ve etnik şiddettir. İkinci eleştiri noktası, boyutsal yaklaşımın faktör analizi yöntemiyle ilgilidir. Faktör analizinin zayıf olma derecesine bakılmaksızın her durumda dahi bir çözüm stratejisi ortaya koymaktadır. Bu durumda, boyutun anlamının araştırma konusuyla ilişkisini değerlendirmek araştırmacının sorumluluğundadır.

Üçüncü eleştiri, Sanders'ın kültürel bölünme ve etnosentrizm dediği şeye dayanır ve yukarıdaki diğer iki yaklaşıma uygulanır. Kültürel boşluk kavramı, kişisel ve öznel kültürel deneyim temelinde geliştirilen kavramları benzer yabancı kültürlerle toplu olarak uygulama eğilimi olarak tanımlanır. Bu durumda yabancı kültürlerin bilgisi yanlış veya alakasızdır. Sıklık yaklaşımında, istikrarsızlık düzeyi, ülke veya zaman farkından bağımsız olarak istikrarsızlaştırma olarak kabul edilen olayların sıklığı ile karşılaştırılabilir. Bu nedenle, farklı ülkelerde farklı zamanlarda meydana gelen aynı yoğunluk ve sıklıktaki bireysel olaylar eşit derecede kararsızdır. Sanders'ın “sıklık yanılması” olarak adlandırdığı bu durum, farklı ülkelerin farklı kültürel ve yapısal koşullarını dikkate almamakta ve benzer olayların benzer şekilde değişken etkileri olmasını beklemektedir. Ancak, benzer siyasi istikrarsızlık olayları, meydana geldikleri sistemlerin farklı bağlamları nedeniyle farklı ülkelerde ve aynı ülkenin farklı dönemlerinde farklı anlam ve yansımaları sahiptir. X olayı S sisteminde kararsızsa, her iki sistemin de aynı olması beklenmedikçe X'in S2 sisteminde de kararsız olduğunu varsaymak yanlıştır. Şiddetin, iç savaşın, darbelerin veya demokratik yöntemlerin reddedilmesinin siyasi sistemi istikrarsızlaştıracağını söylediğimizde, yukarıdaki varsayımlar üzerinde durulur. Burada kilit nokta, bir siyasi sistemi istikrara kavuşturan şeyin diğerini istikrarsızlaştırabileceği ve üçüncü sistemin istikrarıyla alakasız hale gelebileceğidir.

Sıklık yaklaşımı, aynı ülkede farklı zamanlarda meydana gelen benzer olayların istikrar üzerinde eşit etkiye sahip olduğunu varsayar. Bu varsayım gerçekçi değildir. Örneğin, bir sistemde bir dizi türbülans ve uzun vadeli bir istikrar sonrası kargaşadan sonra bir tartışma ile ifade edilen istikrarsızlık potansiyeli farklıdır. Özetle, siyasi sistemin istikrarsızlığı, istikrarsızlığa sürükleyici olayların sıklığı ile mutlaka değişmez. Böylelikle, her olayın istikrarsızlığa sürükleyici etkisi, meydana geldiği uzamsal ve zamansal bağlam referans alınarak sunulmalıdır.

2.3.3. Ake' nin İstikrarsızlık Kavramı

Politik eylem, bir toplumun bir üyesi tarafından o toplumun karar alma süreciyle ilgili olarak güç dağılımını etkileyen herhangi bir eylemdir. Toplumun üyeleri, toplum yasalarına uyum sağlayarak veya uyum sağlamayarak toplumdaki güç hiyerarşisi sistemini destekledikleri veya zayıflattıkları ölçüde siyasi hareket ederler. Siyaset kavramının etki cinsindendir. Bir diğer ifadeyle, toplum yararına karar

vermeyle ilgili dağıtım modeli, onu sürdürmek veya değiştirmek amacıyla tanımlanmalıdır. Politik rol kavramı bu tanımın kapsamını daraltır ve tüm insanların davranışlarının da siyasi olabileceği sonucuna götürür. Politik roller, politik davranışı belirleyen standartlaştırılmış davranışlardır. Herhangi bir toplumda bulunan siyasi roller ağı, o toplumun siyasi yapısını oluşturur. Siyasal aktörler arasındaki iletişim ve işlem akışını kontrol etme açısından siyasal rolü göz önüne alındığında, siyasal yapı bir siyasal değişim sistemi olarak tanımlanabilir. Siyasi yapılar, siyasi aktörler arasındaki siyasi alışverişleri, işlemleri ve iletişimi kontrol eden kanallar veya engeller sistemleridir. Politika değişiklikleri tam olarak öngörülemez ancak belirli sınırları aşmayarak düzenlilik sağlar. Bu nedenle, siyasi yapı, siyasi değişim akışının bir modeli olarak tanımlanabilir. Siyasi istikrar, siyasi değişim akışının düzenliliğidir (Ake, 1975: 276).

Bu akımlar belirli bir düzen sağladıkça istikrarda artış olacaktır. Ek olarak şöyle söylenebilmektedir. Siyasi istikrar, bireylerin kendilerini siyasi rollerin beklentilerinin sınırları tarafından belirlenen davranış kalıplarıyla sınırladıkları ölçüde mevcuttur. Bu sınırların ötesindeki davranışlar politik olarak istikrarsızdır. Bir siyasi eylem, hareket veya değişiklik, siyasi değişimin kalıp sistemini ihlal ediyorsa, düzensizdir, aksi takdirde düzenlidir. İstikrarsızlık, şiddet ve sivil kaygı gibi hareketlerle ilişkilendirildiğinde, bu istikrarsızlık biçimlerinin ayırt edici özelliğinin, meydana geldikleri siyasi sisteme kıyasla istikrarsız siyasi değişiklikler olduğu bilinmektedir. Bu davranışlar normal kabul edilebilir davranışların sınırlarını aşmaktadır. Uzun süredir siyasi olarak istikrarsız olarak kabul edilen şey, genellikle kendi siyasi sistemlerinin, yasaların ve geleneklerin rollerinin beklentilerinin dışındadır. Her toplumun siyasi yapısına özel bir nitelik kazandıran yasa ve geleneklerin getirdiği yaptırımlar, sistem ihlallerinin dayanması gereken rolün beklentileri olarak kabul edilmektedir.

2.3.4. Sanders' in İstikrarsızlık Kavramı

Siyasi istikrarsızlık türünde en geniş çaplı araştırmalar arasına giren Sanders ilk olarak tanım ve yaklaşımları teorik yapıyı, ampirik bulguları özetlemektedir. Ayrıca yaklaşımlarda olan yetersizlikleri ve tutarsızlıkların neler olduğunu meydana çıkarmaktadır. Siyasi istikrarsızlığı süreklilik üzerinden açıklamanın tanımında diğer potansiyel istikrarsızlaştırıcı davranışlar göz ardı edilmektedir. Sıklık tanımı

yukarıdaki davranışa bakmasına karşın, gruplama tekniği tatmin edici değildir ve kafa karıştırıcı değildir. Gazeteciliğin tanımıysa kesin olmaktan uzaktır. Ayrıca bu üç tanım kültür açığı olgusunu dikkate almamaktadır. Sanders'e göre yeterli bir istikrarsızlık tanımının aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir (Sanders, 1981: 52):

- İstikrarın olmama durumu, sürekli ve esasen göreceli bir fenomen olarak kabul edilir. İstikrar ve istikrarsızlık, bir ikilem olarak değil, sürekli bir bütünün iki ucu olarak düşünülmelidir.
- Uygun bir tanım en azından başlangıçta, nispeten kısa bir süre için siyasi durumun istikrarına ve istikrarsızlığına odaklanmalıdır. Bir başka ifade ile analizdeki zaman miktarı başlangıçta kısa zaman aralıklarından oluşmalıdır.
- Tanım belirli ölçüde belirsizlik ve öngörülmezlik fikrini de içermelidir.
- İstikrarsızlık konusunda yapılacak yeterli bir tanım için en önemli özellik farklı istikrarsızlık türlerinin olabileceğinin söylenmesidir. Bu nedenle Easton'nın politik sistem tanımını örnek almaktadır. Siyaset terimi, otoriter değerlerin dağılımı bağlamında tanımlandığında, siyasi olarak istikrarsız durumlar, siyasi sistemin unsurları arasındaki veya içindeki etkileşimler hakkında öngörülemez veya belirsizdir bir durum olarak anlaşılmaktadır. Bir ülkenin siyasi sisteminin unsurları arasında siyasi partiler, paydaşlar, bürokratlar, hükümetler, adalet, ordu, öğrenciler, kanaat önderleri, tutumlar, değerler, birçoğunun inançları ve iletişim medyası bulunmaktadır ve bu öğelerin her birinin davranışının kararsız olup olmadığına bakarak istikrarsızlığı yargılamaya çalışır. Bunun yerine, onları gruplandırmanın bir yoluna ihtiyacımız bulunmaktadır.

Easton'a göre politik sistemin üç boyutu vardır:

1. Politik otoriteler: Veri bir zaman sürecinde politikayı belirliyor olarak görülen anahtar karar vericiler.
2. Rejim: Sistem içerisindeki çatışmaların çözümlerini yöneten yasal ve informal kurallar.
3. Politik toplum: Easton'ın sınıflandırmasına göre, siyasi sistemin istikrarsızlığından bahsederken hükümetin yani devlet kurumlarının, hükümetlerin ve siyasi toplumların

istikrarsızlığı tehlikeydedir. İstikrarsızlaştırıcı davranışın değişim ve isyan olarak ikiye ayrıldığı tespit edilirse kişi siyasi istikrarsızlığın altı boyutu kazanılır. Siyasi topluluğun ancak coğrafi sınırlar değiştiğinde değiştiği düşünülürse, boyut sayısı dörde indirilir. Hükümetler rejimleri ve siyasi topluluğu değiştirmeye yönelmektedir. Ancak, bunu gerçekleştirememektedir. Bununla birlikte, hükümet siyasette istikrarsızlığa neden olan grevleri, darbeleri, hükümete karşı güvensizlikleri, gösterileri, çeşitli şekildeki terör faaliyetlerini ve buna benzer davranış şekillerini başkaldırma olarak isimlendirmektedir. Sanders, bu tür davranışları şiddete eşlik edip etmemesine göre sınıflandırır. Bu nedenle, istikrarsızlığın doğru tanımına dahil edilmesi gereken beş yön vardır.

- İstikrarsızlığı tam olarak tanımlamak için gereken son özellik, kültürel ayrılığa yer bırakmaması ve aynı zamanda ülkeler ve zaman dilimleri arasında tutarlı bir şekilde uygulanabilir olmasıdır. Her olay, istikrarsızlaştırıcı etkisini belirlemeden önce meydana geldiği uzamsal ve zamansal bağlama yerleştirilmelidir.

2.4. Politik İstikrarsızlık Göstergeleri

Politik istikrarsızlığın ölçülmesi için belirli göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergeler politik istikrarsızlığın sebeplerini ortaya koymaktadır. Darbe ve askeri müdahale, milletvekili genel seçimleri, anayasa değişiklikleri, hükümet değişiklikleri, grevler, gösteriler, şiddet eylemleri, suikast olayları ve terör, darbe ve askeri müdahale ile mevcut olan hükümeti değiştirmek ya da anayasa değişiklikleri ile rejimde bir değişiklik meydana getirerek politik istikrarsızlığa sebep olmaktadır (Sanders, 1981: 195-199). Bu göstergeler üç farklı başlığa ayrılmaktadır.

2.4.1. Yönetimsel İstikrarsızlık Göstergeleri

Yönetimsel istikrarsızlık daha çok devletin yönetim biçiminde görülen istikrarsızlık türleridir ve burada;

- Seçimler
- Devlet başkanının seçilmesi
- Kabine değişikliği
- İktidardaki partinin yıl süresi
- Hükümet krizleri

- Parlamento değişikliği
- Rejim değişikliği
- Mecliste bulunan siyasi parti sayısı
- Koalisyon ile kurulan hükümet sayısı
- Üst yönetimde bulunan kişilerde olan değişiklik

2.4.2. Toplumsal Huzursuzluk Ve Politik Şiddet Göstergeleri

Toplumsal huzursuzluk ve politik şiddet göstergeleri toplumun içerisinde doğan ve yayılan istikrarsızlık türüdür. Bunlar:

- Yurt içinde meydana gelen şiddet olayları
- Grevler
- Politik hedefi olan suikastlar
- Terör
- Etnik kutuplaşma ve çatışma
- Bölünme
- Darbe girişimleri
- İsyan
- İç savaş
- Dini gerginlikler

2.4.3. Kurumsal Göstergeler

Devletin işleyişinde meydana gelen istikrarsızlık türleri ise kurumsal göstergeler başlığı altında toplanır. Bunlar:

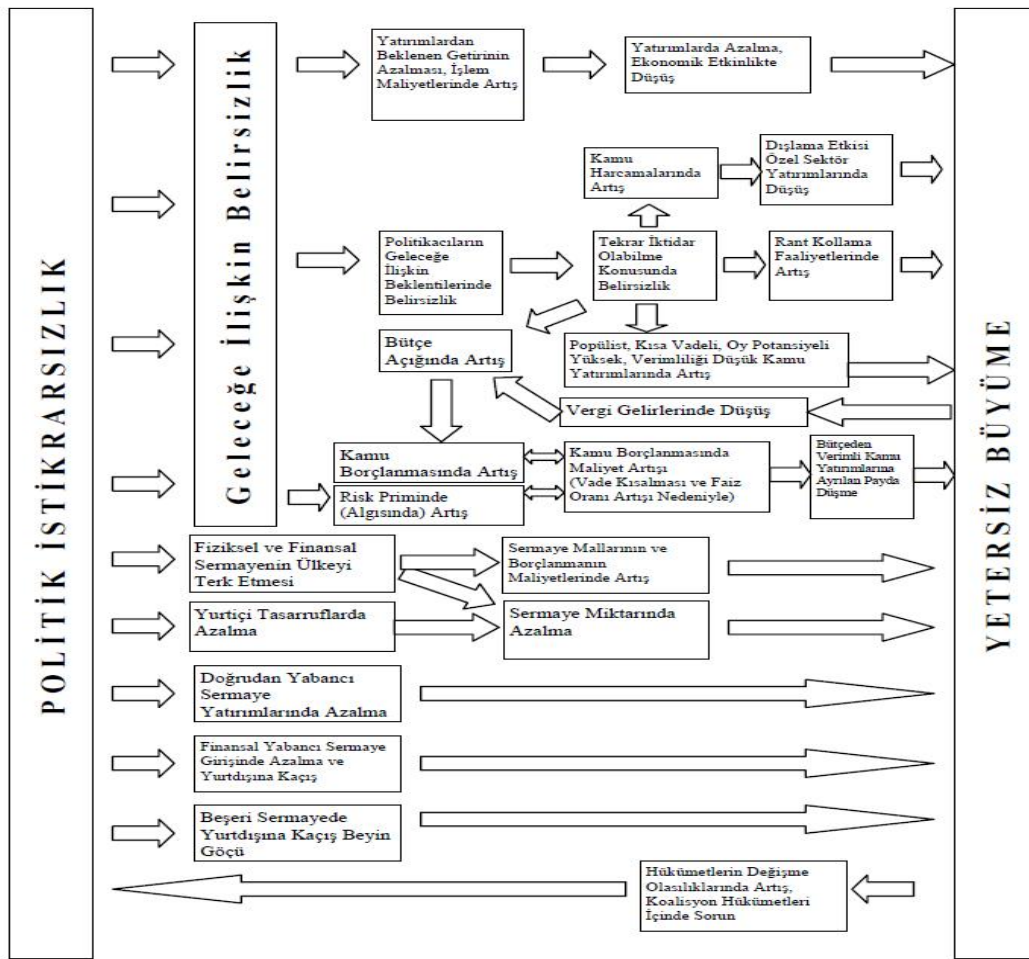
- Hukukun üstünlüğü
- Kamulaştırma
- Sözleşmelerin reddedilmesi
- Rejim ve rejimin ömrü
- Yolsuzluk
- Hukuki yapının kökeni
- Yönetici işe alımındaki şeffaflık ve rekabetin olması
- Orta sınıfın boyutu

- Bürokratik kalite
- Bütçenin uygulamasındaki esneklik

2.5. Politik İstikrarsızlığın Ekonomik Süreç İle Etkileşimi

Politik istikrarsızlığın ekonomik süreç ile etkileşimini beş başlık altında incelenir.

2.5.1. Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme Etkileşimi

Şekil 2. Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme Etkileşimi

Kaynak: Şanlısoy, 2010: 201.

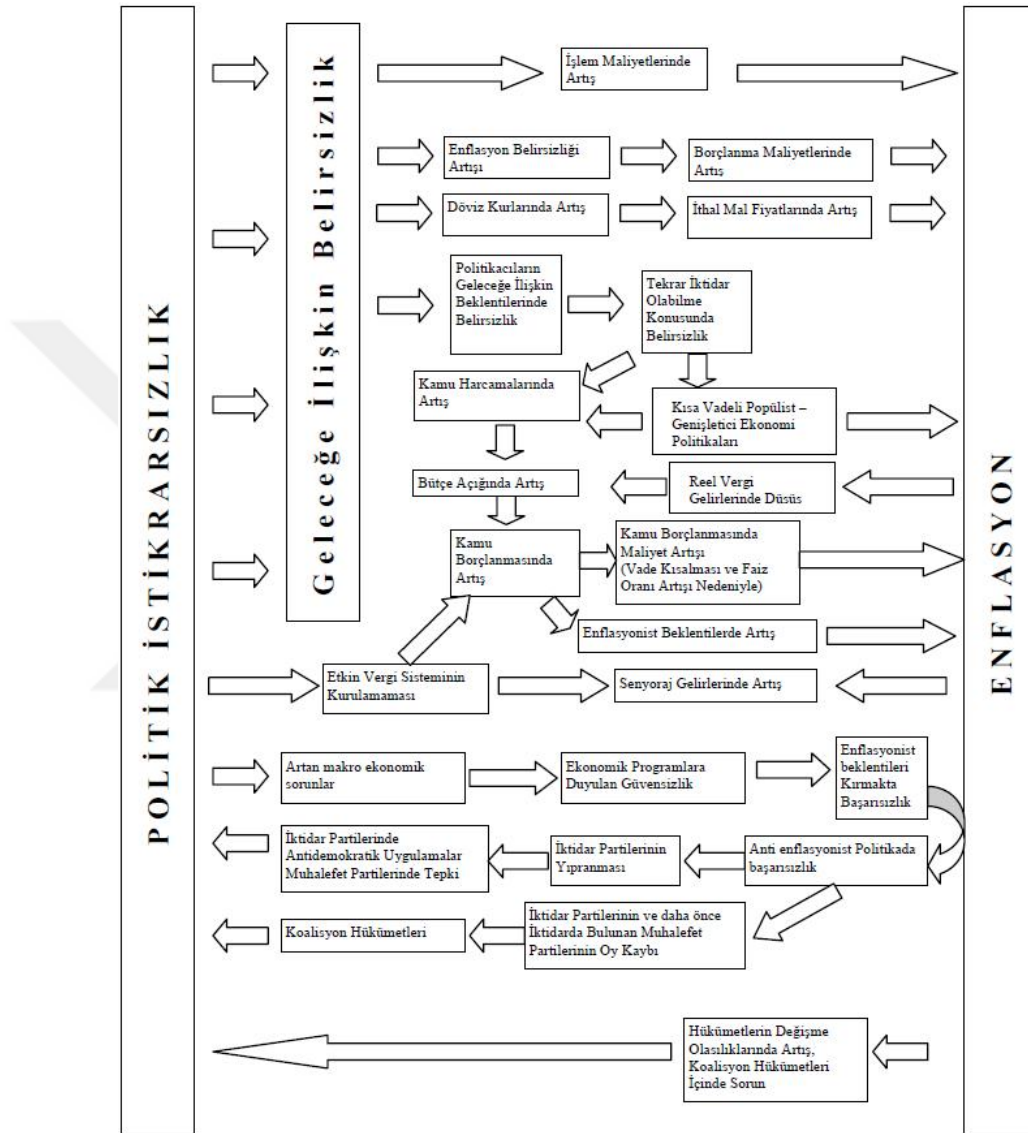
Politik istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisi esas olarak geleceğe ilişkin belirsizliğin artması, siyasi istikrarsızlığın hukuk sisteminin zayıflığına yol açması ve mülkiyet haklarının korunmasını olumsuz etkilemesinden kaynaklanır. Mülkiyet haklarının zayıf korunması, sermayenin marjinal verimliliği açısından benzer

koşullara sahip iki ülkede yatırım oranları ve ekonomik büyüme arasındaki farklılıkları açıklayan temel faktördür. Politik istikrarsızlık ayrıca belirsizlik yüzünden yatırımların yapılmasını da etkilemektedir. Yatırımlar düşük olacağı için büyümede potansiyelin altından geçilecektir. Bunların yanı sıra geleceğe yönelik belirsizliğin bulunduğu durumlarda mevcut iktidardaki politikacılar tekrar iktidara gelip gelmeyeceğini öngöremeyeceği için iktidar olduğu dönemlerde rant peşinde koşmaktadırlar veya tekrar seçilebilmek için popülist politikalar uygulayabilmektedirler. Bu yüzden elde bulunan kaynakların gereksiz yerlerde kullanılması ekonomik büyümeyi de olumsuz yönden etkilemektedir. Bunun yanı sıra ekonomide bulunun enflasyon ve benzeri sorunların daha çok artmasına ve bir döngü oluşturarak belirsizlik durumunun daha da artmasına neden olmaktadır. Politik istikrarsızlığın var olduğu bir dönemde özellikle seçimlerin bulunduğu zamanda hükümetler uzun vadeli yatırımlar yerine kısa vadeli verimsiz yatırımlara yönelerek oy toplama potansiyeli yüksek olan harcamalara yönelmektedirler. Verimli alanlara yapılacak olan yatırımların verimsiz alanlara yönlendirilmesiyle büyüme oranları düşük kalmaktadır. Politik istikrarsızlık olduğu dönemlerde geleceğe ilişkin veya risk priminin yükselmesiyle borçların bir yandan ortalama vadesi kısılırken, diğer taraftan kamuda bütçeden verimli kamu yatırımları yerine borç ödemeye ayrılan payın artmasına neden olmaktadır. Özel sektörde kredi maliyetinin artmasıyla birlikte yatırım oranları gerilemekte ve büyüme hızları yavaşlamaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte önemi artan yabancı sermaye yatırımları, belirsizliğin olmadığı, güvenli olduğu ülkelere yönlendirilir. Sermaye miktarının azaltılması sadece büyüme oranlarını düşürmekle kalmaz, aynı zamanda sermaye malları ve borç maliyetlerinin artmasına neden olarak büyüme oranları üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır (Şanlısoy, 2010: 199).

Beşeri sermaye politik istikrarsızlık durumlarında yurt dışına da gidebilmektedir. Beşeri sermayenin yurt dışına gitmesi bir yandan büyümeyi diğer yandan kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü, beşeri sermaye sadece üretici bir güç değil, aynı zamanda toplumun gelişmesine ve aydınlanmasına olanak sağlayan pozitif dışsallıklar yaratan bir sosyal gruptur. Beşeri sermaye sadece yurt dışına gitmez ülke içinde belirsizliğin bulunduğu yerden bulunmadığı yere gitmesi ile bölgesel gelişmişlik farkını da artırmaktadır. Yetersiz büyümenin olduğu ortamlarda kamu gelirlerinde de bir azalma meydana gelecektir. Ekonomide meydana gelen

düşük büyüme ile vergi gelirinde meydana gelen azalma beraberinde kamu harcamalarının finansman sorununu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bütçe açıklarını ve kamu borçlanmasında bir artışı yaratmaktadır (Şanlısoy, 2010: 200).

2.5.2. Politik İstikrarsız Ve Fiyat İstikrarı Etkileşimi

Şekil 3. Politik İstikrarsız ve Fiyat İstikrarı Etkileşimi

Kaynak: Şanlısoy, 2010: 204.

Politik istikrarsızlığın olduğu bir ortamda iktidarda bulunan hükümetlerin tekrar seçilebilmesi için kamu harcamalarını artırması bütçede açığın artmasına neden olmaktadır. Çünkü hükümetler artırdıkları kamu harcamalarını borçlanma yoluyla karşılamaktadırlar. Bu borçlanma neticesinde kamu ve özel kesim etkilenecek arz enflasyonunu oluşturmaktadır. Hükümetler politik konjonktür çerçevesinde

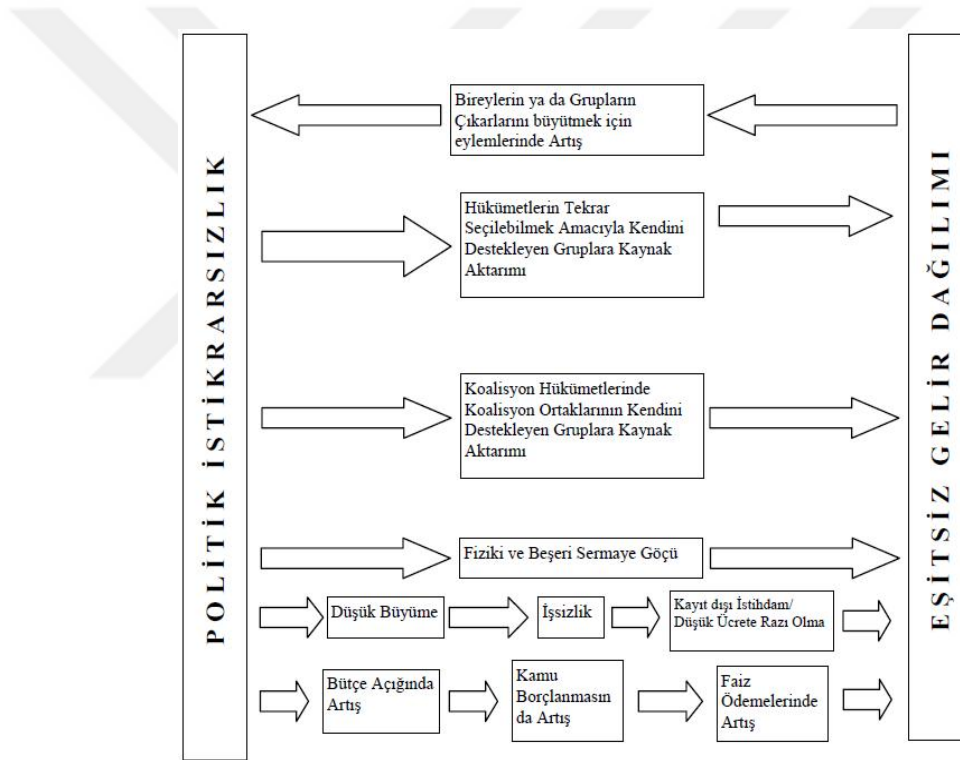
seçimlerden önce genişleyici ekonomi politikaları uygulamaktadır. Hükümetler yeniden seçilebilmek için transfer harcamaları, maaş ve ücretleri artırarak uyguladıkları genişleyici ekonomi politikası ile talep enflasyonuna neden olarak enflasyon oranları da artmaktadır. İktidarda bulunan hükümetler kısa dönemdeki çıkarlarını karşılamak amacıyla büyümeyi artırmak ve işsizliği azaltmak için enflasyon maliyetlerine katlanacakları politikalar uygulamaktadırlar. Böylece kısa dönemde bir üretim artışı olmasına karşın, enflasyon oranlarında da artış olmaktadır.

Enflasyonun artması ile vergi gelirlerinde de reel olarak değerinde azalma olmaktadır. Vergi gelirlerindeki reel azalmanın fazla olması tahsilat sresinin uzunluğuna, vergi sisteminin esnekliğine ve enflasyon oranına göre değişmektedir. Vergi gelirlerindeki reel azalma bt açığının da artmasına neden olmaktadır. Geleceğe yönelik enflasyon belirsizliği ve enflasyonist beklentilerdeki artışlar, borçların vadesini azaltır ve borçlanma maliyetini artırır. Bu durumun etkisi ile maliyet enflasyonu meydana gelir ve enflasyon oranları daha çok artmaktadır. Yüksek oranda faizin olduğu dönemde yabancı sermaye yararlanmak için gelmesine karşın, politik istikrarsızlık olduğunda yabancı sermaye tekrar yurt dışına çıkmaktadır. Bu koşullarda ekonomide işsizlik ve enflasyon oranlarının daha da yükselmesine neden olmaktadır. Politik istikrarsızlık mevcut iken geleceğe ilişkin belirsizlik olduğundan işlem maliyetleri de oldukça yüksektir. Girişimciler ise işlem maliyetlerindeki artışın fiyatlara yansması ile fiyatlar genel düzeyinde de artış oluşmaktadır (şanlısoy, 2010: 202, 203).

Enflasyonist bir ortamda politik istikrarsızlık devlet yönetimini ve karar alma aşamalarını zorlaştırarak enflasyonun hedeflerden çıkmasına ve ekonomide durgunluk oluşmasına neden olmakla birlikte ekonominin küçülme trendine yönelmesine de yol açabilmektedir. Ancak, enflasyonist ortam hem muhalefete hem de iktidara zarar verebilir. Çünkü muhalefet, seçmenin etkisiz muhalefet anlayışını benimseyerek enflasyonun yol açtığı ekonomik ve sosyal durumu kınayabilir. Bunlardan bağımsız olarak eski zamanlarda iktidarda görev almış olan muhalefet partilerinin de iktidarda bulunduğu süre zarfında enflasyona yönelik herhangi bir müdahalesinde doğru sonuçlar almamışlardır. Buna karşın muhalefet dönemlerinde iktidarda bulunan partiye karşı yaptıkları eleştirilerde geçmişte kendilerinin de buna benzer durumlarda aynı hatayı yapmasından dolayı eleştirdikleri noktada etkin sonuçlar almamaları yönünde tepkilere neden olabilirler. Sonuçta iktidar ve muhalefet partilerinin

kamuoyunda yeterli derecede kredibilite kazanmamıştır veya kredibilitayı kaybetmiş olmaları seçimlere yansiyarak herhangi bir partinin seçimi kazanacak bir çoğunluğu sağlayamamasına neden olur. Sonuç olarak, ortaya çıkan koalisyon hükümeti, enflasyon kontrolünün gerektirdiği popüler olmayan ve duyarlı politika kararlarını zamanında ve yeterli kararlılıkla alamamaktadır. Böylece enflasyonla mücadele istenildiği kadar başarılı olmayabilir. Hatta enflasyon yükselebilir. Bu enflasyonun siyasi istikrarsızlığa yol açtığı ve siyasi istikrarsızlığın enflasyona yol açtığı bir kısır döngü yaratır (Türkkan, 1996: 36).

2.5.3. Politik İstikrarsızlık Gelir Dağılımı Etkileşimi

Şekil 4. Politik İstikrarsızlık Gelir Dağılımı Etkileşimi

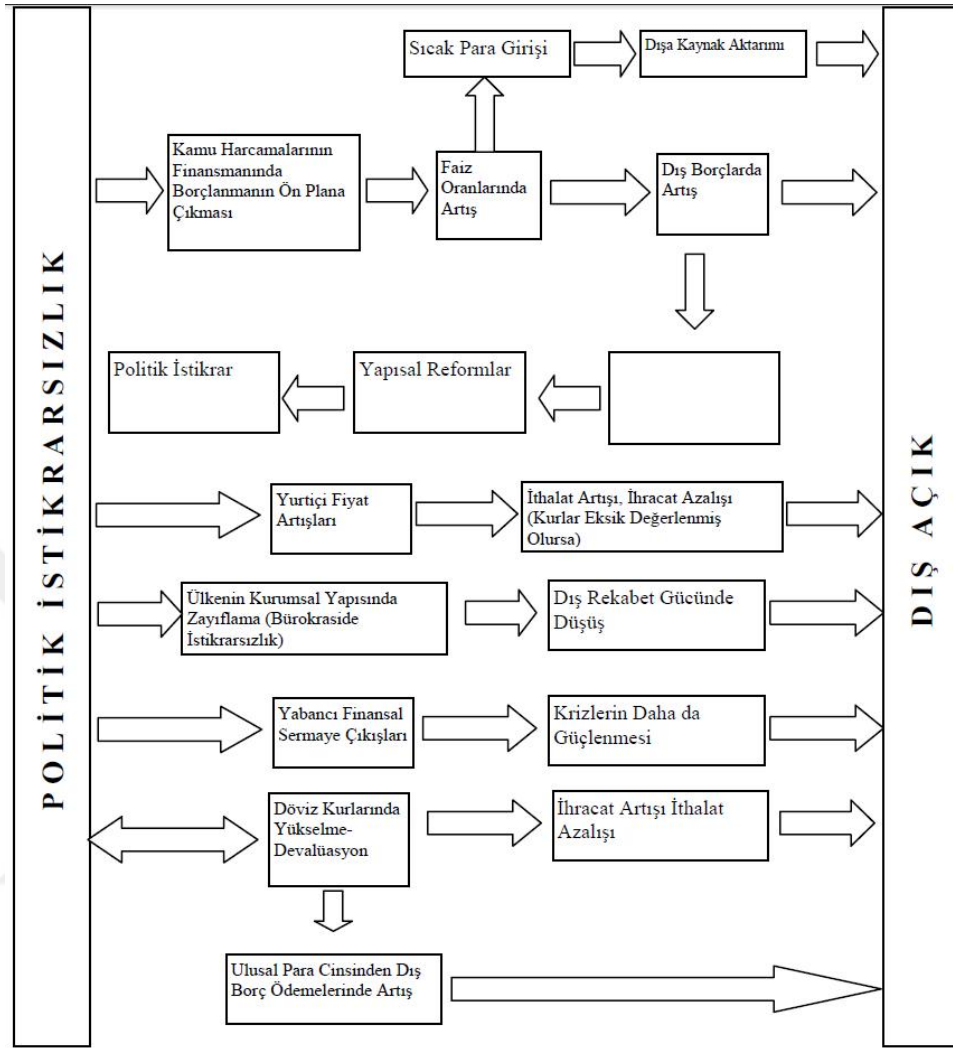
Kaynak: Şanlısoy, 2010: 207.

Politik istikrarsızlık durumunda daha iyi organize olmuş bireylerin taleplerini daha iyi ifade edebilmeleri ve siyasi arenada baskı uygulayabilmeleri, bu gruplar lehine bir gelir dağılımına yol açmaktadır. Diğer yandan, hükümetlerin seçim dönemlerinde hem transfer harcamalarını hem de yeniden seçilecek ücret ve maaşları artırması, seçim sonrası enflasyon oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Seçimlerden sonra uygulanacak enflasyon karşıtı ekonomi politikaları bu nedenle bu

kesimlerin gelirlerini azaltıcı bir etki yapacaktır, dolayısıyla seçimlerden önce fonksiyonel gelir dağılımının işçi sınıfı lehine gelişme olasılığı artarken seçimlerden sonra sermaye sınıfının lehine bir gelişme artar. Ayrıca taraftarlar, kendilerini destekleyen grupların çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya ve yeniden seçim için bütçeden daha fazla kaynak ayırmaya yönelik politikalar uyguluyorlardır (Belletini, 1998: 30). Kutuplaşmanın ve siyasi parçalanmanın derecesinin artırılması ekonomik kırılganlık açısından büyük önem taşımakta ve bu durumlar gerekli ekonomik reformların uygulanmasını engelleyebilmektedir. Koalisyon hükümeti ortakları, reformların maliyetinin nasıl paylaşılacağı konusunda anlaşamazlarsa, reformlar ertelenir ve bu ise ekonominin kırılganlığını artırmaktadır (Bussi re ve Mulder, 1999: 30).

Ekonomik kırılganlık artışı, enflasyon maliyetlerini arttırarak ülke kredisi maliyetlerini de arttırır, bu da diğer tarafta bir büyüme oranı yaratır. Ayrıca, artan siyasi kutuplaşma, reformların maliyetini ve maliyetleri hükümeti destekleyenler dışındaki gruplara dayatma kabiliyetini artırmaktadır. Bu durum bir yandan gelir dağılımı üzerinde bozucu etki yapabilirken, diğer yandan siyasi istikrarsızlığı arttırarak toplumda sosyo-politik huzursuzluklara neden olabilmektedir. Siyasi istikrarsızlık dönemlerinde, ekonomik büyümedeki yavaşlamalar veya ekonomik krizler, daha yüksek işsizlik oranlarına yol açmaktadır. Bu durum bir yandan kayıt dışı istihdamı arttırırken diğer yandan işçilerin düşük ücretlerle çalışmasına neden olabilmektedir. Bu durumda, işçi sınıfı için fonksiyonel gelir dağılımı geliştirilmektedir. Gelir dağılımının kendileri için iyi olmadığına inanan sosyal gruplar, ayaklanma, darbe gibi siyasi eylemlerle rejimlerini veya güçlerini değiştirmeye çalışabilirler (şanlısoy, 2010: 206, 208).

2.5.4. Politik İstikrarsızlık Dış Denge Etkileşimi

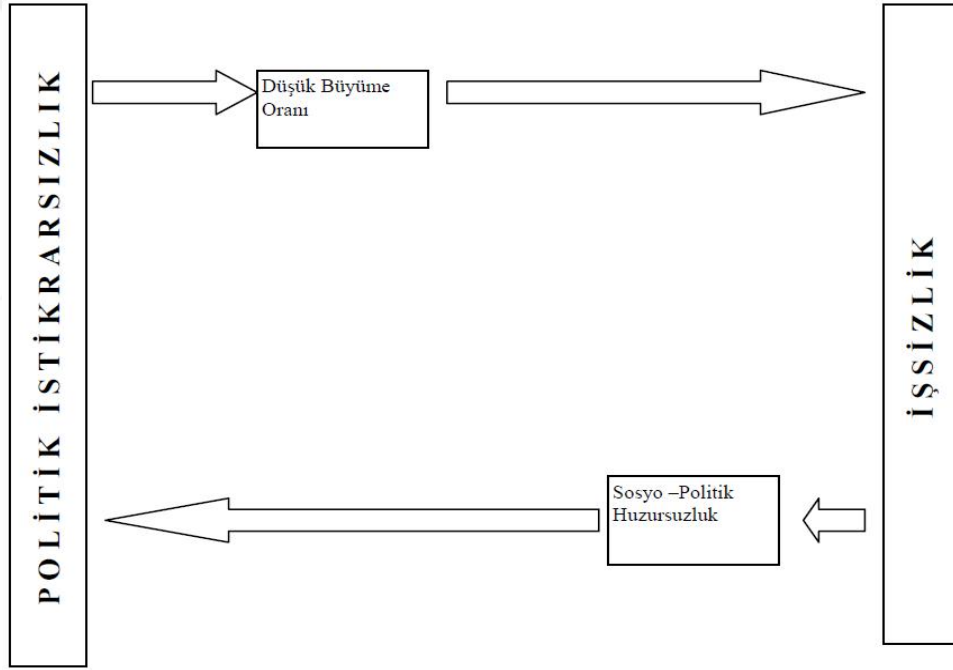
Şekil 5. Politik İstikrarsızlık Dış Denge Etkileşimi

Kaynak: Şanlısoy, 2010: 209.

Politik istikrarsızlık ülkenin kurumsal yapısını zayıflatır ve dış pazarlardaki rekabet gücünü azaltır. Bunun nedenleri arasında bürokratik sistemin istikrarsızlığı ve hukuk sisteminde yaşanabilecek sürekli değişimler gelmektedir. Bu durum cari dengeyi olumsuz etkilemekte, siyasi istikrarsızlıkla ortaya çıkan yabancı sermaye kaçağı ödemeler dengesini de olumsuz etkilemekte, hatta bu etki ülkenin ekonomik sorunlarını daha da kötüleştirip krize neden olabilmektedir. Tüm bu etkilerin yanı sıra dolaylı bir yan etki olarak cari işlemler dengesi üzerinde açık azaltıcı bir etki de ortaya çıkabilmektedir. Ulusal paranın siyasi istikrarsızlıkla birlikte değer kaybetmesi veya siyasi istikrarsızlıkla birlikte artan ekonomik istikrarsızlığa karşı alınan istikrar önlemleri kapsamında uygulanan talebi kısıtlayıcı ekonomi politikaları ve

devalüasyon nedeniyle ithalat azalmakta ve ihracat artmaktadır. Bu durum cari açıkların azaltılmasını mümkün kılmasına karşın, bu etki doğrudan değil dolaylıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da şudur: günümüz ekonomilerinde parasal göstergeler daha dikkat çekici olup döviz kurları da bunlardan biridir. Döviz kuru değişiklikleri, ulusal paranın değer kaybetmesi, yüksek oranlı devalüasyonlar hükümetler tarafından tercih edilmemektedir. Çünkü, bunlar muhalefet ve halk tarafından hükümetin başarısızlığının göstergesi olarak görülmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan bir gelişme, hükümetler üzerinde seçim yapmak ya da hükümetten istifa etmek gibi baskılar oluşturup siyasi istikrarsızlık yaratabilir. Bu durum, dış dengeden siyasi istikrarsızlığa giden bir kanal olarak görülebilir (Şanlısoy, 2010: 210).

2.5.5. Politik İstikrarsızlık - İstihdam –İşsizlik Etkileşimi

Şekil 6. Politik İstikrarsızlık - İstihdam –İşsizlik Etkileşimi

Kaynak: Şanlısoy, 2010: 211.

Büyüme ile ortaya çıkan istihdam, büyüme ve tam istihdam hedeflerinin paralelliğine dönüşmekte ve böylece siyasi istikrarsızlık ekonomik büyüme üzerindeki etkileriyle işsizliği de etkilemektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi siyasi istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri işsizlik oranlarını artırmaktadır, ancak siyasi istikrarsızlık durumunda bölgede siyasi şiddetin daha az olduğu bölgelere veya ülke içlerine doğru bir hareketlilik oluşur (Fielding, 2003:

160). İstihdam veya işsizlik siyasi istikrarsızlıktan etkilendiği için siyasi istikrarsızlığı da etkiler. Özellikle işsizliğin arttığı dönemlerde toplumsal huzursuzluk veya sosyopolitik istikrarsızlık da artmaktadır. Yaygın ve kalıcı işsizlik, mevcut ekonomik ve siyasi düzene olan güveni sarsmaktadır. Yıkıcı faaliyetler uygun bir propaganda ortamından yararlanır ve bu faaliyetlere katılmak için eli boş insanlar bulmak mümkündür. Kanunsuzluk, terör ve isyanlar da artmaktadır. Bir diğer ifadeyle, siyaset istikrarsızlığı yaratmaktadır (Şanlısoy, 2010: 211).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI

3.1. Gelir Dağılımının Tanımı Ve Önemi

Gelir belirli dönemlerde bireyler veya farklı gruplar tarafından elde edilen parasal veya nesnel getiri olarak tanımlanır, bu sürece katılan üretim faktörlerinin bir üretim süreci sonunda gelir elde etmesi faktör gelirini oluşturur. Bunlar, emeğin ücretleri, sermayenin faizi, toprağın rantı ve işletmenin kârıdır. Ancak, çeşitli ekonomik birimlere farklı nedenlerle yapılan parasal ve nesnel transferler de gelir kavramına dâhil edilmektedir. Bir ülke veya ekonominin geliri denildiğinde, o ülke veya ekonomide belirli bir zaman diliminde, genellikle bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa değeri ifade edilir. Ülke gelirinin bireyler ve gruplar arasında nasıl bölündüğünü belirleyen sosyal ilişkiler bütünü, dağılım ilişkileri oluşturur ve bu ilişkilerin sonunda kişi veya gruplara borçlu olunan gelire “gelir dağılımı” denir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 88).

Gelir dağılımı, bir ülkede üretilen ürünün belirli bir zaman diliminde o ülkenin bireyleri, grupları, üretim faktörleri ve sektörleri arasında nasıl dağıldığını gösterir. Gelirin dağılması kullandıkları hedefe yönelik bireyler, sektörler, bölgeler ve üretim faktörleri arasındaki dağılım olarak düşünülebilir. Gelirin üretimde kullanılan faktörler arasındaki dağılımı hangi üretim faktörünün en fazla geliri sağladığını belirlemede ve belirli olguların gelir dağılımı üzerindeki etkisini dönemsel olarak açıklamada önemlidir. Ülkenin sektörel ve bölge planları çerçevesinde gelirin sektörler ve bölgeler arası dağılımı önemlidir. Bu çalışmada ele alınan gelirin bireyler arasındaki dağılımı ulusal ve uluslararası karşılaştırmalar için önemlidir. (Akça ve Ela, 2012: 242). Gelirin dağılması gelir eşitsizlikleriyle ekonomik ve sosyal kurumlar arasındaki ilişkiyi, zengin ve fakir arasında bulunan gelir farkının süreç içerisindeki içindeki gelişimini, gelir eşitsizliğindeki değişimin servet ve sermaye üzerindeki etkisini, birikim ve büyümeyi, kaynak dağılımını gösterir. Kısacası, gelir dağılımı, gelir farklılıklarını açıklamaya yönelik bir kavramdır.

Gelir dağılımı sadece ekonomik bir olgu olmayıp, uygulanan sosyal ve ekonomik politikaların, sosyal ilişkilerin gelişmesi ve evriminin doğrudan bir sonucu olduğundan, bu dağılımın sadece imalat faktörlerinin mülkiyeti ile açıklanması mümkün değildir. Kamu mal ve hizmetlerinin düzeyi, işgücünün örgütsel yapısı, siyasi katılım biçimleri, yatay ve dikey hareketlilik, sosyo-geleneksel ilişkiler de gelir dağılımını etkilemektedir. Gelirin tüketime veya üretime dağıtılması kararı, gelir dağılımı, yatırım ve üretim arasındaki ilişkiyi ve dolayısıyla ekonomi politikasının kalitesini belirleyen kilit faktörlerin temelidir. Böylece, bir ekonomide gelir dağılımı, sosyal ve ekonomik kurumlar ile gelir dağılımı arasındaki ilişki gibi işlemektedir. Ayrıca, zengin ve fakir arasındaki gelir farklılıklarının zaman içindeki gelişimi, gelir eşitsizliğindeki değişimler, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme ve kaynak dağılımı üzerindeki etkisi de önemlidir (DPT, 2001: 3).

Bir ülkedeki toplumda uyumun sağlanması ve sürdürülmesi yüksek oranda gelirin adaletli veya eşit dağılımı ve asgari gelir seviyesinin belirli miktarın altına inmemesi ile ilişkilidir. Gelirin eşit dağılması, çeşitli gelir dilimleri arasında büyük farklılıklara ortam oluşturmeyen dağılım olarak tanımlanabilir. Ancak gelir dağılımının adaletli bir şekilde yapılması mümkün değildir. Devletin gelir dağılımına müdahalesi bile refah devletinin bir gereği olarak görülmektedir. Çünkü dağıtım sürecini kendi hızına bırakmak sadece ekonomik açıdan değil sosyal ve siyasi açıdan da büyük sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir (Türk-İş, 1999: 233).

Gelir dağılımının önemlerinden ilki sosyal barışı sağlaması yönündendir. Özellikle toplumsal amaçlarla üzerinde durulan bir konu olan toplumsal barışın sağlanması ve korunması, büyük ölçüde gelirin adil dağılımına ve belirli seviyelerin altında olmayan asgari gelire bağlıdır. Adil gelir dağılımının tanımlanmasının zor olduğu ve sübjektif değerlendirmeye tabi olduğu fikri, farklı gelir grupları arasında büyük farklılıklar yaratmayan dağıtım olarak tanımlanmaktadır. Adil gelir dağılımı toplumsal barışın sağlanması için gereklidir ancak tek başına adil bir gelir dağılımının sağlanması mümkün değildir (DPT, 2001: 68). Yoksulluğu önlemesi açısından önemi ise oldukça önemlidir. Gelir dağılımı, yoksulluktan daha geniştir ve yoksullukla yakından ilişkilidir, çünkü belirli bir yoksulluk sınırının altındaki bireylerin veya hanelerin dağılımını değil tüm nüfusun dağılımını belirler. Belirli orandaki gelirlerde gelirin dağılması arasındaki eşitsizlik oranı çoğaldıkça yoksul durumda yaşayan kişilerin sayısı da o derecede fazlalaşmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Ekonomideki büyüme ve yoksulluk yönünden de oldukça önemlidir. Gelirin bireyler arasında eşit şekilde dağılmaması ekonomideki büyüme durumuna da negatif şekilde etkisi bulunmaktadır. Araştırmalar, farklı nüfus gruplarının arasında gelir farklılıklarının yatırım eğilimleri, siyasi istikrarsızlık ve toplumsal barış üzerindeki olumsuz etkiler nedeniyle ekonomik büyümeyi engellediğini göstermektedir (Sarı, 2005: 1). Toplumsal refaha katkısı açısından da önemlidir. Gelirin dağılması ekonomideki önemle birlikte demokrasinin sağlıklı olarak yürümesini sağlamak için siyasi önemde bulunmaktadır. Bu noktada demokrasinin işlemesi için temel ön koşul, eşit gelir dağılımı olarak yorumlanabilir. Bir ülkenin sosyal ve ekonomik kararlarında gelirin nasıl dağıldığını bilmek, sermaye birikimi ve sosyal yapının gelişmesi için çok önemlidir (TÜİK, 2008: 55-56).

3.2. Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımının dört farklı türü vardır. Bunlar fonksiyonel gelir dağılımı, kişisel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımıdır.

3.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, yurtiçinde üretilen milli gelirin emek, sermaye ve toprak sahiplerinin ana üretim faktörleri arasında nasıl bölündüğünü gösterir (DPT, 2001: 4). Toplam gelirin emek, sermaye, arazi ve girişimciler gibi üretim faktörlerine bölünen ilke ve oranların nasıl dağıtıldığını gösterir. Böhm Bawerk'e göre fonksiyonel dağılım, oranın çeşitli üretim faktörlerine ve üretim fonksiyonlarına göre payın belirlenme şeklini ifade eder. Böylece, fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin ücretlere, kiralara, faize ve kârlara bölünmesi demektir (Neumark, 1948: 354).

Milli gelirin sosyal sınıfa göre dağılımını göstermek için kullanılan dağılımlardan en iyi dağılım yöntemi fonksiyonel gelir dağılımı yöntemidir. Bununla birlikte, fonksiyonel gelir dağılımını ve nüfusun farklı kesimlerinin milli gelir içindeki payını özetlemek mümkündür. Bunun nedeni sosyal sınıfın, işlevsel gelir dağılımının ikincil sınıflandırmasına dâhil edilemeyecek kadar karmaşık olmasıdır. Aslında bu tanıma göre küçük ve büyük çiftçiler, toptancılar ve küçük tüccarlar veya tarım ve sanayi işçileri aynı kategoriye girmektedir. Aynı şekilde çok büyük kurumların koordinatörleri de sosyal olarak işçi sınıfından değil, işlevsel dağılımlarına göre maaş sınıfından gelmelidir (Türk, 1985: 198).

3.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel olarak gelirin dağılması ülkede milli gelirin oluşmasında payı olan nüfusun gelirden ne oranda pay alacağını gösterir. Gelirden aldıkları payların bireyler ve hanehalkları arasında nasıl dağılacağı önemlidir. Bu dağılım, bireyler veya gruplar arasındaki gelir eşitsizliğinin büyüklüğünü anlamak için kullanılabilir. Kişisel gelir dağılımı ve milli gelir yüzde yirmi oranında beş parçaya bölünmüştür. Bu paylar ile ülke nüfusunu düşükten başlayarak en yüksek gelir düzeylerini hesaplamaktadır. Gelir grupları arasında en yüksek ile en düşük gelir grubunun arasında farkın azlığı ve çokluğuna göre gelirin dağılımının ne oranda adaletsiz olduğu görülür (Karabulut, 2006: 24).

Kişisel gelir dağılımı, gelirin nereden ve nasıl kazanıldığına bakmakla birlikte aynı zamanda bireyin belirli bir zaman diliminde kazandığı gelir miktarını da hesaba katmaktadır. Üretim fonksiyonu, fonksiyonel gelir dağılımı gibi kişisel gelir dağılımında da dikkate alınmamaktadır. Milli gelire sahip insanların payına ve bu payın büyüklüğüne odaklanmaktadır. Kısacası, bireysel olarak gelirin dağılımı ile toplumu oluşturan birey ve hanehalklarının toplam gelirlerinin dağılımı, yani bireyin ne kadar kazandığı, ne kadar geliri olduğu ve gelir düzeyi arasındaki farklar incelenir. Bireysel gelir dağılımı ise gelir sahibinin ne yaptığına değil, kişisel olarak veya hanehalkının tamamının ne oranda gelir sağladığıyla ilgilidir. Böylelikle kişisel olarak gelirin içerisinde değişik gelir kategorileri de bulunur (Uysal, 2007: 251).

3.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel olarak gelirin dağıtılması, farklı üretim sektörlerinin sosyal ürünlere nasıl ve ne ölçüde katıldığını gösterir. Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin milli gelir içindeki oranı ve uzun vadeli değişimleri, devletin milli gelir dağılımını, sektör gelir dağılımını etkilediği sektörleri ve lehte veya aleyhte ilgili araştırmaları gösterir (Uysal, 2007: 252). Ekonominin farklı üretim sektörlerinin milli gelire ne kadar katkı sağladığı sektörel olarak gelirin dağılmasındaki önemiyle açıklanır. Sanayi, tarım ve hizmetler sektörlerinde milli gelire katkı ve bu sektörlerdeki uzun vadeli hareketler önemlidir. Sektörün milli gelir içindeki payına ve uzun vadeli eğilimlerine göre milli gelirin hangi sektör için kalkınmadan yana veya gelişmeye karşı olduğunu belirlemek mümkündür (Türk, 1985: 280).

3.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Coğrafi dağılım olarak da bilinen bölgesel gelir dağılımı, ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanların gelirlerinden ne kadar pay aldığını gösterir. Bölgeler ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterdiğinden, ulusal gelir hiçbir ülkede bölgesel düzeyde eşit olarak dağılmamaktadır. Bölgesel gelir dağılımının kullanılması ile birbirinden farklı gelişmişlik seviyelerine sahip ülkelerin segmentlerini karşılaştırmak mümkündür. Bu tür karşılaştırmalar, bölgeler arası gelir dağılımı farklılıklarının, yani gelir dağılımı dengesizliklerinin, ekonomik gelişmişliği yüksek ülkelerde küçük olduğunu gösterir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arası gelir dağılımındaki dengesizlik genişler (Türk, 1985: 279-280).

Bir ekonomideki bölgesel gelişme düzeyi, çeşitli tarihi, sosyal, kültürel, politik, coğrafi, iklimsel ve ekonomik faktörlerin etkisiyle belirlenir. Böyle bir durumda bölgeler arasındaki gelirin eşitsizlik durumu basit bir şekilde ekonomik ve sosyal fırsatlardaki eşitsizlik olarak ifade edilebilir (Şahin, 2010: 631). Bir ülkede gelir dağılımı eşit dağılmıyorsa, bölgeler arasındaki gelir farklılıkları da dikkate alınmalıdır. Bu nedenlerle, gelir dağılımı çalışmaları ve çalışmalarının bölgesel gelir eşitsizliğine ilişkin verileri toplaması ve analize dâhil etmesi gerekir (Aktan, 2002).

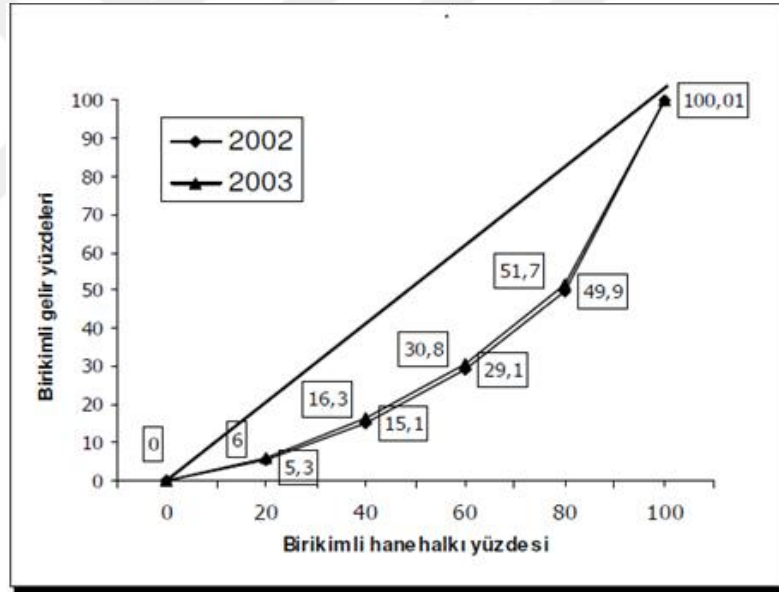
3.3. Gelir Dağılımının Ölçütleri

Lorenz (1905) ve Gini (1912) eşitsizlik ölçekleri ve çizelgeleme yöntemleri, gelir dağılımları incelenirken yaygın olarak kullanılır. Bu göstergelerin tümü aynı veriler için farklı sonuçlar üretmektedir. Gini katsayısı, dağılımın tablolanmasında, yüzde yönteminin grafiğinin çizilmesinde ve eşitsizliğin tek bir ölçümüyle Lorenz eğrisinin kullanılmasında en yaygın olarak kullanılan yöntem ve ölçü birimidir (Boratav, 1965: 12). Bunların yanında 19. yüzyılın son 50 yılında Kuznets (1955) ve Theil'in (1969) de katkılarıyla gelir dağılımının ölçülmesi ve analiz edimesine yönelik eşitsizlik türleri geliştirilmiştir.

3.3.1. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımında en sık kullanılan Lorenz eğrisi, eşitsizliğin ölçülmesinde temel alınan hesaplama ile grafiğin şekil halinde hazırlanmasına dayanmaktadır. 1905 yılında Max Lorenz tarafından geliştirilmiş olan Lorenz eğrisi, gelir eşitsizliğini

grafiksel olarak göstermede kullanılmıştır. Bir diğer ifadeyle, bu eğri, ülkenin toplam gelirinin yüzdesi olarak kaç kişinin kazandığını ve gelirin nasıl bölüşüleceğini gösterir. Bir birey veya hane, gelir düzeyine göre en düşükten en yükseğe doğru sıralanır. Lorenz eğrisinin yatay eksen, bu şekilde sıralanan kişi veya hanelerin toplam nüfusunun yüzdesini, dikey eksen ise bu kişi veya haneler için kümülatif gelir yüzdesini gösterir. Lorenz eğrisi öncelikle farklı gelir gruplarında yaşayan tüketici birimlerinin sayısını ve kazandıkları gelir miktarını gösterir. Gelir dağılımı eşit iken, Lorenz eğrisine mükemmel eşitlik doğrusu denir, bu durum herkesin gelirinden eşit pay alması demektir. Bir diğer ifadeyle, gelir kişiler arasında eşit bir şekilde dağıldığında mutlak eşitsizlik eğrisi ile Lorenz eğrisi birbirleri ile çakışarak 45 derecelik bir doğru şeklini almaktadır. Lorenz eğrisinin tam eşitsizlik doğrusundan uzaklaşmaya başlaması ve daha fazla dış bükey veya konveks hale gelmesi, gelir dağılımında eşitsizliğin olduğu anlamına gelmektedir.

Şekil 7. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Tüik, 2003.

Lorenz eğrisi örneği olarak gösterilen Şekil 7'deki grafikte gelir eşitsizliği grafiksel olarak gösterilmiştir. Şekil 7'deki Lorenz eğrisi, 2002 ve 2003 yılları için gelir dağılımını incelemektedir. 2003 yılı gelir dağılımının 2002 dağılımına hakim olduğunu görmek kolaydır. Grafikte gösterilen köşegen doğrusundaki her nokta üzerinde gelir yüzdesi ve nüfus yüzdesi birbirine eşittir. Bir bireyin veya hane halkının sahip olduğu nüfus oranının gelirden elde edilen orana eşit olduğu eksen

45 derecelik bir açı oluşturan bu noktalardan oluşan 0-100 doğrusu tam eşitlik denilen bir doğru olarak kabul edilir. Sol alt köşeden başlayarak yatay eksen boyunca ve ardından dikey eksen boyunca uzanan ters L şeklindeki iki doğru parçasının konumları tam bir eşitsizlik durumunu gösterir. Arada bir Lorenz eğrisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, gelir eşitsizliği arttıkça Lorenz eğrisinde 0-100 doğrusuna yaklaşma olmaktadır. Gelir eşitsizliği azaldıkça Lorenz eğrisi ile 0-100 eğrisi arasında farkın açılması söz konusudur. Gerçekte, gelir dağılımındaki en yüksek oluşturulan birimi oluşturan bireyin, tabandaki kişilerin gelirinden daha fazla kazanması söz konusudur. Birlik grubunun en düşük gelirinin gelirden daha az olduğu bilinir (Gregory ve Ruffin, 1989: 654).

3.3.2. Gini Katsayısı

Lorenz eğrisinden elde edilen Gini katsayısı mutlak eşitlik çizgisi ile Lorenz eğrisi arasındaki alan ile mutlak eşitlik çizgisinin altındaki üçgenin alanı arasındaki oran olarak tanımlanır. Mutlak eşitlik doğrusuyla Lorenz Eğrisinin arasında kalan alana A, Lorenz eğrisinin altında kalan alanaysa B dersek Gini Katsayısı; $G:A/(A+B)$ formülüyle hesaplanır (Doğan ve Tek, 2007: 100).

Gini katsayısı gelir dağılımı hesaplamasındaki en genel yöntemdir. Mutlak eşitlik çizgisiyle Lorenz eğrisi arasında kalan bölge ile mutlak eşitlik çizgisi arasında kalan bölgenin oranı Gini katsayısını vermektedir. Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile dik üçgenin alanı arasındaki alanın 90 derecelik açı ortay alanına matematiksel oranıdır. Gini Katsayısı 1 ve 0 arasında bir değer almaktadır. Gini katsayısının 0'a yaklaşması ile eşitsizliğin azaldığı, ancak, bu katsayının 1'e yaklaşması ile birlikte eşitsizliğin arttığı görülür. Gelir dağılımında gelirlerin hepsi en güçlü kesimde toplanması halinde Gini katsayısı 1 olmaktadır. Gini katsayısını formülle gösterecek olursak bu formül aşağıdaki şekildedir:

$$G = \frac{\text{Lorenz Eğrisi ve eşitlik doğrusu ile çevrilmiş olan alan}}{\text{Eşitlik doğrusu ile yatay eksen tarafından çevrilmiş toplam alan}}$$

Gini katsayısını gelir grupları arasında bulunan gelirin transfer edilmesini etkilemektedir. Bu katsayı istatistik olarak tarafsız bir değerlendirme yapmasına karşın, alt ve üst gelir gruplarındaki yığılmalara önem vermemektedir. Böylece, Gini

katsayısının alt ve üst gelir grupları arasında karşılaştırmalarının daha özenli bir biçimde yorumlanması gerektir (Aktan, 2002: 34).

3.3.3. Yüzde Paylar Analizi

Lorenz eğrisi ve gini katsayısının ardından en çok kullanılan yöntem yüzde paylar analizidir. Bu analiz sayesinde ülkedeki gelirin zaman içerisinde dağıtılması ve eşitsizliklerin diğer ülkelerle karşılaştırılması sağlanır. Ülke içindeki hane halkları gelir düzeyleri ön plana alınarak en yüksekten en düşüğe doğru sıralanır. Bu sıralama ile %1, %5, %10 ve %20 gibi hane halklarını farklı nüfuslara bölmektedir ve böldüğü nüfus dilimleri sıralanmış olan gelir gruplarını karşılık gelir. Sıralanmış olan gelirin toplam gelire oranlanması ile %1, %5, %10 ve %20 gibi nüfus dilimlerinin gelir yüzdeleri bulunur. Yüzde paylar analizi ile oranlanmış olan gruplar karşılaştırılarak gruplar arası dinamik ve statik ölçüm yapmasına izin vermekte ve bu sayede daha detaylı bir analiz oluşmaktadır (Dağdemir, 2019: 52). Yüzde paylar analizi ile kodlama sistemi kullanılarak analiz yapılması sağlanabilmektedir. α ve β şeklinde gelir kodlama sistemi gösterilmektedir. “ β ” en yüksek sınır “ α ” ise en alt sınır göstermektedir (Işık, 2022: 377).

3.3.4. Genelleştirilmiş Entropi Ölçütleri Ve Theil Etkisi

Hollandalı ekonometrisyen Theil’in geliştirdiği Genelleştirilmiş Entropi istatistiksel bilgi kuramına dayanmaktadır. Entropi yasası ve Theil endeksinde gruplar arasında ve grupların içinde eşitsizliğin toplamdaki eşitsizliğe etkisini ölçmektedir. Ayrıca, farklı ülkelerdeki gelirdeki ortalama farkları analiz ederken kullanılır. Bu eşitsizlik ölçümünde kullanılan endeks gini endeksine alternatif bir endeks oluşturur. Bu endeksin matematiksel gösterimi aşağıda verilmiştir (World Bank, 2005: 287):

$$GE(c) = \frac{1}{c^2 - c} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i^c}{y_c} \right) - 1 \right]$$

(1)

(1) nolu denklemde GE ölçüsü 0 ile $+\infty$ arasında bir değişim gösterir. Ölçütün değeri 0 iken gelir eşit dağıtılmasına karşın, bu değer arttıkça gelir eşitsizliği de artmaktadır. C katsayısı ise gelir dağılımında farklı kesimler arasındaki gelirin ağırlığını gösterir. C katsayısı düşük ise gelir dağılımı alt kesimlere daha duyarlı, c katsayısı daha yüksek

iken ise gelir dağılımı üst kısımlara daha duyarlıdır. C için en çok kullanılan değerler 0, 1 ve 2'dir. 0 kullanıldığında alt kısımlara önem verilirken, 2 kullanıldığında üst kısımlara önem verilmekte ve 1 kullanılıyor ise her iki kısımlara da önem veriliyor demektir. Theil'in geliştirdiği Genelleştirilmiş entropi ölçütünün denklemi ise aşağıdaki gibidir (World Bank, 2005: 287):

$$GE(0) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \log \frac{\bar{y}}{y_i}$$

$$GE(1) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\bar{y}} \log \frac{\bar{y}}{y_i}$$

(2)

Genelleştirilmiş Entropi yönteminde c=0 olması durumunda L' Hopital Kuralı ile formülleştirilmiş olup logaritmik sapmadaki ortalama değeri vermektedir. C=1 olması durumu Theil'in geliştirmiş olduğu yöntem olup 0 ile + ∞ aralığında değer alarak sonsuza doğru arttıkça gelir dağılımındaki farkın arttığını, 0 olması durumunda ise gelirin hane halkı ve bireylere eşit şekilde dağıldığını gösterir (Costa ve Pérez-Duarte, 2019: 13, 14).

3.3.5. Eşdeğerlik Ölçeği

Eşdeğerlik ölçeği hane halklarının gelirlerinin analizinde hane halklarının büyüklüğünü, hanenin paylaşılmasından ortaya çıkan tahminleri standardize etmek amacıyla kabul görmüş bir ölçektir. Bireysel seviyede gerçekleşen gelir dağılımının verilerinin elde edilmesinde eşdeğerlik ölçeği önemlidir. Eşdeğerlik ölçeği yöntemi hanehalkları tarafından elde edilen verilerin bireylere yönelik veriye dönüştürülmesi ve bu dönüştürmenin de hane halkında bulunan kişilerin durumları göz önüne alınarak yani evli-bekar, yetişkin-çocuk gibi katsayılar kullanılarak bireysel gelire ulaşılmaktadır. Yoksulluk sınırın belirlenmesinde hanehalkı önemli olmayıp bireysel dağılıma göre değerlendirmek doğru sonuçlar vermektedir (OECD, 2013: 169).

Bu yöntem kullanırken hanehalkındaki kişiler arasında yaş aralığı belirlenmekte olup ardından yaş aralıkları göz önünde bulundurularak belirlenen katsayılarla hanehalkındaki kişilerin kaç yetişkin bireye eşit oldukları hesaplanır. Eşdeğerlik ölçeği yönteminde hanehalkını oluşturan bireylerin tüketim ihtiyaçları da

dikkate alınmaktadır. Böylelikle elde edilen gelirin hanedeki bireyler arasında nasıl dağıtılacağı ölçülebilmektedir (Özdemir, 2017: 92, 93).

1950’li yıllarda Okfort ölçeği ve 1990’lı yıllardan sonra Değiştirilmiş OECD ölçeği eşdeğerlik ölçeğinin genişletilmiş hali olarak literatüre kazandırılmıştır. Hanehalklarında bulunan bireylerin yaşam standartlarını hesaplamak için kullanılmıştır. Ancak, değiştirilmiş OECD ölçeği bireylere daha çok ağırlık vermiştir (Martin, 2017: 94).

Tablo 2. Çeşitli Hane Halkı Bileşenleri İçin Eşdeğerlik Ölçeği (Oxford ve Değiştirilmiş OECD Yöntemi)

HANEHALKI BİLEŞENİ	Oxford Yöntemi	Değiştirilmiş OECD Yöntemi		
Yalnız Yaşayan Birey	1	1		
Yalnız (Çocuğu Bulunmayan) Çift	1,7	1,5		
Çocuğu Bulunan Çiftler				
Çocuğun Yaşı	14 Yaş Altı	14 Yaş ve Üzeri	14 Yaş Altı	14 Yaş ve Üzeri
Çift + 1 Çocuk	2,2	2,4	1,8	2,0
Çift + 2 Çocuk	2,7	3,1	2,1	2,5
Çift + 3 Çocuk	3,2	3,8	2,4	3,0
Tek Ebeveyn + 1 Çocuk	1,5	1,7	1,3	1,5
Tek Ebeveyn + 2 Çocuk	2,0	2,4	1,6	2,0
Tek Ebeveyn + 3 Çocuk	2,5	3,1	1,9	2,5

Kaynak: Martin, 2017: 94.

Tablo 2’ de değiştirilmiş OECD Yöntemine bakıldığında çocuğu bulunmayan çiftin katsayısı ile tek yaşayan bireyin katsayısı arasında 0,5’lik bir fark bulunmasına karşın, Oxford Yöntemi incelendiğinde aradaki fark 0,7’ye çıkmaktadır. Kullanılan her iki yöntemde de kullanılan katsayılar ve birey analizi kişinin medeni durumu çocukların yaş sayıları katsayıları farklılık göstermektedir. İki yöntem arasında bu denli fark olduğundan sübjektif bir hesaplama uygun değildir. Dolayısıyla, eşdeğerlik ölçeği dikkate alınıp hesaplandığında yalnız (çocuğu bulunmayan) çift katsayıları üzerinden hesaplanacaktır.

3.3.6. Pareto Katsayısı

Pareto 1896 yılındaki çalışmalarında farklı zamanlarda farklı ülkelere ait gelir vergilerini incelemiştir. Literatüre Pareto Katsayısı olarak geçen bu yöntem gelirin

kaynağını dikkate almadan gelir eşitsizliğini incelemektedir. Pareto'nun geliştirdiği bu yöntem pareto optimumuna dayanmaktadır. Pareto optimumu ise kaynaklar dağıtılırken tamamen dengeli bir biçimde dağıtıldığını varsayması üzerine kurulmuştur. Ülkelerin maksimum refaha ulaşması için kaynakların tam ve etkin şekilde dağıtılması gerekir (Alhammadi ve Romagnoli, 2004: 265).

Pareto'ya göre ülkelerin tümünde gelir dağılımının belirlenmesinde bir yasa etkilidir. Modelinde belirlenen bir gelir düzeyiyle bu düzeyden daha çok gelir sağlayanlarında arasında bir ilişkinin olduğunu söylemektedir. Bu çerçevede Pareto α katsayısı denklemi aşağıda gösterilmiştir. (3) nolu denkleme göre N geliri x seviyesinin üzerinde olan bireylerin sayısını gösterir ve ilgili denklemde A ile α sabit kabul edilir. Burada bulunan α Pareto katsayısı olup kesrin payda kısmında bulunması $\alpha < 0$ varsayımı nedeniyledir (Dunford, vd., 2014: 141, 142).

$$N = \frac{A}{x^\alpha}$$

(3)

3.3.7. Kuznets Katsayısı

Kuznets tarafından geliştirilen katsayı modeli sektörel gelir adaletsizliğinin ölçümünde kullanılır. Bu katsayı sayesinde sektörlerdeki toplam üretim içindeki payıyla istihdam arasındaki ilişki dikkate alınmasına karşın, eşitsizlik sadece iki sektörlü bir ekonominin varlığına dayanır. (4) nolu denklemde Y_i sektörün toplam üretimdeki payını X_i ise sektörün toplam istihdamdaki payını temsil etmektedir. Bu katsayı 0 ile 1 arasında bulunmaktadır. Katsayı 0 değerini alırsa mutlak eşitliği, 1 değeri alırsa mutlak eşitsizliği gösterir. Katsayıdaki değer azalırsa eşitsizlik de artacaktır. Dolayısıyla, Kuznets katsayısı aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$K_i = Y_i \left| \left(\frac{X_i}{Y_i} \right) - 1 \right|$$

(4)

3.4. Gelir Dağılımı Teorileri

3.4.1. Fیزیokratlara Göre Gelir Dağılımı

Fیزیokratlar, gelir akım şemasının kullanılmasıyla gelir oluşumunun ve o gelirin kullanılması arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Bu sayede bölüşüm konusundaki çalışmalarından ilkinin gerçekleştirmişlerdir. Servetin doğması Fیزیokratlar için değil dokuşa değil üretimin temelinden ortaya çıkmaktadır. Ekonomide devletin müdahalesine karşı çıkmalarındaki temel prensip teorilerinin temelindeki doğal düzen fikrinden kaynaklanır (Aksu, 1993: 10).

Fیزیokratlar için toplumda üç sınıf vardır. Bu sınıflar toprağın asıl sahipleri, toprağı kullanarak üretim yapan grup ve kısır olarak isimlendirdikleri zanaatkârlar grubudur. Gruplar arasında en önemli gördükleri üretken sınıf toprağı işleyenlerdir. Fیزیokratlara göre diğer sınıflar önemsizdir. Toprağı işleyen sınıf üretim yaptığından tek üretken sınıftır ve ürettikleri ürünler ile kendi yaşamlarına devam etmekle birlikte diğer sınıflarında yaşamlarına devam etmelerini sağlamaktadır (Clark, 1951: 58).

Fیزیokratlar azalan verim yasasına da önem verirler. Turgot, belirli bir miktar araziye yatırılan sermaye miktarı arttıkça, belirli bir noktadan itibaren sermaye yatırımındaki artışın toplam ürünü azalış oranında artıracağını savunmaktadır (Kazgan, 1999: 59). Ücret, işçinin yaşam standardına bağlıdır. Sermaye finansmanı ihtiyacını ve devlet ve çıkarlarda doğal özgürlüğün teklif fiyatını haklı çıkarmak için girişimlerde bulunulmuştur. Bölüşüm konusunda üretken ve verimsiz harcamalar, tüketim, sermaye artışı, ticaret, el becerisi aralarındaki dağıtım konularına ilgi duymuşlardır (Clark, 1951: 58, 59).

Fیزیokratlar sınıf gelirin elde edilmesi ve kullanılması arasında bir ilişki olduğunu ve bu ilişki ile üretimi çok olan sınıfın az olan sınıflara fazlalıklar yarattığını kabul ederler. Ancak, bunu bir sorun olarak görmeyerek gelir dağılımı konusu ile çok ilgilenmemişlerdir. Doğada var olan düzen ile devletin ortak bir tutum çerçevesinde bu alana müdahalede bulunmasından bile bahsetmemişlerdir. Klasik düşüncenin temelinde Fیزیokrat düşüncenin olduğu görülür.

3.4.2. Klasiklere Göre Gelir Dağılımı

Klasik okulların ortaya çıkışı, endüstriyel kapitalizmin doğuşuna denk gelmektedir. Kapitalist sınıf gelirin, kazanılan gelir olduğunu kabul etmekte ve geliri üç kısma ayırmaktadır: ücretler, rant ve karlar. Toplam gelirin emek, sermaye ve girişimcilik olmak üzere üç unsur arasında paylaşılabilmesi ve ekonomik istikrar için ücretlerin işle eşit olarak belirlenmesinin gerektiğini vurgulanır (Clark, 1951: 59). Klasiklere göre ücretler asgari yaşam koşullarını sağlayacak derecede ayarlanmalıdır. Örneğin, Smith'e göre, ücretlerin toplam gelirden aldığı payı artırmak önemli olup, ortalama ücretlerin yaşam standardını aşmasına ve böylece, emek arzı veya işçi sayısında artış yaratacaktır. Ancak, nüfus artışı sonsuza kadar sürdürülemeyeceğinden, uzun vadede ortalama ücret oranları dengeye gelecektir (Ekelund ve Hebert, 1997: 112). Ricardo'ya göre ise işgücünün belirtilen asgari koşulları sağlayabilmesi emeğin doğal fiyatına bağlı olup, emek ve gıda ürünleri arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Ricardo, 1997: 62).

Klasik gelir dağılımı teorisi esas olarak Ricardo'nun azalan getiriler yasasına dayanır. Klasiklerin geliştirdikleri gelir dağılımı analizinde rant, marjinal ürünün bir fazlasıdır. Ücretler, çalışan işgücünün yaşam standardına göre belirlenirken, kârların ise düşme eğilimi vardır (Ersezer, 2004: 17). Gelir dağılımında önemli noktalardan biri, ücretler ve karlar arasındaki bağlantıdır. Ricardo'ya göre ücret ve kar ilişkisi arasında bir çelişki bulunur. Karların yüksek veya düşük olması aslında ücrete göre belirlenir. Bir diğer ifadeyle, kar seviyesi azalmaksızın emek fiyatı veya ücretlerin yükselmesi söz konusu değildir (Ricardo, 1997: 39-40). Ricardo'nun geliştirdiği gelir dağılımı teorisinin temelinde marjinal ve artık değerler vardır. Marjinal değer, rantın toplam gelirden aldığı payı açıklarken, artık değer ise toplam gelirin karlar ve ücretler arasında nasıl dağıtılacağını tanımlar (Kaldor, 1956: 84).

Ricardo'ya göre yapıları itibarıyla sermaye karları ile toprak sahiplerinin rantları birbirinden farklıdır. Ricardo için rant bir maliyet faktörü olmadığı için bir malın üretiminde etkisi yoktur. Bunun nedeni ise hammaddenin değerinin topraklarda kullanılan ve rantların ödenmesinde gerekli olmayan sermayenin en son kısmının değerini belirlemesidir. Dolayısıyla, fiyat ve rant arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Rant yükselse bile bunun fiyata etkisi olmayıp fiyat artışı oluşmaz. Bu mallarında

değerini belirleyen sermayenin en son parçasıdır ve rant ödemesine gerek yoktur (Ricardo, 1997: 69, 70).

Malthus'un nüfus yasası, ücret teorisini desteklemekte olup, düşük ücretlerin sübvansede edilerek kitlelerin yaşam standardını yükseltmenin mümkün olduğunu belirtir. Bu durum, zengin sınıftan gelen tüm gelirin emilmesine yol açmaktadır (Clark, 1951: 59-60). Diğer yandan, Malthus, doğal düzeni kabul ettiğini, ancak refahın beklendiği gibi olmayacağını savunur. Nüfus geometrik olarak artarken, doğanın sınırları veya üretimin aritmetik olarak arttığını ve bunun nüfus artışının gerisinde kaldığına dikkati çekmiştir. Ona göre ikisi arasındaki yakınsama için dünya nüfusunun artışı sınırlandırılmalıdır (Rydina ve Chernikov, 1974: 100).

Azalan verimler yasası, nüfusun kontrolsüz biçimde artacağı ve daha fazla gıda ürünlerine ihtiyaç duyulacağı fikrine dayanır. Böylece, düşük verimli topraklar bile kullanıma açılmasına karşın, yüksek verimli toprakların rant getirisi artacaktır. Sonuçta, rantın azalması işgücü miktarının artmasından kaynaklanır. Topraktaki verim maksimum iken rant getirmez. Nüfus miktarındaki artış ile kalitesiz ve verimsiz toprakların tarıma açılması ile verimi daha çok olan ve kalitesi daha çok olan topraklarda üretilen ilk ürünlerin belirli bir dilimi rant olarak bir tarafa ayrılmaktadır. Verimli ve verimsiz topraklar arasında bulunan kalite farklarına bağlı olarak ödenecek olan rant belirlenmektedir. Nüfus artışı ile rant da artmakla birlikte karlar azalmıştır. Karlar için doğal eğilim azalan bir seyir halindedir. Ancak, servet ve toplumun büyüklüğü arttıkça toplumun ihtiyacı olan daha çok gıdaya daha çok emek harcanarak sağlanır (Ricardo, 1997: 64-68, 108). Karın azalmasıyla birlikte sermaye birikimi de azalır. Takiben, sermaye birikimi yetersiz olduğundan işçiler de desteklenemeyip bu eğilim sona ermektedir. Diğer yandan, Senior, Ricardo ve Malthus ile aynı fikirde değildir. Senior, sabit sermaye ve verimliliğin birlikte artmasının karları arttırabileceğini belirtir. Teknolojik değişikliklerin düşük kârların etkisini dengeleyebileceği konusunda daha iyimserdir. Kar marjının tamamen ortadan kalkması ise çalışma saatlerinin azalması ile mümkündür. Mill, refah dağılımının üretim yöntemlerinden farklı olarak toplumsal olduğunu düşünmüştür. Ricardo'nun şemasına toplumsal ve kurumsal malzeme eklemektedir. Mülkiyet sistemini, miras mülkiyeti ve gelenekleri dikkate alarak, rant, ücret ve mülk dağılımını etkilediğini vurgulamaktadır. Bastiat ve Carey, Klasik İktisatçıların çoğunda bulunan karamsarlığa karşı çıkmaktadırlar. Gelirin dağılımı konusunda iki iktisatçı da benzer

fikri benimsemişlerdir. Emeğe ayrılan payın artmasıyla birlikte ekonomik büyüme, verimlilik ve üretimin de artacağını düşünürler (Clark, 1951: 58-71).

3.4.3. Keynesyenlere Göre Gelir Dağılımı

Kapitalist bir toplumda ekonomide iki sorun vardır: ilki, gelir dağılımı iken diğeri ise tam istihdamın sağlanma sorunudur. Keynes bu sorunlar arasında gelir dağılımı ile çok fazla ilgilenmemiştir (Kaldor, 1956: 94). Ancak yaptığı önermelerden bazıları onun çalışmalarından elde edilmektedir. Örneğin, Keynes, kar ve faizi çeşitli olgularla ilişkilendirir. Kar, bilindiği gibi bir ürünün satışından elde edilen gelir ile üretim maliyeti arasındaki negatif veya pozitif farktır. Bu durumda, kâr normal bir faktör geliri olmayıp, toplam üretim geliri ve üretim maliyetinin bir parçası da değildir. Diğer yandan, Keynes'e göre işçiler gelirlerinin tümünü tüketim harcamalarına harcadıkları için tasarruf etme imkânları da yoktur ve böylece, sadece sermaye sahipleri tasarruf edebilir (Akyüz, 1980: 225, 232). Devlet tahvillerinin borçlanma faiz oranlarının ise gelir dağılımında doğrudan etkisi vardır. Vergi oranının düşürülmesi gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (Moore, 1989: 28). Ayrıca, gelirin dağılımında rekabet şartlarının da belirleyici rolü vardır. Tekel gücü artmaya devam ettikçe işgücü sermayeden daha zayıf hale gelmekte ve ücret payı azalmaktadır (Kalecki, 1951: 208).

Keynesyen iktisat, doğrudan gelir dağılımına uygulanan politikalar üretmemektedir. Ancak, toplumdaki gelir dağılımı sorunlarına devletin müdahalede bulunması gerektiğini savunur ve bu şekilde, gelir dağılımının daha eşit olacağı düşünülür.

3.4.4. Monetaristlere Göre Gelir Dağılımı

Keynesyen teoriye verilen tepkiden beslenen parasalcılar, maliye politikası yerine para politikasının önemini vurgulamışlardır. Parasalcılar kamu sektörünün kişisel özgürlük açısından bir engel olduğunu ve ekonomik açıdan zararının büyük olduğunu söylemişlerdir. Kamunun etkisinin oldukça azaltılması ve ekonominin öyle durumda zararlardan kurtulacağını savunmuşlardır (McConnell ve Brue, 1996: 320). Friedman'ın geliştirdiği sürekli gelir hipotezine göre gelir ikiye ayrılır: bunlar sürekli gelir ve geçici gelirdir. Sürekli gelir bireyin edindiği mal varlığı ve mal varlığı dışında

aldığı eğitimleri ve bireyin kazancından oluşmaktadır. Sürekli gelirin dışında kalan tüm faktörler ise geçici gelirdir (Friedman, 1969: 143, 144).

Friedman' a göre, farklı meslek gruplarına ait bireylerin riske karşı tutumları farklıdır. Bazı bireyler riski severken, bazıları ise riskten kaçınır. Gelir dağılımı, toplumun büyük bir risk altında olup olmadığına bağlıdır. Beşeri sermaye, gelir eşitsizliğinin belirli bir kısmını açıklar. Gelir eşitsizliği, bireylerin doğumundan gelen becerilerinden ve mülkiyetinden kaynaklanırken, başka bir kısmı ise bireylerin geleceğe yönelik belirsizliğinin farklı olmasından kaynaklanır. Ancak, ekonomide bazı müdahale ve teşvikler veya kamu harcamaları, vergiler, kamu transferleri ve sübvansiyonlar gibi durumlar bireysel tercihleri etkilemektedir. Bireysel tercihler, gelir vergisi ve mülkiyet sistemine güçlü biçimde bağlıdır (Sahota, 1978: 10). Friedman çok fazla gelir araştırması yapmasına karşın, gelir dağılımına daha az odaklanmış olup, bu konuda risk ve tercih kavramlarını kullanmıştır. Devlet müdahalesinin negatif gelir vergisi dışında olumsuz sonuçlarına dikkati çekmiştir.

3.4.5. Neo-Klasiklere Göre Gelir Dağılımı

Neoklasikler Marx'tan sonra ortaya çıkmış nolup emek maliyetlerini kullanım değeriyle değiştirmek ve artık değer teorisinin temelini yıkmak istemişlerdir. Ayrıca, hem Marksist sömürü teorisini hem de diğer sömürü teorilerini anlamsız hale getirmeyi amaçlamışlardır. Klasikler gibi, neoklasikler de endüstriyel kapitalizmin çıkarlarını savunurlar (Clark, 1951: 65). Tam rekabet piyasası şartları altında emeğin piyasa ücreti marjinal verimliliğe eşittir. Ücret ve marjinal verim, azalan getiri koşulları altında aynı toprakta kullanılan emek miktarı arttıkça azalacaktır (Kazgan, 1999: 114).

Bu yaklaşımda bireysel gelir dağılımı fiyata göre belirlenmekte olup, bireyler, üretim faktörlerinin çıktılarını piyasada belirlenen fiyatla satabilirler. Faktör hizmetlerinden herhangi biri için talep, o faktörün çıktısının değerine yapılan katkıdan türemektedir. Faktörlerin veriminin, faktörlerin fiziksel marjinal ürünlerine karşılık geldiği kabul edilir. Tüm bunlar fonksiyonel gelir dağılımına karşılık gelir. Mülk gelirlerin emek dışında faiz, kar ve rant olmak üzere bir çok çeşiti vardır. Sermayenin net fiziksel ürününden faiz kavramı türetilir. Dolayısıyla, kar oranında olduğu gibi aynı reel güçler ile ifade edilmektedir. Rant ise farklı topraklarda kullanılan ek birime

ödenmekte olan kıtlık ücreti olarak isimlendirilir. Neoklasik teoride, kısa vadeli kârların kaynakları şunlardır: Tekel gücü, yenilik ve risk alma isteği (Moore, 1989: 23).

Wicksteed, sabit verim varsayımı altında matematiksel bir model üzerinden toplam ürünün sanayi ve firma düzeyinde tüketildiğini belirtir. Üretim fonksiyonu birinci dereceden homojen ve faktörler marjinal katkıya eşit bir fiyat alıyor ise, toplam gelir toplam üretime eşittir. Bu koşullarda, ölçeğe göre sabit verimlilik vardır. Böylece, tam rekabet koşullarında her girdi marjinal verimliliğine göre ödenirse ürünün tamamı tükenecaktır (Akyüz, 1980: 141-146). Bawerk, dolaylı üretimin sermaye ve doğrudan üretimden çıkan emek ve topraktan daha üstün olduğunu vurgular. Bunun temel nedeni ise dolaylı yolla yapılan üretimin emek, hammadde ve doğal kaynakları kapsamaması ve yüksek verimli olmasıdır. Böylelikle üretimden elde edilen faiz geliri kazanılmış bir gelirdir (Ekelund ve Hebert, 1997: 310).

Thünen'e göre marjinal işçiler dışında kalan işçilerin üretilecek ürüne marjinal katkıları daha fazladır. Ancak, ücretlerin marjinal işçilerin ücretlerine göre düşük olması tam rekabet piyasasının şartlarına göre emeğin sömürüldüğünü gösterir. Ancak her iki iktisatçı da marjinal üretkenlik prensibinin temelini bölüşüm yönünden tatmin edici varsayarlar (Clark, 1951: 65). Diğer yandan, neoklasik iktisatta kaynakların bireyler arasındaki dağılımı veri alınır ve toplum refahı üzerinde durulmaz. Böylece, Klasiklerin aksine Neoklasikler gelir dağılımında herhangi bir sorunun olmadığını kabul etmişlerdir. Çünkü, Neoklasik düşünceye göre üretime herkesin bir katkısı olmakta ve bu katkıya göre herkes gelir sağlamaktadır. Herhangi bir bireyin elinde bir artık kalmadığı için gelir dağılımı da adildir. Dolayısıyla, devletin ekonomiye müdahalesine gerek de yoktur (Akyüz, 1980: 96).

3.4.6. Marksistlere Göre Gelir Dağılımı

Marx, Ricardo'nun gelir ve değer dağılımı teorilerini iktisadi çözümlemelere kurumsal ve tarihsel ekonomiyi uygulayarak eleştirmiştir. Ricardo ile Marx'ın gelir dağılımı teorileri karşılaştırıldığında iki farklı teoride de ücretli çalışanlar ekonomik gelişmeden fayda sağlamamalarına karşın, Ricardo gerçek ücretlerin asgari yaşam standardına göre belirlendiğini varsayarken, Marx ise sürekli yoksulluktan bahsetmektedir. Ayrıca, bunların ikisinde de kâr oranlarının düşeceği ve dolayısıyla

kapitalist sistemin büyümesinin mümkün olmayacağı fikri, Ricardo'da bir durgunluk, Marx'ta ise bir çöküş yaratmaktadır (Aksu, 1993: 10, 11).

Marx'a göre toplum işçi sınıfı veya proleterler ile kapitalistler şeklinde iki farklı sınıftan oluşur. Marx emeğin değerini, işçilerin geçimini sağlayacak üretim için emek zamandan ne kadar harcayacağını tanımlayarak bulmuştur. Burada üretimde kapitalistlerin artık değere el koyması üzerinde durmuştur. Dolayısıyla, işçilerin çalışmanın süreleri uzadıkça veya emeğin üretkenliği arttıkça sınıflar arasındaki çatışma ve kapitalistlerin artık değeri de artmaktadır. Ancak, artık değerın tamamı kapitalistlerin kontrolünde olmayıp bir kısmı toprak sahiplerine rant şeklinde aktarılmasına karşın, artık değer yeniden kapitalistlere aittir (Marx, 1992: 106-110).

Kapitalistlerin kar oranlarını daha fazla artırmasının bir yolu artık değeri arttırmak iken, diğer taraftan ise emeğin rekabetinin artmasının sonucunda yedek sanayi ordusu oluşur ve bu durum nispeten daha fazla nüfus yarattığından, ücretlerde düşmektedir. Yedek sanayi ordusunun varlığı ise kapitalizmine bağlıdır. Bu yedek sanayi ordusu tamamen sermayeye ait olup, ücretleri her zaman baskılayarak sınıfların kendi aralarında sömürü ilişkisinin devamını sağlamaktadır (Marx, 1986: 649). Marks'a göre sermaye toplumsal bir olgu olup, toplumdaki bireylerin ortak bir çabası ile harekete geçmektedir (Marx ve Engels, 2000: 21). Diğer yandan, marksist felsefede gelir dağılımı tarihsel süreçte gelişen üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Burada, toplumu oluşturan sınıflar arasındaki çıkar ilişkileri birbirleri ile çelişir. Çünkü, kapitalizmin üretime bakışı ücretlerin ortalama seviyesini artırmaktan ziyade azaltmaya dayanır (Marx, 1992: 127). Bir diğer ifadeyle, işçiler daha çok çalışmalarına karşın gelirlerinde bir artış yoktur ve giderek yoksullaşırlar. Gelirin yeniden dağılılabilmesi ise mevcut iktisadi sistemin değiştirilmesiyle mümkün olup, bu değişim sadece mülkiyet ilişkilerinin değişmesiyle olabilir (Aksu, 1993: 11).

3.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Unsurlar

Gelirin dağılımını mikro ve makro statüde birden çok faktör etkilemektedir. Yetenekler, bireylerin yaşadıkları şehrin büyüklüğü gibi mikro faktörlerle birlikte, nüfus, iç ve dış ticaret oranları, ekonomik büyüme, vergi oranları, enflasyon, finansal piyasanın gelişme düzeyi gibi makro faktörler de gelir dağılımını etkilemektedir.

3.5.1. Siyasi İktidar Politikaları Ve Kararlılığı

Siyasi iktidarın gelir dağılımı konusuna önem verdiği ve bu konuda uygulanan ekonomik ve sosyal politikalarındaki kararlılığı gelir dağılımında önemli bir etkiye sahiptir. İktidarın etkisi öncelikle beşeri sermaye alanındadır. Devlet, beşeri sermayeyi arttırarak ve adil bir gelir dağılımına yol açarak gelir dağılımını iyileştirebilmektedir. Ancak, yoksul toplumlarda uygulanabilecek transfer ve eğitim harcamaları gibi politikalar toplumların refahını artırabilmektedir. Böylece, devletin politikalarının etkisi bu politikaların önemine, uygulayabilme ve eşitsizlikleri azaltma gücüne bağlıdır. Örneğin, Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren gelir dağılımının bozulması uygulanan politikaların bir sonucudur.

3.5.2. Nüfus Artışı Ve İşsizlik

Nüfus artışıyla birlikte artan işgücünün emek piyasasına girmesiyle birlikte, istihdam yaratma potansiyeline göre farklılaşmasına karşın, işsizlik artmaktadır. Bireylerin işsiz kalması sonucu gelir dağılımı işsiz nüfus aleyhine bozulmakta ve yoksulluk da yükselmektedir. Ülkelerde beşeri sermayeye yatırım yapılmasıyla birlikte nüfus artışı düşebilmektedir. Böylece, ülkeler geliştikçe doğurganlık oranları azalıp ücretlerin yükselmesiyle de kadınların işgücüne katılımı artmaktadır. Düşük doğurganlık oranları ise dolaylı olarak cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini de azaltabilmektedir (Akça ve Ela, 2012: 245, 246).

3.6.3. Enflasyon

Türkiye' nin uzun yıllardır sorunlarından biri olan yüksek enflasyonun gelir dağılımını bozduğu söylenebilir. Bir diğer ifadeyle, enflasyon yüksek gelirlilerin lehine olup sabit gelirlilerin aleyhine işleyebilen ve dolayısıyla gelir dağılımını bozucu bir faktördür. Ayrıca, enflasyonun emek ve sermaye gelirine etkileri karşılaştırıldığında emek gelirinin aleyhinde olduğu bilinmektedir (Akça ve Ela, 2012: 245).

3.6.4. Ekonomik Büyüme

Gelir dağılımı üzerindeki etkileri konusunda fikir birliğine varılamayan bir diğer konu ise ekonomik büyümedir. Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki

ilişkiyi ilk keşfeden kişi Kuznets (1955)'dir. Çalışmasında gelir dağılımındaki eşitsizliğin büyümeye bağlı olarak önce artacağını, ancak daha sonra azalacağını belirtmiştir. Bununla birlikte, ülkelerdeki farklı ekonomik koşullarının yanı sıra çalışmalarda farklı yöntemlerin kullanılması da Kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliğinin farklı olmasına yol açmıştır (Kuznets, 1955: 2).

Greenwood ve Jovanovic ise büyüme ve gelir dağılımı kavramlarını finans piyasalarına uygulamışlar ve Kuznets'in hipotezine benzer olarak "finansal Kuznets eğrisi" hipotezi geliştirip, bunu doğrular nitelikte sonuçlara ulaşmışlardır. Bir diğer ifadeyle, ülkelerde finansal gelişmişlik arttıkça gelir eşitsizliği belli bir noktaya kadar artmasına karşın, bu noktanın ötesinde ise ilgili eşitsizlik azalmaktadır. Greenwood ve Jovanovic, finans ve büyüme piyasalarını gelir dağılımını etkileyen faktörler olarak birlikte ele almışlardır. Onlara göre büyümenin ilk zamanlarında finans piyasası yok sayılacak kadardır. Gelir dağılımı finansal gelişmenin orta safhalarında finans piyasalarının gelişmesi ile birlikte veya tasarruflara bağlı olarak bozulmaktadır. Finansal gelişme artmaya devam ettikçe gelir dağılımında dengelenme oluşmaktadır (Greenwood ve Jovanovic, 1990: 1078, 1100).

3.6.5. Vergisel Düzenlemeler

Vergi oranları, vergi istisnaları ve muafiyetleri, belirlenen verginin kim aleyhine ödendiği ve ayrıca verginin dolaysız veya dolaylı olması da gelirin dağılımında etkilidir (Fernandez ve Rogerson, 1997: 41). Örneğin, 1980'li yıllarda Türkiye'de gelir dağılımının orta düzeyde iyileştirilmesinde çalışanlar ve diğer düşük gelirli işçilerden alınan gelir vergisi oranının azaltılması ve vergi iadesinin yapılmasının etkili olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının artırılmasının ise Türkiye için gelir dağılımını bozduğu ileri sürülmüştür (Güçlü ve Bilen, 1995: 165).

3.6.6. Diğer Unsurlar

Yukarıda belirtilen faktörlerin yanısıra gelir dağılımını etkileyen başka unsurlar da vardır. Bunlar arasında ülkeler arasında ekonomik ve demografik yapıdaki farklılıklar, yeteneklerdeki çeşitlilikler, ülkenin yönetim biçimi ve ekonomik sistemin yapısı sayılabilmektedir (Greenwood ve Jovanovic, 1990: 1078). Gelirin dağılımında etkisi bulunan birkaç mikro faktör de vardır. Yetenekler, gelir dağılımında etkin bir

rol oynamasına karşın gelir dağılımını ölçmek için farklı çeşitlerin olması veya niceliksel olarak tam ölçülememesi nedenleriyle etkisi tam olarak ortaya konulamamaktadır. Örneğin, bireyler arasında kıyaslama yapıldığında daha çok yetenekli bireyin yeteneği az olan bir bireye göre gelirleri arasında yüksek oranda farklılık olduğu görülmektedir. Diğer yandan, bireylerin yaşadıkları şehirlerin büyümesi ve gelişmesi de gelir dağılımında olumsuz etki yaratan farklı bir nedendir. Şehirlerde yaşayan insan sayısı arttıkça bireyler arasında gelirin dağılımında eşitsizlikte artmaktadır (Akça ve Ela, 2012: 247).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

4.1. Seçilmiş Literatür Taraması

Muller (1988) 55 ülke için demokratik deneyimin gelir eşitsizliğini olumsuz etkilediğini bulurken, eşitsizlik ile siyasi rejim istikrarı arasındaki ters yönlü korelasyona dikkati çekmiştir. Ona göre demokratik kurumlar nispeten uzun süreli iken kalkınma düzeyinden bağımsız olarak gelir eşitsizliği zamanla azalabilir. Al-Marhubi (1996) gini katsayısı, dışa açıklık, siyasi istikrarsızlık, merkez bankası yöneticilerinin cirosu ve merkez bankası bağımsızlığının enflasyona etkilerini araştırmıştır. Sonuçlar, eşitsizliği daha fazla olan ülkelerin ortalama enflasyonun daha yüksek olduğunu göstermiştir. Savoia, Easaw ve Mckay (2010) ekonomik ve politik eşitsizliğin kurumlara etkilerini analiz etmişlerdir. Yapılan ampirik araştırmalar da Afrika, Asya, Latin Amerika, OECD ve geçiş ekonomilerindeki ülkelerde ampirik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmada 2000 yılında mülkiyet hakları, 1998 yılında düzenleyici kalite, hükümet etkinliği, siyasi istikrar, yönetici kısıtlamaları, demokrasi (Vanhanen'in endeksi), 1994 yılında gelir eşitsizliği (Gini endeksi) ve 1998 yılında arazi eşitsizliği (Aile çiftlikleri) verileri kullanılmıştır. Sonuçlar, gelir eşitsizliği olan toplumlarda sömürücü ve verimsiz kurumların hakim olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, eşitsizlik ve kurumlar arasında ters yönlü bir ilişki vardır.

Roe ve Siegel (2011) ilk olarak 1965-1989 döneminde banka ve özel kredilerin GSYİH'ya oranları ile Alesina ve Perotti'ye ait olan siyasi istikrarsızlık endeksinin yanısıra büyüme oranını almışlardır. Ayrıca, çalışmalarında 1980-2003 döneminde borsa kapitalizasyonunun GSYİH'ya oranını ilave ederek iki farklı dönem için analiz yürütmüşlerdir. Sonuçlar, siyasi istikrarsızlığın finansal piyasaları olumsuz etkilediğini göstermiştir. Narob (2015), 2000-2012 döneminde gelişmekte olan 46 ülke için gelir eşitsizliği ile enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Gelir eşitsizliğini ölçmek için gini katsayısı kullanılırken, enflasyon oranı, büyüme oranı, işsizlik, dışa açıklık ve yönetim göstergelerinin buna etkileri üzerinde durmuşlardır. Sonuçlar, diğer kontrol değişkenlerinin etkileri dikkate alındıktan sonra enflasyon ile

gelir eşitsizliği arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu ve yüksek enflasyonun, yüksek eşitsizlik yarattığını ortaya koymuştur.

Kunawotor, Bokpin ve Barnor (2020), 1990-2017 döneminde seçilmiş 40 Afrika ülkesi için kurumsal kalite veya yönetim göstergelerinin gelir eşitsizliğine etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlar, kurumsal kalite göstergelerinin gelir eşitsizliğinde anlamsız biçimde etkili olduğunu ortaya koyarken, yolsuzluğun kontrolü ve hukukun üstünlüğünün ise bu eşitsizliği azalttığını bulmuşlardır. Xu, Han, Dossou ve Bekun (2020) 2000-2015 döneminde 38 Sahra altı Afrika ülkesi için dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonular, DYY ve gelirin gelir eşitsizliği ile negatif ilişkili olup, DYY ve kişi başına düşen gelir arttıkça gelir eşitsizliği düzeyinin azaldığını bulmuşlardır. Bununla birlikte, dışa açıklık, eğitim, siyasi istikrar, yolsuzluk ve hukukun üstünlüğü eşitsizlikle pozitif ilişkili çıkmıştır.

Huynh (2021), 2000-2018 döneminde 36 Asya ülkesi için DYY ve kurumsal kalitenin gelir eşitsizliğine etkilerini araştırmıştır. Sonuçlar, DYY girişlerinin gelir eşitsizliğini artırdığını ve bundan kaynaklanan kurumsal kalitedeki iyileşmenin ise bu olumsuz etkiyi belli bir eşiğine kadar azalttığını ve bunun ötesinde DYY'deki artışların gelir eşitsizliğini azalttığını bulmuştur. Ayrıca, kurumsal kalitenin gelir eşitsizliğini azalttığına dikkati çekmiştir. Bu bulgular, Asya ülkeleri için yüksek gelir eşitsizliği ile mücadelede DYY girişlerinin avantajlarından yararlanarak kurumsal reformun önemini doğrulamaktadır.

Shahab ve Mahmood (2022) 1990-2000 döneminde beş Güney Asya ekonomisi için büyüme, eşitsizlik, beşeri sermaye endeksi ve siyasi istikrarsızlık göstergelerini kullanarak şu sonuçlara ulaşmışlardır: eşitsizlik büyümeyi engellerken, politika yapıcıların daha adil bir gelir dağılımı yaratan yavaş büyüme ve daha yüksek eşitsizlikle sonuçlanan yüksek büyüme arasında bir tercih yapmaları gerekir. Eşitsizliğin, siyasi istikrarsızlık üzerinden ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebileceğini belirtmişlerdir.

4.2. Data-Method

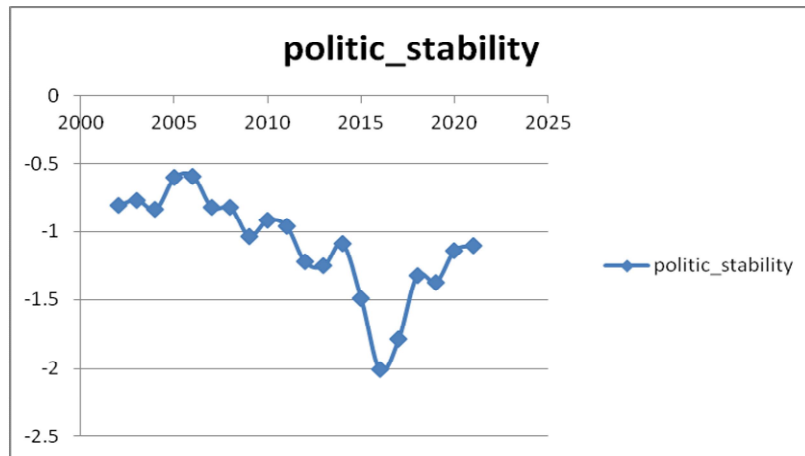
Çalışmada Türkiye için 2002- 2021 döneminde gelir eşitsizliğinin belirleyicileri VAR (Vektör Otoregresif) yöntemi kullanılarak araştırılmaktadır. Gelir

eşitsizliğin göstergesi olarak gini katsayısı alınırken, açıklayıcı değişkenler ise ekonomik büyüklüğün bir göstergesi olarak enflasyon, politik istikrarı temsil etmek üzere siyasi istikrar ve terörizmin yokluğu şeklindeki yönetim göstergesi ve dışa açıklık oranı veya dış ticaret hacminin GSYİH'ya oranı kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan verilerin detaylı tanımları ek1'de verilmekle birlikte, tümü *World Bank Indicators*'dan alınmıştır¹.

İlk olarak verilerin birim köküne bakarak nasıl bir yol izlenilmesine karar verilmiştir. Çalışmada gini katsayısı, politik veya siyasi istikrar ve terörizmin yokluğu, dışa açıklık ve enflasyon değişkenlerinin tümü birinci farklarında durağan $I(0)$ çıktığı için VAR analizi yapılmasına uygundur. Bu analiz kapsamında ilk olarak gecikme uzunluğu belirlenmiş ve takiben, varyans ayrıştırması, etki-tepki analizi, serisel korelasyon ve normallik testleri yapılmıştır.

4.3. Birim Kök Testi

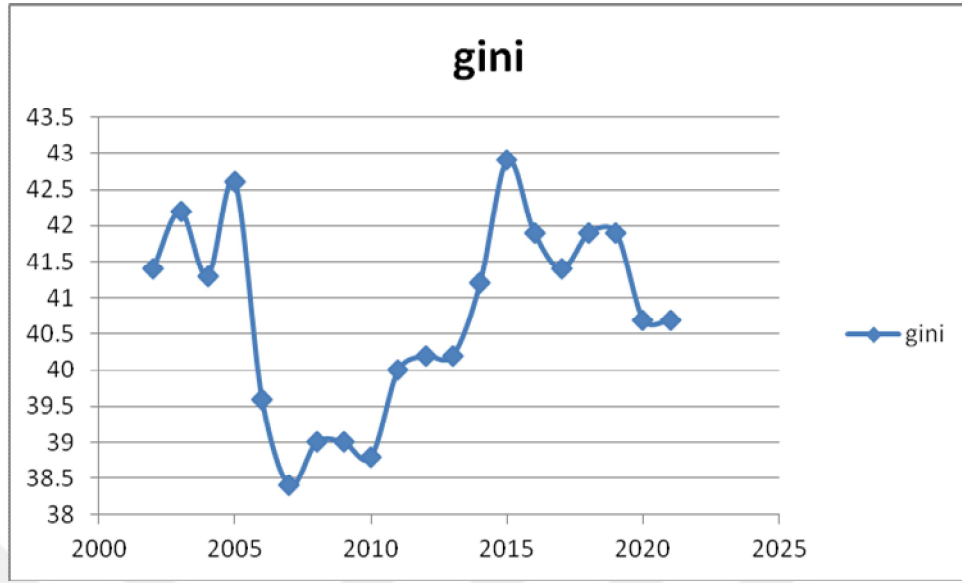
Durağanlık analiziyle değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığı sorgulanır. Bunun için değişkenlerin kaçınıcı dereceden entegre olduklarının araştırılması gerekir. Bu bağlamda, değişkenlerin durağan olup olmadığı ve entegrasyon dereceleri birim kök testi ile analiz edilir. Çalışmada birim kök testine geçilmeden önce birkaç değişkene veya politik istikrarlılık ve gelir eşitsizliğine ilişkin grafiksel bir analiz yapılacaktır.

Şekil 8. Değişkenlerin Grafikleri

Kaynak: Yazar tarafından WDI veri tabanı kullanılarak oluşturulmuştur.

¹ Çalışmada Eviews 10.0 ekonometrik paket programdan yararlanılmıştır.

Şekil 9. Değişkenlerin Grafikleri

Kaynak: Yazar tarafından WDI veri tabanı kullanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye için 2002-2021 döneminde politik istikrarlılık ve gelir eşitsizliğini temsil etmek üzere gini katsayısının yer aldığı şekil 8'e bakıldığında, ilk olarak politik istikrarlılık serisinin sıfır ile eksi iki arasında değişkenlik gösterdiği ve özellikle 2008 küresel finansal kriz sonrasında bu istikrarlılığın bozulduğu dikkati çekerken, gelir eşitsizliği veya gini katsayısının ise yine bu finansal krizin ardından yükselmeye başladığı görülür. Türkiye için bu katsayı üzerinden gelir dağılımının eşitsiz olduğu söylenebilir.

Değişkenlerin durağan olup olmadığının analizi ise Phillips-Perron testi ile yapılmıştır. Birim kök testinin sonuçlarına bakıldığında çalışmada kullanılan enflasyon dışındaki tüm değişkenlerin (politik istikrarsızlık, gini katsayısı ve dışa açıklık) birinci farkları alındıktan sonra durağan hale geldikleri görülür. Bir diğer ifadeyle, enflasyon serisi düzeyinde durağan veya $I(0)$ iken, geriye kalan tüm değişkenlerin birinci farklarında durağan oldukları veya $I(1)$ olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Birim Kök Testi Değerleri

		Düzey		Birinci Fark		
Değişkenler	Phillips-Perron Test İstatistiği	Olasılık Değeri	%5 kritik değer	Phillips-Perron Test İstatistiği	Olasılık Değeri	%5 kritik değer
Gini	-1,88	0,33	-3,02	-4,62	0,00	-3,04
Enflasyon	-6,47	0,00	-3,02	-	-	-
Politik İstikrarsızlık	-1,47	0,52	-3,02	-3,81	0,01	-3,04
Dışa Açıklık	2,22	0,99	-3,02	-4,00	0,00	-3,04

Tablo 3’ te gini katsayısı değişkenine Phillips-Perron birim kök testi uygulanmıştır. Bu değişkenin düzeyinde test istatistik değeri -1,88, olasılık değeri 0,33 ve %5 seviyesinde tablo değeri ise -3.02 olduğu görülür. Gini katsayısının test istatistiği %5 seviyesindeki tablo değerinden küçük ve olasılık değeri ise %5’den büyük olduğundan bu değişkenin birim kök içerdiği söylenebilir. Bir diğer ifadeyle, ilgili değişken düzeyinde birim köke sahiptir şeklindeki boş hipotez kabul edilir. Bu nedenle, gini katsayısının birinci farkı alınarak durağan hale getirilmesi gerekir. Birinci farkı alındıktan sonra test istatistik değeri, tablo değerinden büyük ve olasılık değeri de %5’den küçük olduğundan gini katsayısının birinci farkında durağan olduğu sonucuna varılır. Aynı yorumlar politik istikrarsızlık ve dışa açıklık değişkenleri için de geçerli olup, her birinin birinci farklarında durağan oldukları rahatlıkla söylenebilir. Diğer yandan, enflasyon değişkenine Phillips-Perron birim kök testi uygulandığında, ilgili değişkenin düzeyinde test istatistik değeri -6,47, olasılık değeri 0,00 ve %5 seviyesinde tablo değeri ise -3,02 sonucu görülür. İlgili değişkenin test istatistiği %5 seviyesindeki tablo değerinden küçük ve olasılık değeri de %5 den küçük olduğundan düzeyinde durağan çıkmış olup birim kök içermemektedir.

4.4. Gecikme Uzunluğunun Bulunması

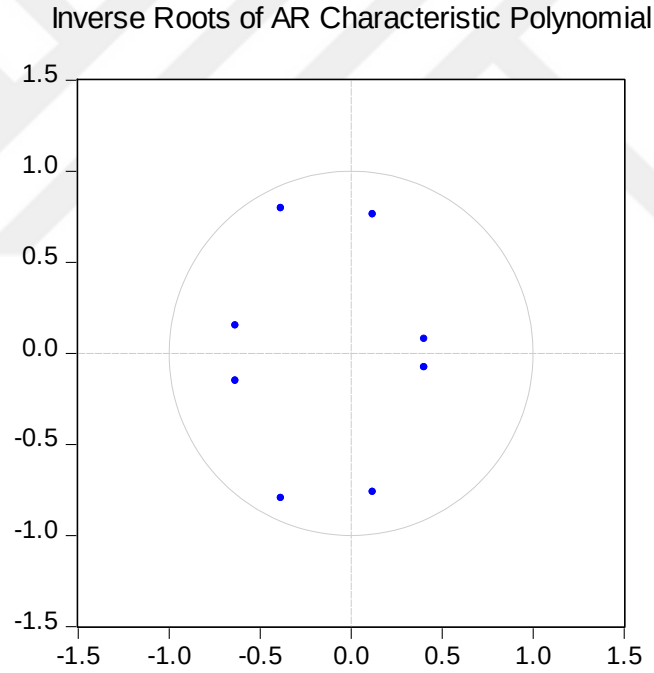
Çalışmada enflasyon dışında birim köke sahip olan diğer tüm değişkenler VAR analizi öncesi farkı alınarak modellenmiştir. Bu bağlamda, tablo 4’de

değişkenlerin gecikme uzunluklarına bakıldığında modellemede en uygun gecikme uzunluğunun LR, FPE, AIC, SC ve HQ'ne göre iki olduğu tespit edilmiştir. Böylece, VAR analizi için optimal gecikme uzunluğu iki alınmıştır.

Tablo 4. Gecikme Uzunlukları Değerleri

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-106.6766	NA	8.535503	13.49136	13.88346	13.53034
1	-91.75814	19.30623	10.95683	13.61861	14.79491	13.73553
2	-55.89464	29.53465*	1.866451*	11.28172*	13.24222*	11.47660*

Şekil 10'da gösterildiği gibi iki gecikmeli VAR modelinde karakteristik polinomun ters kökleri birim çemberin içinde olduğundan tahminlemenin istikrar koşulunun sağlandığı da görülür.

Şekil 10. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Bir diğer ifadeyle, ilgili ters köklerin tümü birim çemberin içinde olduğundan VAR modelinin durağan bir yapı sergilediği söylenebilir.

4.5. Varyans Ayrıştırması

Modelde bulunan bir değişkenin yüzdelik değişiminin kaçının kendinden kaynaklanıp geriye kalan yüzdelik değişimin ne kadarının diğer değişkenlerden

kaynaklandığının ortaya konulmasına “varyans ayrıştırması” denir. VAR analizi yapılırken değişkenlerin varyansında oluşan değişimlerin kendi ve diğer değişkenler açısından açıklanması önemlidir (Tarı, 2006: 452, 453). Varyans ayrıştırması analizi bir anlamda serilerin sapmasını vermektedir. Çalışmada on iki dönem üzerinden varyans ayrıştırması yapıp raporlanmıştır ve gelir eşitsizliğini temsil eden gini katsayısı üzerinde durulmuştur.

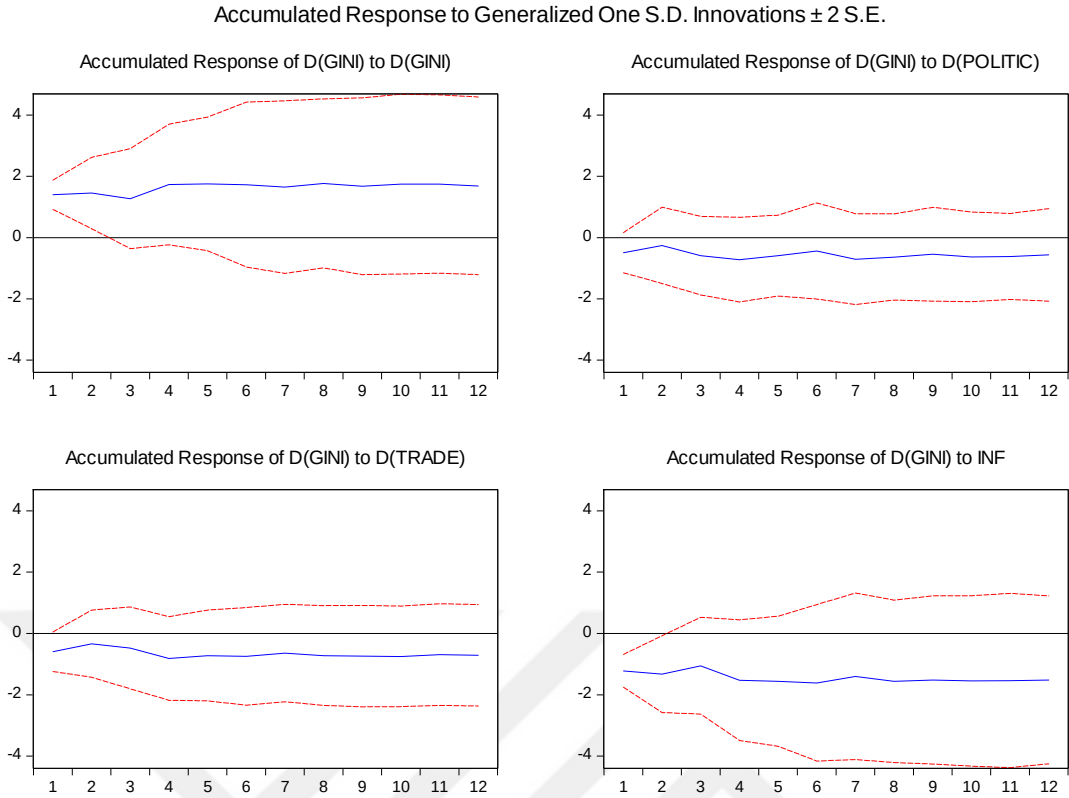
Tablo 5. Gini Katsayısının Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	D(Gini)	D(Politik)	D(Ticaret)	Enflasyon
1	1.399066	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000
2	1.459647	92.00247	3.550163	3.091202	1.356167
3	1.542800	83.72170	10.87891	3.627965	1.771424
4	1.620446	83.89072	9.906825	4.456769	1.745690
5	1.629421	82.98610	10.62287	4.659026	1.732006
6	1.639256	82.01696	11.37662	4.825652	1.780767
7	1.679713	78.32636	14.34660	5.483897	1.843142
8	1.689678	77.87100	14.66772	5.571450	1.889829
9	1.695107	77.65466	14.71495	5.750830	1.879563
10	1.698353	77.53065	14.81433	5.777333	1.877693
11	1.699800	77.39869	14.79536	5.928351	1.877595
12	1.702393	77.28308	14.79841	6.045513	1.872994

On ikinci dönemin sonunda gini katsayısı verisinde en çok sapma meydana getiren politik istikrarsızlık olup, onu takip eden değişkenler ise sırasıyla dış ticaret ve enflasyondur. Bir diğer ifadeyle, %1.8 ile enflasyon değişkeni gelir eşitsizliği veya gini katsayısında en az değişme yaratan bir değişkendir.

4.6. Etki-Tepki Analizi

VAR analizinde uygun gecikme uzunluklarının bulunmasından sonra etki-tepki analizi yapılır. Etki-tepki analizi fonksiyonlara uygulanan şokların değişkenlerde meydana gelen değişiklikleri ve bu değişikliklerin hangi zamanda nasıl etkiye bulunduğunu gösterir. Şekil 10’da gini katsayısındaki bir standart sapmalı şokun yine kendisi veya gini katsayısı, politik istikrarsızlık, dışa açıklık ve enflasyon serilerinde kısa dönemde yarattığı etkiler VAR yöntemi çerçevesinde etki-tepki analiziyle ortaya konulmuştur.

Şekil 11. Etki Tepki Analizi

Şekil 11'a genel olarak bakıldığında gini katsayısının kendisine verdiği tepki hariç diğer değişkenlerdeki bir standart sapmalı şok karşısında negatif bir tepki verdiği veya diğer değişkenlerle (politik istikrarsızlık, dışa açıklık ve enflasyon) negatif biçimde ilişkili olduğu görülmektedir. Türkiye ekonomisi için kısa dönemde politik istikrarsızlık, dışa açıklık ve enflasyon arttıkça gelir eşitsizliğinin azalabileceği sonucuna varılmıştır. Politik istikrarsızlık arttıkça gelir eşitsizliğinin azalacağı bulgusu Muller (1988), Savoia, Easaw ve Mckay (2010), Huynh (2021), Shahab ve Mahmood (2022)'un çalışmaları ile benzerlik gösterirken, Kunawotor, Bokpin ve Barnor (2020)'un bulguları ile çelişkili çıkmıştır. Diğer yandan, enflasyon arttıkça gelir eşitsizliğinin azalacağı bulgusu ise Roe ve Siegel (2011)'in çalışmaları ile uyum sağlamasına karşın, Al-Marhubi (1996) ve Narob (2015)'un çalışmaları ile benzerlik sergilememektedir. Çünkü, onlar çalışmalarında gelir eşitsizliği ve enflasyon arasındaki pozitif korelasyona dikkati çekmişlerdir. Son olarak, dışa açıklık veya küreselleşme arttıkça gelir eşitsizliğinin azalacağı bulgusu Xu, Han, Dossou ve Bekun (2020)'nun çalışması ile çelişkili çıkmıştır.

4.7. Serisel Korelasyon İçin LM Testi

Tablo 6. Serisel Korelasyon LM Testi

Gecikme	Lm	p-değeri
1	NA	NA
2	107,78	0,0238

Analizi yapılan modelde serisel korelasyon olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırılırken 2 gecikmesine bakılmıştır. Gecikmelerde %1 düzeyinde serisel korelasyona rastlanmamıştır.

4.8. Normallik Testi

Tablo 7’de görüldüğü gibi Jarque- Bera test istatistiği tahmin edilen VAR modeli için p değeri 0,05’ten büyük olduğu için verilerin normal dağıldığı görülmektedir.

Tablo 7. Jarque-Bera Test İstatistiği

Denklem	Jarque-Bera	sd	p-değeri
1	0,59	2	0,97
2	0,48	2	0,78
3	0,39	2	0,82
4	1,11	2	0,57
Model	2,05	8	0,97

5. SONUÇ

Çalışmada Türkiye için 2002-2021 döneminde küreselleşme, politik istikrarsızlık ve gelir eşitsizliği VAR analizi ile bir arada incelenmiştir. Bilindiği gibi küreselleşme kavramı son yüzyılda etkin bir kavram olup teknolojinin gelişmesi, ulaşım imkânlarının artarak sınırların ortadan kalkması ve insanların birbirleri ile etkileşiminin artması bu kavramı doğurmuştur. Küreselleşme, toplum yapısını etkilemiş ve bilgiye erişim artmıştır. Politik istikrarsızlık siyasi alanda bir istikrarın olmaması durumudur ve bunun iki nedeni olabilir: ilki, mevcut iktidarda bulunan siyasi sistemin değişmesi iken, diğeri ise mevcut hükümetin varlığına karşın, anayasal düzende oluşan sorunlardır. Bunlar arasında koalisyon hükümetleri, seçmenlerin kutuplaşması ve siyasi parçalanma sayılabilir. Siyasi istikrarın olmaması toplumda her alanda probleme yol açabilmekte ve diğer sorunları da etkileyebilmektedir. Ekonomik açıdan düşünüldüğünde politik istikrarsızlık nedeniyle güven duygusu olmayan bir yatırımcı kitlesi oluşabilir. Belirsizlik altında risk almaktan kaçınan yatırımcı nispeten güvenli gördüğü ülkelere gidebildiğinden, ülkedeki para hareketliliğinde azalmalar oluşabilir ve ülkede yetersiz büyümeyle karşılaşılır. Bu durumda kamu harcamalarının finansmanı sorunlu olup bütçe açıkları ve kamu borçları artabilir. Örneğin, seçim dönemlerinde ekonomik belirsizlik yüksektir. O dönemlerde yatırımcılar riskin azalıp belirsizliğin kalkmasını beklediğinden yatırımlar azalır. Ayrıca, seçim dönemlerinde iktidardaki partinin tekrar iktidar seçilebilmesi için oldukça aşırı harcama yapılması da seçim sonrasında daraltıcı politikalar uygulanırsa ve seçim dönemindeki kamu harcamalarının finansmanına odaklanılmasına neden olabilir. Tüm bunlar ekonomide bir süre durgunluk yaratmaktadır.

Gelir eşitsizliği ise gelirin toplumda adil biçimde dağıtılmamasından kaynaklanır. Gelir, belirli bir dönemde bireyler ve gruplar tarafından elde edilen kazanç olarak tanımlanırken, gelir dağılımı ise bu elde edilen kazancın belirli bir ülkede ve dönemde üretim faktörleriyle sektörler arasında nasıl dağıldığını gösterir. Bu dağılım eşit olmayabilir. Gelir eşitsizliği toplumsal refah açısından önemlidir. Toplumda huzursuzluğun olması siyaseti de etkilemektedir. Bir toplumda gelirin eşit olması demokrasinin de oldukça düzgün şekilde olduğunu göstermektedir. Ülkedeki sosyal ve ekonomik kararlarda gelirin eşit şekilde dağılması, sermaye birikimi ve sosyal yapının gelişmesi açısından önemlidir. Gelir dağılımının dört türü vardır.

Bunlardan fonksiyonel gelir dağılımı ülke içinde üretilen milli gelirin emek, sermaye ve toprak sahipleri arasında nasıl paylaştırdığı ile ilgili iken, kişisel gelir dağılımı ise ülkedeki milli gelirin nüfusa nasıl dağıtılacağını gösterir. Sektörel gelir dağılımında toplam gelirin farklı üretim sektörleri (tarım, sanayi ve hizmetler) arasında nasıl dağıtıldığı önemli iken, bölgesel gelir dağılımında ise ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan bireylerin toplam gelirlerden ne kadar pay aldığı ön plandadır. Bunların eşit şekilde dağıtılması gelir eşitsizliği meselesi için önemlidir.

Çalışmada yapılan analiz sonucunda Türkiye’de 2002-2021 döneminde diğer kontrol değişkenlerinin (dışa açıklık ve enflasyon) etkileri kontrol edildikten sonra gelir eşitsizliğinde en etkili değişkenin politik istikrarsızlık olduğu görölmüşür. Dolayısıyla, Türkiye ekonomisi için politik istikrar ve gelir dağılımında eşitliğin birbirine bağı olduğu söylenebilir. Diğer değişkenler açısından bakıldığında küreselleşme veya dışa açıklık oranı ve enflasyon arttıkça gelir eşitsizliğinin azalacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akça, H., & Ela, M. (2012). Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 241-260.
- Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), 160-180.
- Aksu, Ö. (1993). Gelir ve Servet Dağılımı. *İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi*.
- Aktan, C. (2001). Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri. *Ankara: Hak-İş Yayınları*.
- Aktan, C. (2002). Türkiye’de Gelir Dağılımında Adaletsizlik Sorunu. *Ankara: Ankara Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*.
- Aktan, C., & Vural, İ. (2002). Gelir Dağılımı Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak-İş Konfederasyon Yayını*.
- Akyüz, Y. (1980). Sermaye Bölüşüm Büyüme. *Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını*.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1993). Income Distribution, *Political Instability, and Investment. NBER. Cambridge*.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1994). The Political Economy of Growth: A Critical Survey of the Recent Literature. *World Bank Economic Review*, 351-371.
- Alhammedi, H., & Romagnoli, J. (2004). Process Design and Operation: Incorporating Environmental, Profitability, Heat Integration. *Computer Aided Chemical Engineering*.
- Al-Marhubi, F. (1996). A note on the link between income inequality and inflation. *Economics Letters*, 317-319.
- Ay Yalçınkaya, A., Şanlısoy, S., & Aydın, Ü. (2016). Türk Bankacılık Endüstrisinde Performansın Belirleyenleri ve Politik İstikrarsızlık İlişkisi. *Sosyoekonomi*, 161-182.
- Başkaya, F. (1995). Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme. *Ankara: Öteki Yayınevi*.
- Bauman, Z. (2012). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları. *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, 25-34.

- Bellettini, G. (1998). Aggregate Uncertainty, Political Instability and Income Distribution. *European Journal of Political Economy*, 19-33.
- Boratav, K. (1965). Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı. *Ankara: Sevinç Matbaası*.
- Boratav, K. (2001). 2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri. *İşletme ve Finans Dergisi*.
- Bozkurt. (2000, Şubat). ResearchGate. Aralık 4, 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/331413686_KURESELLESME_Kavram_Gelisim_ve_Yaklasimlar_adresinden_alindi
- Bozkurt, V. (2000). Küreselleşmenin İnsani Yüzü. *İstanbul: Alfa Yayınları*.
- Bussière, M., & Mulder, C. (1999). Political Instability and Economic Vulnerability. IMF Working Paper . Aralık 9, 2021 tarihinde <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9946.pdf> adresinden alındı
- Cerny, G. (1995). Globalization and the Changing Logic of Collective Action. *International Organization*.
- Clark, J. (1951). Distribution. (R. Irwin, Dü.) *Readings in the Theory of Income Distribution*, 58-71.
- Costa, R., & Pérez-Duarte, S. (2019). Not All Inequality Measures Were Created Equal - The Measurement of Wealth Inequality Its Decompositions, and an Application to European Household Wealth *Frankfurt: European Central Bank. ECB Statistics Paper Series No 31*.
- Coştu, Y. (2005). Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 90-105.
- Çelik, A. (2002). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye. *Ankara: Kamu-İş Yayınları*.
- Çelik, M. (2009). Küreselleşme sürecinde seçilmiş ülkelerin kalkınma kriterlerindeki değişimin analizi. Doktora Tezi. *İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Çelik, M. (2012, Nisan). Boyuları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dpujss Number 32*.
- Dağdemir, Ö. (2019). "Gelir Eşitsizliklerinin Ölçülmesi". M. Aykaç, Ö. Dağdemir ve N. Gündoğan (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*.
- Darıcı, B. (2007, Mayıs). Yerel Kalkınma'da Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye'nin Konumu. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 215-221.

- Demirgil, H. (2011). Politik İstikrarsızlık, Belirsizlik ve Makroekonomi: Türkiye Örneği (1970-2006). *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 123-144.
- Dicken, P. (1992). *Global Shift: The Internationalization of Economic Activity*. Newyork: Guilford Press.
- Doğan, C., & Tek, M. (2007). Türkiye'de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar*, 95.
- DPT. (1995). *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*. Ankara: DPT Yayınları.
- DPT. (2001). Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele. Ankara: DPT: 2599-ÖİK:610.
- Dunford, R., Su, Q., & Tamang, E. (2014). The Pareto Principle. *The Plymouth Student Scientist*.
- Ekelund, R., & Hebert, R. (1997). *A History of Economic Theory and Method*. McGraw-Hill: Singapore.
- Elçin, A. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi*. Ankara.
- Emiroğlu, A. (2006). *Toplum bilimsel Siyasa: Siyasal Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Ercan, E., & Bildirici, M. (2001). Türkiye’de Siyasal ve İktisadi İstikrarsızlık; 1980–2001. *İşletme ve Finans* 187, 27-33.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelisme*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Ersezer, D. (2004). Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri. *Akdeniz Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Fernandez, R., & Rogerson, R. (1997). Keeping People Out: Income Distribution, Zoning and The Quality of Public Education. *International Economic Review*, 23-42.
- Fielding, D. (2003). Modelling Political Instability and Economic Performance: *Israeli Investment During the Intifada*. *Economica*, 159-186.
- Fox, J. (2002). Chomsky ve Küreselleşme. *İstanbul: Everest Yayınları*.
- Friedman, M. (1969). "The Permanent Income Hypothesis", *Macroeconomic Theory: Selected Reading*. (H. Williams, & J. Hufnagle, Çev.) USA: Meredith Corporation.
- Giddens, A. (1999). Küreselleşmenin İklimleri. *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*.

- Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya. *İstanbul: Alfa Basım Yayınları*.
- Giddens, A. (2000). Üçüncü Yol. *İstanbul: Birey Yayıncılık*.
- Greenwood, J., & Jovanovic, B. (1990). Financial Development, Growth and The Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 1076-1107.
- Gregory, P., & Ruffin, R. (1989). Basic Economics. *USA : Harper Coolins Publisher*.
- Greider, W. (1995). One World Ready Or Not. *Newyork: Touchstone Press*.
- Güçlü, S., & Bilen, M. (1995). 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 160-171.
- Gürün, F. (2001). Globalleşme ve Çokuluslu Şirketlerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri. *Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi*.
- Harris, R. (1993). Globalization, Trade, and Income. *Canadian Journal of Economics*, 1-22.
- Hazan, R. (1997). Centre Parties; Polarization and Competition in European Parliamentary Democracies. *Londra: Published by PINTER*.
- Held, D., & McGrew, A. (2008). Küresel Dönüşümler Büyük küreselleşme Tartışması. *Ankara: Phoenix Yayınevi*.
- Hirst, P., & Thompson, G. (2007). Küreselleşme Sorgulanıyor. *Ankara: Dost Kitabevi*.
- Hisarcıklıoğlu, R. (2001). Küreselleşme ve Türkiye. *İktisat Dergisi*.
- Hobsbawm, E. (2008). Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm. *İstanbul: Agora Kitaplığı*.
- Hurwitz, L. (1973). Contemporary Approaches to Political Stability. *Comparative Politics*, 449-463.
- Huynh, C. (2021). Foreign direct investment and income inequality: Does institutional quality matter? *The Journal of International Trade & Economic Development*, 1231-1243.
- Hülür, H. (2000). Küreselleşme ve Toplumbilimsel Kuramlaştırma Sorunu. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 27-36.
- Işık, O. (2022). Eşitsizlikler Kitabı: 2000'ler Türkiye'sinde Gelir, Tüketim ve Değişim. *İstanbul: İletişim Yayıncılık*.
- İTO. (2001). Türkiye'de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri. *İstanbul: İTO Yayınları No: 2001-35*.

- Kalay, M., & Çetin, D. (2016). Afrika Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2277-2290.
- Kaldor, N. (1956). Alternative Theories of Income Distribution. *Review of Economic Studies*, 83-100.
- Kalecki, M. (1951). The Distribution of the National Income. *Readings in the Theory of Income Distribution*, 197-217.
- Kamacı , A. (2019). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 20 OECD Ülkesi İçin Panel Veri Analizi. *Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 75-85.
- Kaplan, F., & Kaplan, N. F. (2018). Ekonomik Siyasi ve Kültürel Açıdan Küreselleşme Olgusu. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 23-34.
- Karabulut, T. (2006). Türkiye’de kişisel gelir dağılımı araştırmalarının analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21-36.
- Karaçor, Z., & Saraç, T. (2004). Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7(1-2), 101-118.
- Kazgan, G. (1999). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. *İstanbul: Remzi Kitabevi*.
- Kazgan, G. (2002). Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen. *İstanbul: İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Kepenek, Y. (1990). Türkiye Ekonomisi. *Ankara: Verso Yayınları*.
- Kunawotor, M., Bokpin, G., & Barnor, C. (2020). Drivers of income inequality in Africa: Does institutional quality matter? . *African Development Bank*, 718-729.
- Kuşat, N., & Dolmacı, N. (2011). Kamu Tercihi Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 129-146.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *American Economic Review*, 1-28.
- Martin, H. (2017). Calculating the Standard of Living of a Household: *One or Several Equivalence Scales*. *Economics and Statistics*.
- Marx, K. (1986). Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili. (A. Bilgi, Çev.) *Ankara: Sol Yayınları*.

- Marx, K. (1992). Ücretli Emek ve Sermaye: Ücret Fiyat Kâr. (S. Belli, Çev.) *Ankara: Sol Yayınları*.
- Marx, K., & Engels, F. (2000). Komünist Parti Manifestosu. (D. Armağan, Çev.) *İstanbul: Gelenek Yayınları*.
- McConnell, C., & Brue, S. (1996). *Macroeconomics*. McGraw-Hill.
- McNally, D. (2006). Başka bir dünya mümkün Küreselleşme ve Antikapitalizm.
- Moore, B. (1989). The Effects of Monetary Policy on Income Distribution. (P. Davidson, J. Kregel, & E. Elgar, Dü) *Macroeconomic Problems and Policies of Income Distribution*, 18-41.
- Muller, E. (1988). Democracy, Economic Development, and Income Inequality. *American Sociological Review*, 50-68.
- Narob, N. (2015). Income Inequality and Inflation in Developing Countries : An Empirical Investigation. *Economics Bulletin*, 2888-2902.
- Neumark, F. (1948). Genel Ekonomi Teorisi. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- OECD. (2013). OECD Guidelines for Micro Statistics on Household Wealth. *Paris: OECD Publishing*.
- Oman, C. (1994). Globalization and Regionalisation: The Challenge For Developing Countries. *OECD Development Center Studies*.
- Özdemir, Ç. (2017). "Gelir Dağılımı Ölçütleri" M. Ç. Özdemir ve E. İslamoğlu (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. *İstanbul: Euromat*.
- Pierson, C. (2015). Modern Devlet. *İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi*.
- Ricardo, D. (1997). Ekonomi Politîğin ve Vergilendirmenin İlkeleri. (T. Ertan, Çev.) *İstanbul: Belge Yayıncılık*.
- Rodrik, D. (2011). Akıllı Küreselleşme. *Epil Yayınevi*.
- Roe, M., & Siegel, J. (2011). Political instability: Effects on financial development, roots in the severity of economic inequality. *Journal of Comparative Economics*, 279-309.
- Rydina, M., & Chernikov, G. (1974). Kapitalizmin Ekonomi Politîği. (M. Çulhanoğlu, Çev.) *İstanbul: Bilim Yayınları*.
- Sahota, G. (1978). Theories of Personal Income Distribution: A Survey. *Journal of Economic Literature*, 1-55.

- Sanders, D. (1981). Patterns of Political Instability. *The Macmillan Press Ltd.*
- Saran , M. (2013). Küreselleşme ve Kültür: Sınırların Belirleyicisi Kültür. Ç. Genç, Y. Özgün, M. Saran, Ö. Özgür , E. Paftalı, E. Orhon, & A. Altunay içinde, *Küreselleşme ve Kültürlerarası İletişim* (s. 40-68). *Eskişehir.*
- Sarı, R. (2005). Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve İstihdam. *Düzce: Düzce Valiliği ve DPT Ortak Basımı.*
- Sarioğlu, S. (2005). Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği. *Yüksek Lisans Tezi.*
- Satlıhan, N., & Savran, S. (1988). Dünya Kapitalizminin Bunalımı. *İstanbul: Alan Yayıncılık.*
- Savoia, A., Easaw, J., & Mckay, A. (2010). Inequality, Democracy, and Institutions: A Critical Review of Recent Research. *World Development*, 142-154.
- Savran, S. (2008). Kod Adı Küreselleşme: 21. Yüzyılda Emperyalizm. *İstanbul: Yordam Kitap.*
- Shahab, S., & Mahmood, M. (2022). THE ROLE OF POLITICAL STABILITY AND ECONOMIC INEQUALITY FOR SUSTAINABLE GROWTH: ANALYSIS OF SOUTH ASIAN COUNTRIES. *Bulletin of Business and Economics*, 362-368.
- Somel, C. (2002). Azgelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme. *Ankara: Doğu-Batı Düşünce Dergisi.*
- Şahin, H. (2010). İktisada Giriş. *Bursa: Ezgi Kitabevi.*
- Şahin, H. (2016). Türkiye Ekonomisi. *Bursa: Ezgi Kitabevi.*
- Şanlısoy, S. (2010). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Süreç Politikaları Etkileşimi. *Sosyo Ekonomi*, 191-214.
- Şanlısoy, S. (2020). Türkiye’de Politik İstikrarsızlık İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi. *Bilig*, 85-114.
- Şanlısoy, S., & Çetin, M. (2017). Türkiye Ekonomisinde Politik İstikrarsızlık-Makro Ekonomik Performans İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 207-237.
- Şanlısoy, S., & Kök , R. (2010). Politik İstikrarsızlık - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2006). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 101-125.
- Tarı, R. (2006). Ekonometri (4. b.). *İstanbul: Avcı Ofset.*

- The World Bank. (2005). World Development Report 2006. New York: Oxford University Press.
- Tunaya, T. Z. (2000). Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku. *İstanbul: Cumhuriyet Yayınları*.
- TÜİK, (. (2008). Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı, *Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu*.
- Türk, İ. (1985). Maliye Politikası. *Ankara: Turhan Kitabevi*.
- Türk-İş. (1999). 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri. *Ankara: Türk-İş Yıllığı 99*.
- Türkkan, E. (1996). Ekonomi ve Demokrasi. *Ankara: Turhan Kitabevi*.
- Ulutürk, S., & Ersezer, D. (2005). Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (s. 87-105). İstanbul*.
- <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/pageone-economics/uploads/newsletter/2007/200711.pdf>. Erişim Tarihi: 02.12.2021.
- Uysal , Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF, 248-292*.
- Xu, C., Han, M., Dossou, T., & Bekun, F. (2021). Trade openness, FDI, and income inequality: Evidence from sub-Saharan Africa. *African Development Bank, 193-203*.
- Yalçınkaya, M., Çılbani, C., & Yalçınkaya, N. (2012). Küreselleşme ile Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi(8), 1-26*.
- Yeldan, E. (2001). Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi. *İletişim Yayınları*.
- Yeldan, E. (2003). Neo-Liberalizmin Bir Söylemi Olarak Küreselleşme. *İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen; Birikim Devlet ve Sınıflar. (A. Köse, E. Yeldan, & F. Şenses, Dü) İstanbul: İletişim yayınları*.
- Yılmaz, O. (2019, Aralık). Küresel Kentler ve Türkiye Kentlerinin Küresel Kentler Arasındaki Konumları. *SUDAT, 465-483*.

EKLER

Ek 1. Çalışmada Kullanılan Veri Seti, Tanımı ve Kaynakları

Tanımı	Veri	Kaynak
Inflation, consumer prices (annual %)	Enflasyon	WDI
Trade (% of GDP)	Dışa Açıklık	WDI
Political stability	Politik İstikrarlılık	WDI
Gini coefficient	Gelir Eşitsizliği veya Gini Katsayısı	WDI

Ek 2: Veri

Ülke	Dönem	Inflation, %	Trade (% of GDP)	political_stability	gini
Türkiye	2002	44.96412	47.98239	-0.80348	41.4
Türkiye	2003	21.60244	46.2251	-0.76669	42.2
Türkiye	2004	8.598262	48.82584	-0.83376	41.3
Türkiye	2005	8.17916	46.14236	-0.60155	42.6
Türkiye	2006	9.597242	48.76287	-0.59021	39.6
Türkiye	2007	8.756181	47.85082	-0.81936	38.4
Türkiye	2008	10.44413	50.54825	-0.82387	39
Türkiye	2009	6.250977	46.78707	-1.03079	39
Türkiye	2010	8.566444	46.69447	-0.91529	38.8
Türkiye	2011	6.47188	53.30418	-0.96	40
Türkiye	2012	8.89157	52.8308	-1.22053	40.2
Türkiye	2013	7.49309	52.5273	-1.24993	40.2
Türkiye	2014	8.854573	53.7663	-1.08604	41.2
Türkiye	2015	7.670854	51.08854	-1.49391	42.9
Türkiye	2016	7.775134	48.32819	-2.00906	41.9
Türkiye	2017	11.14431	55.76217	-1.78851	41.4
Türkiye	2018	16.33246	62.55437	-1.31889	41.9
Türkiye	2019	15.17682	62.61188	-1.37173	41.9
Türkiye	2020	12.27896	61.1406	-1.1369	40.7
Türkiye	2021	19.59649	71.21272	-1.09809	40.7

ÖZÇEÇMİŞ

ADI SOYADI: Mustafa VAROL

EĞİTİM

İLKÖĞRETİM : DERİNKUYU İLKÖĞRETİM OKULU

LİSE : ÇORUM OĞUZLAR ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ

LİSANS : NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ İİBF İKTİSAT

YÜKSEK LİSANS : NİĞDE SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS

ÇALIŞMA HAYATI

Nevşehir E tipi kapalı Ceza İnfaz Kurumu' nda İnfaz Koruma Memuru olarak devam etmekte.

